

Dr Janko Oberški
red. sveuč. prof.

EGZEGEZA
IV KNJIGE KRALJEVA

Izdali slušači III. t. na Rkt. bog. fak.
u Zagrebu u 40 primjeraka
Odgovorni urednik Dr Janko Oberški
Zagreb Kaptol 7.

P R O L E G O M E N A

3. i 4. knjizi o kraljevima

I. Ime, tekst i prijevodi 3. i 4. knjige kraljevske

a/ <u>Ime</u>

Ove dvije knjige o kraljevima bile su prvotno samo jedna knjiga, koju su Židovi zvali prema početnim riječima   ili prema sadržaju: K r a l j e v i ili K r a l j e v s t v a. To se može razabrati iz navoda Josipa Flavija /C. Ap. 1,8/. 22 knjige kod Židova, kao što i iz Babilonskog Talmuda /Baba Batra 14b n/, gdje se ovdje ove knjige o kraljevima smatraju kao jedna knjiga.

No u opreci prema toj židovskoj tradiciji u prijevodu LXX broje se ove dvije knjige kao 3. i 4. kraljevska. Ovakovu razdiobu spominju također i kršćanski pisci, kao Meliton, Sardički /kod Euseb. Hist. Eccl. 4,26/, Origen /Ib. 6, 25/, Ćiril Jeruzalemski /Cat. 4, 35/, sv. Epifanije /De mensuris et ponderibus 22 s./. Po svoj prilici da je to dijeljenje u LXX nastalo iz čisto tehničkog razloga, tj. jer su grčki svci /Buchrolle/ ovih knjiga bili maleni, tako da jedan svitak nije mogao obuhvatiti dvije knjige.

Sv. Jeronim, izbrajajući u svom "Prologus galeatus" knjige, koje dolaze poslije Petoknjižja, kaže: "Quartus Melachim, id est Regum qui tertio et quarto Regum volumine continetur. Meliusque multo est Melachim, i.e. Regum, quam Mamlachot i.e. Regnorum dicere. Non enim multorum gentium describit regna sed unius Israelitici populi, qui tribubus duodecim continetur." Prema tomu ispravlja Sv. Jeronim LXXin izraz   Međutim vjerojatno je, da je taj naziv bio već prije u običaju, kako se to vidi u drugoj Makabejskoj, 2,13, gdje se izvješćuje, da je Nehemija sastavio biblioteku, u koju je sabrao   izrazom   čini se, da pisac 2 Mak. aludira na naziv   .

Još do 16. vijeka nalazile su se obje knjige u hebrejskim biblijama kao jedna cjelina. Istom u Bambergovom izdanju /Venezia 1517/ nalazimo razdiobu u dvije knjige. U Vulgatu uneseno je to razdjeljenje po sv. Jeronimu.

U staro sirskom prijevodu "Pešitta" također nije postojala razdioba na dvije knjige o kraljevima. U nekim grčkim kodeksima LXX /245 i M/ počinje III knjiga kraljevska istom su 2, 12, tj. poslije smrti Davidove.

Ta razdioba izgleda mnogo prirodnija, ali upravo zato čini se, da je unesena kasnije, jer da je izvorna, ne bi sigurno nijednom recenzentu pala na pamet, da udari razdiobu kod 1, 4. Današnje pak razdjeljenje je sigurno kasnijeg podrijetla od nekoga, koji je one dijelove, što govore o Davidu i njegovim posljednjim danima priklopio knjigama Samuelovim, gdje je ionako opisana čitava povijest Davidova.

b/ <u>Tekst i prijevodi</u>

<u>Hebrejski tekst knjiga</u> kraljevskih sačuvan je, i ako ne odlično, a ono prilično dobro. Ne dosiže doduše vrline teksta Petoknjižja, ali je bolje sačuvana od onoga u knjigama proročkim. Da se na tamnim i teškim mjestima uzmogne pronaći pravo čitanje, služi nam kao najbolje pomagalo grčki prijevod LXX, jer je grčki prevodilac knjiga kraljevskih   nastojao, da načini <u>vjeran</u> prijevod iz hebrejskog izvornika,   postojao od prilike u III v. prije Krista. To dokazuju neke   ski prevede fraze, kao na pr.   /IV REG 4. 16/.   prevodilac nije znao dotično mjesto izraziti grčki, naprosto bi ispisao dotičnu riječ grčkim slovima /na pr. IV Reg. 2, 14.   ; 3.4;   4. 39;   /. U hebrejskim rukopisima nalazile su se u vrijeme, kad je nastao prijevod LXX izvjesne razlike:

a/ neki djelovi su LXX drugčije poredani nego u M;
b/ osim toga ima u LXX čitavih dosta velikih odlomaka, kojih nema u današnjem hebrejskom tekstu. Ti se odlomci nalaze u Swete-ovom izdanju LXX izraženi sa malenim slovima lat. alfabeta, i to: u III Reg. 2,35 a-o; 2,46 a-b; 12, 24 a-z; 16, 28 a-h; u IV Reg 1, 18 a-d.

P r i j e v o d L X X imademo danas u tri recenzije:
1. Origenova /Heksapla/
2. Lucijanova /+312/ ili antiohijska i
3. Heksikijeva /Egipatska/

Ove se recenzije medjusobno znatno razli,uju. Na njih se mnogu svesti svi kodeksi, osim Vatikanskog /B/, koji je najstariji i najvećeg ugleda medju svim grčkim kodeksima do danas. Originalx iz kojeg je prepisan čini se, da je još 50 godina stariji od Origena /umro je 251/. Poslije njega dolazi po vrijednosti Aleksandrijski kodeks /A/, koji nosi na sebi karakter Origenove Heksaple. Svi drugi grčki kodeksi manje su vrijednosti.

Od osobite je vrijednosti za kritiku teksta sirski heksaplarni prijevod, načinje po Pavlu od Telle, koji je preveo petu kolumnu heksaple na sirski zajedno sa svim kritičkim znakovima od Origena. Taj nam zastupa heksaplin tekst na onim mjestima, gdje nam fale grčki fragmenti za heksaplu, što ih je iz egzegetskih dijela sv. otaca i raznih katena sabrao i izdao F i e l d.

Od velike je važnosti za kritiku teksta takodjer sirski prijevod "Pešitta", načinje u drugom vijeku.

L a t i n s k i p r i j e v o d sv. Jeronima, koji se nalazi u današnjoj Vulgati, takodjer je u kritici teksta od velike vrijednosti osobito na teškim i dvojbenim mjestima, jer je sv. Jeronim bio vrstan poznavalac hebrejskog jezika, a osim toga imao je pred sobom stare hebrejske kodekse. Njegov prijevod 3. i 4. knjige kraljevske načinjen je osobitom eleganoijom, što mu svi poznavaoci s pohvalom priznaju. Sam Jeronim kaže u "Prologus galeatus": "Lege ergo primum Samuel et Malachim meum, inquam, meum. Quidquid enim crebrius vertendo et emendando sollicitius et didicimus et tenemus, nostrum est."

Ostali prijevodi su za kritiku teksta od neznatne vrijednosti.

2. O auktoru 3. ii 4. knjige kraljevske

U predaji nije nam gotovo ništa sigurno sačuvano o tom, tko bi bio autor 3. i 4. knjige kraljeve. Svakako se drži, da im je auktor različit od auktora 1. i 2. knjige Samuelove.

No s obzirom na poznavanje suvremenih prilika, a osobito s obzirom na srodnost stila većina ponajboljih egzegeta drži vjerojatnijim da je autor 3. i 4 knjige kraljevske prorok Jeremija. Njegovo naime djelovanje pada od 13 godine krala Jozije /627/ pa sve do propast kraljevstva Judejskoga /587/. Zato tako živo crta savremene dododjaje iz posljednjeg vremena kraljevstva judejskog, ali je napadno, da nigdje nijednom riječi ne spominje sebe, što bi takodjer moglo biti u prilog mišljenju, da je on sam autor ove knjige. Iz stila takodjer provejava ozbiljni i tugaljivi duh, koji je karakterističan u knjizi Jeremije proroka. Ovom se mišljenju priklanja i židovska tradicija sačuvana u Talmudu /Baba Batra 15a/ kao što i znatan broj uglednijih egzegeta, kao na pr. Cornelius a Lapide, Haneberg, Vigouroux, Holzamner, Cornely, Hetzenauer, Schlögl, Höpfl, Kaulen-Hoberg. Za pokrepu ovog mišljenja valja spomenuti, da Jer. 52 i IV Reg 24, 18 - 25,27 očito moraju biti od istog autora. Jedino valja dopustiti, da je dodatak od 25, 27 - 30, gdje se spominje oslobodjenje kralja Jehonije iz tamnice nakon 37 godina tamnovanja, što se zbilo oko g. 561. pr. Krista, mora da je dodato od kasnijeg pisca.

Manje je vjerojatno mišljenje, da je pisanje 3. i 4. knjige kraljevske bilo započeto još prije razorenja Jeruzalema, a dovršeno tek u vrijeme robstva babilonskog.

3. O izvorima 3. i 4. knjige kraljevske i o njihovoj vjerodostojnosti

3. O izvorima III. i 4. knjige kraljevske i o njihovoj vjerodostojnosti

a/ Izvori:

Pisac 3. i 4. knjige kraljevske poziva se češće na vrela, iz kojih je crpao podatke o pisanju ovih knjiga. To su tri vrste izvora:

Liber verborum dierum Salomonis /III Reg. 11,41/
Liber dierum /fasti/ regum JUda /18 puta/
Liber dierum /fasti/ regum Israel /15 puta/

Neki tumačitelji drže, da su ove tri vrste vrela bili neke vrsti državni anali, koje su pisali kaljevski pametari /kroničari/ jer se takvi češće u sv. Pismu spominju II Reg 8, 16; 20,24; III Reg, 4, 3; IV Reg 18,18; II Par. 34, 8/. LXX ih zove hypomnematographos, a sv. Jeronim "a commentariis". No ima važnih razloga, koji govore proti ovakvom mišljenju. Ako naime i jesu kraljevi imali svoje pametare, koji su bilježili kao kakovu spomen knjigu ili zapisnik sve važnije dogodjaje u državi, ipak nema sumnje, da vrela, kojima se služio naš pisac nijesu bile onakve državne spomen knjige ili zapisnici, jer se o njima dotični kraljevski pametari ne bi usudjivali ovako otvoreno opisivati i sva nedjela, što su ih počinjali dotični kraljevi Izraelski i judejski. Iz historije naime drugih naroda poznato je, da su pisci državnih anala obično pripisivali svojim vladarim najsjajnija djela i pobjede, što su inače uistinu bile od neznatnen vrijednosti.

Uvaženi egzegeta Cornely drži na osnovu II Par. 20, 34; 32,32, da su u spisima proroka Natana, Abije, Adda, Semeja, Hozaja, i Izaije, opisana djela kraljeva Izraelskih i judejskih, a ti spisi da su kratko vrijeme prije ropstva babilonskog bili skupljeni u ovećem djelu: Libri dierum regum Israel et Juda, ali ipak tako, da pisac nije dirao dotične tekstove proroka. Ovom hipotezom može se naročito lako objasniti, zašto su III. i IV knjigu kraljevsku dospjeli i toliki izvještaji, koji govore o privatnim stvarima, pojedinih proroka.

b/ Vjerodostojnost iii. i IV knjige kraljevske

Pisac III i IV knjige kralevske, kako se iz svega vidi, morao je biti točno upućen u poznavanje svih prilika i stvari, o kojima piše, a osim toga tako iskren i nepristran, da se veća iskrenost i nepristranost ne može zamisliti. On ništa ne taji, ništa ne skriva, ništa ne ispričava, daleko je od svakog laskanja. Pred očima mu je jedino zakon božji, i zato bez okolišanja izvještuje o zločinima opakih kraljeva, kao i o dobrim djelima pobožnih, a ne prešućuje ni od ovih potonjih pogrešaka.

U III i IV knjizi kraljevskoj osobito je značajna stalna statistička shema, kojom se počinje i završije opisivanje vladavine odnosnih kraljeva. Tako na pr. kod kraljeva Izraelovih glasi redovno uvodna formula ovako: "U..... godini kralja ... u Judeji zakralji se..... sin... nad Izraelo u Samariji.... za .... godina". Potom slijedi obično dodatak: "I on činjaše, što je zlo pred Gospodinom", te se spominje grijeh Jeroboamov u znak, da se dotični vladar ugledao u svom vladanju u Jeroboama, koji je zaveo na grijeh Izraela. Jeroboamov grijeh je bio u tom, što je dao načiniti dva zlatna teleta, smjestivši ih u Betelu i Danu, i tako je narod zaveo na idolopoklonstvo. Razlog tomu je bio strah, da ne bi narod polazeći tri put u Jeruzalem pred Gospoda, kako je to propisivao zakon Mojsijev, - pristao uz kralja Judejskoga. Zato je uveo decentralizaciju kulta, a osim toga je organizirao svećenstvo iz drugih plemena, a ne iz Levijeva, kako je to opet tražio zakon Mojsijev.

Kod Judejskih kraljeva glasi uvodna formula obično ovako: " U.... godini ... kralja u Izraelu, zakralji se ..... sin ... nad Judom /za kralja judejskog/ ... godina bijaše mu, kad posta kraljem, a vladao je.... godina, i njegova majka zvala se...."

Od kraljeva judejskih pohvaljeno je njih 8 i to Asa, /III Reg. 15.../22,43/, Joaz /IV Reg 12, 3/ Amasija /14,3/, Azarija /15,3/ /15,34/, Heskija /Ezekija/ /18,3/, Jozija /22,2/. Ali kod prvih ... pohvala ograničena s obzirom "na visine", gdje se se uprkos ... prinosilo žrtve, dok su Ezekija i Jozija osobitim na...

pohvaljeni, što su i "visine oborili". Svi su ostali judejski kraljevi pokudjeni, da nijesu činili pravo pred Gopsdom Bogom svojim, kao David, otac njihov. Završna formula kod kraljeva ozraelskih obično glasi: "Ostala povijest.... i sva njegova djela nijesu li napisana u knjizi dnevnika kraljeva Izraelovih? Po tom počinju.....kod otaca svojih i bje pokopan u Samariji, a sin njegov... zakralji se mjesto njega."

Završna formula kod kraljeva judejskih obično glasi: "Ostala /djela/ povijest .... i sva njegova djela, nije li sve zapisano u knjizi kraljeva Judinih? Po tom se pribra.... k ocima svojim i bi pogreben kod otaca svojih u gradu Davidovu... I sin njegov.... zakralji se mjesto njega."

Unutar ovako zacrtane sheme svrstao je sveti pisac one dogodjaje, koji su bili prema njegpvoj svrsi, da pokaže, kako je sudbina svekolikog naroda izraelskog bila o visna onjegovom odnsosu prema objavljenoj vjeri. Jer se narod i pojedinci kraljevi, uprkos svih opemena proroka poslanih strane božje, nijesu htijeli držati zakona božjega, nego su se neprestano odmetali od Boga i padali u idolopok.onstvo. To je pravednost Bpžja zahtijevala, da oba kraljevstva propadnu, i to najprije izraelsko, kao mnogo opačije, a onda judejsko, koje se kasnije u bezboštvu sasvim povelo za izraelskim. Karakteristika piščeva historijskog prikazivanja u III i IV knjizi kraljevskoj jest religiozni pragmatizam, kojemu nije svrha potpuno izcrpljivo prikazivati sve historijske dogodjaje onog vremena, nego se ograničuje na ono, što odgovara svrsi predočivanja vjerske i moralne povijesti izraelaca s obzirom na njihova teokratski odnos prema Bogu u ekonomiji kraljevstva Božjega.

Valja napomenuti, da sadržaj knjiga kraljevstkih nalazi u velikom djelu potvrdu u knjigama Dnevnika /Paralipomena/, kao što i u spisima mnogih proroka /Izaija, Jeremija, Ozeja, Amos, Miheja, Sofonija /, osim tog a vrlo je važno, da se izvještajima knjiga kraljevskih slažu i navodi profanih pisaca, kao Berosusa, Manethona, Menandra, Dijona, na koje se u tom smislu pozivaju Josip Flavije i crkveni historik Euzebije, koji nam je i najviše od.omaka sačuvao iz djela tih profanih historika. Mnoge pojedinosti dadu se verificirati istraživanjem istočne i egipatske povijesti. Tako na pr. egip. kralj Šešak oplijenio je, prema izvještaju III Reg 14,25 - 28, u petoj god, vladanja Jeroboama, Jeruzalem. Šešak /prema egip. spomenicima Šešon/ utemelitelj je 22. dinastije u Egiptu. Njegova pobjedonosna vojna na Siriju i Palestinu opisana je na jednoj spomen ploči Amonova hrama u Karnaku, na vanskom zidu s južne strane. Tu se izbrajaju u natatpisu 133 kralja u Palestini. Nema dvojbe da u tu vojnu spada i opsjedanje Jeruzalema, koje se spominje u III Reg, pogotovo kad iz iste knjige /11, 40/ znamo, da je Jeroboam, najveći neprijatelj Roboamov, kod Šešaka tražio utočište još za života Salomonova. Sličnih primjera bit će prilike vidjeti u egzegezi /na pr. Meša, Phul itd/. U novije vrijeme osobito to potvrdjuju i različita arheološka otkrića.

Pitanje hronologije u III i IV knj. kraljevskoj

Od svih egzegetskih pitanja u III i IV knj. Kraljevskoj najteže je p itanje hronologije. Ni u kojoj knjizi sv. Pisma nema toliko hronoloških data, kao u ovim dvijema, gdje autor donosi precizmu oznaku godinu vladanja sv akog izraelsko i judejskog vladara, i ujedno sinhronističke podatke zaparalelnu oznaku vremena izraelskih i judejskih vladara. Uza sve pore prvih egzegetskih stručnjaka nije do danas uspjelo dovesti u potpuni sklad označene ~~gxxxxx~~ brojeve godina vlad anja i sinhronizme izmedju izraelskih i judejskih vladara. Ovu poteškoću nijesu mogli riješiti ni sinhronistički podaci sirskih hronoloških ploča i napisi spomenika sa novitim pismom.

Sva poteškoća leži vjerojatno u tome, što se tekst brojeva krivnjom prepisivača iskvario tako, da ga nije bilo moguće ni do danas kritički rekonstruirati. No sigurno je, da bi se možda mnoge teškoće mogle lakše riješiti, kad bi se primijenili principi o načinu počimanja i svršavanja broja godina kod izraelaca judeja, u opreči prema načinu brojenja početka i svršetka godina vla anja kod Asiraca. Utvrdjeno je naime

Utvrdjeno je naime, da se kod Izraelaca i kod Judeja godina nastupa vladavine kojega kralja brojila kao cijela godina, dok se na pr. kod Asiraca i Babilonaca godina smrti nekoga vladara brojila njemu u prilog kao cijela godina, dok bi se ostatak godine, u kojoj bi ga naredni kralj naslijedio, nazivao početkom kraljevanja /reš šarrti/, a istom od početka naredne godine od prvog Nisana brojila bi se nasljedniku kao prva godina vladanja.

Razilaženju u hronologiji može nadalje da bude raznolikost u računjanju početka nove godine, jer se moglo računati bilo od prvog Nisana /dakle u proljeće/, bilo od prv Tišrija /dakle u jesen/.

Pitanjem hronologije u 3. i 4. knjizi kraljevskoj bavio se naročito Fr. X. Kugler u svojem djelu: Von Moses bis Paulus, Münster 1922, zatim Maspero, Herzog, Bever, Kamphausen, Šanda, Honheim, Klever, Lauderdorfer i Deimer.

Kadgod bilo mogu se na osnovu sinhronističkih podataka iz asirskih dokumenata i onih iz III. i IV. knjige kr. gotovo s potpunom sigurnošću mogu ustvrditi datumi nekih naročito važnih dogodjaja, a unutar tih datum mogu se približno dovesti u sklad sinhronizmi vladanja pojedinih kraljeva.

Ta su data ova:

Godine 854. bitka kod Karkara.
Godine 842 danak kralja Jehuja Salmasaru III.
Godine 738. danak kralja Jehuja Tiglat Pilesaru III.
Godine 732. ustoličenje kralja Osije po Tiglatpilesaru III.
Godine 722. osvojenje Samarije po Salmanasaru V. odnosno Sargonu II.
Godine 751. opsada Jeruzalema po Senaheribu
Godine 598. zarobljenje Joahina po Nabukodonosoru.
Godine 587. osvojenje i razorenje Jeruzalema po Nabukodonosoru.

O komentarima 3. i 4. knjige kraljevske

Ove su knjige komentirali u vrijeme patrističke ere sveti Efrem Sirac, Teodoret; zatim sv. Izidor i Beda Venerabilis. U srednjem vijeku Raban Maurus, Valafried Strabo, Angelomus Luksoviensis, Hugo a S. Victore, Richardus a S. Victore, Card. Hugo. Lyranus, Dionysius Carthusianus, Alph. Tostatus. Od početka 16. vijeka dalje bili su znatniji komentatori: Cajetanus, Sanctius /Snachez/, Serarius, Rangolius, Mendoza. Malvenda. Calmet, Cornelius a Lapide, Bonfrerius, Dugnet, Clericus, Schulze, Höfner, Augusti.

U novije vrijeme izdali su komentare ovih knjiga od akatolika: Clair, Crampon, Schlögl, Neteler, De Hummelauer, Dherme, Schulz, Šanda, Laudersdorfer. Od protestanara: Thenius, Keil, Klostermann, Novack, Kittel, Budde, Benzinger, Smith, Blackie, Kennedy, Skinner, Barnes, Ehrlich.

/Ostalu literaturu vidi: CornelyMerk, Introductionis Compendium, I. 1934. str. 396-397./

Sadržaj 3. i 4. knjige kraljevske

Ove knjige ertaju nam ukratko historiju naroda Izraelskoga, od nastupa vlade Salomona do propasti grada Jeruzalema. U njima sadržana povijest može se podijeliti u tri dijela:

a/ Povijest Salomonova /III. Reg. 1-11/ od 972 do 933 g. prije Kr.

b/ Sinhronistička povijest kraljeva Jude /933/ i Izraelovih /972/ do propasti kraljevstva izraelskog /921/ - /III. Reg. 12- IV Reg. 17/;

c/ Povijest kraljevstva Judinog do razorenja hrama Jeruzalemskog /IV. Reg. 18-25/ to jest od 721 do 588. godine.

xxxxxxxxxxx

IV. KNJIGA KRALJEVSKA
Glava I.

A/ <u>Prijevodi</u>

1. A po Ahabovoj smrti odmetnuli su se Moapci od Izraelaca
2. U to je Ohozija pao preko rešetka preza gornje sobe svoje, koju je imao u Samariji, i razbolio se: tada je poslao glasnike i rekao im: Idite, pitajte Beelzebuba, akaronskog boga, hoću li ozdraviti od te bolesti."
3. Ali andjeo Gospodnji rekao je Iliji Tezbičaninu: "Ustani, podji ususret glasnicima samarijskog kralja i reci im: "Zar nema Boga u Izraelu te vi idete da pitate Beelzebuba, akaronskog boga?"
4. Pa zato ovako veli Gospodin: Ne ćeš sići s postelje, na koju si se popeo, nego ćeš zacijelo umrijeti! Potom je Ilija otišao.
5. A glasnici su se vratili k njemu /Ohoziji/ i on ih je upitao: Što ste se već vratili?
6. A oni su mu odgovorili: "Došao nam je ususret neki čovjek i rekao nam: Idite, vratite se ka kralju, koji vas je poslao i recite mu: ovako veli Gospod: zar nema Boga u Izraelu, te ši šalješ, da pitaš akaronskog boga Beelzebuba? Zato ne ćeš sići, s postelje, na koju si se popeo, nego ćeš zacijelo umrijeti."
7. A on ih je stao raspitkivati: kako je izgledao ovaj čovjek, koji vam je došao ususret i rekao vam te riječi."
8. A oni su mu odgovorili: "Bio je obučen u kožu i opasan kožnim pojasom oko svojih bedara." A on je rekao: "To je Tezbičanin Ilija."
9. Tada je poslao k njemu pedesetnika s njegovom pedesetericom - i ovaj je otišao /popeo se/ k njemu, i gle, on je sjedio na vrh gore. I pedesetnik mu je rekao: "Božji čovječe, kralj zapovijeda: sidji!"
10. A Ilija odgovori i rekne pedesetniku: ako sam božji čovjek, neka sidje oganj s neba i sažeže tebe i tvoju pedesetericu!" I sišao je oganj s neba i spalio njega i njegovu pedesetericu.
11. Opet je poslao k njemu drugoga pedesetnika s njegovom pedeseticom, koji je progovorio i rekao mu: "Božji čovječe, ovako veli kralj: brže sidji!"
12. A Ilija je odgovorio i rekao im: " Ako sam božji čovjek neka sidje oganj s neba i spali tebe i tvoju pedesetericu!" I sišao je božji oganj s neba i spalio njega i njegovu pedesetericu.
13. Tada je opet poslao trećeg pedesetnika s njegovom pedeseticom. A treći pedesetnik popevši se i došavši klekao je na svoja koljena pred Ilijom moleći mu se za milost rekao mu: "Božji čovječe, neka ti je drag moj život i život ove pedesterice, tvojih slugu.
14. Gle, sišao je oganj s neba i spalio prva dva pedesetnika s njihovom pedeseticom; ali sada neka je drag moj život u tvojim očima."
15. Tada je gospodnji andjeo rekao Iliji: " Sidji s njima, ne boj se od njega. I ustavši sišao je s njima ka kralju.
16. I rekao mu: "Ovako veli Gospod: Zato što si poslao glasnike, da pitaju akaronskog boga Beelzebuba, kao da nema Boga u Izraelu, da bi pitao za njegovu riječ, zato ne ćeš sići s postelje, na koju si se popeo, nego ćeš zacijelo umrijeti."
17. I umro je po Gospodnjoj riječi, koju je rekao Ilija, a na njegovo mjesto postao je kraljem Joram, druge godine kraljevanja Jorama sina Judejskoga kralja Jozafata, jer on nije imao sina.
18. I ostala Ohozijina djela, što ih je činio, nalaze se zapisana u dnevnicima izraelskih kraljeva.

B/ Tumačenje

1,1. Odmetnuće Moabaca. Poslije smrti Salamonove, kad se njeg. kraljevstvo podijelilo na Judejsko, gdje je postao kraljem Salomonov sin Roboam, i izraelskog, koje je sebi izabralo za kralja Jeroboama, postali su Moabci podložnici Izraelskog kraljevstva i morali su izraelskim kraljevima plaćati težak danak /tribut/, dok su judejskom kraljevstvu ostali kao podložnici Idumeji. Tijekom vremena sve su više slabila oba kraljevstva i tražila su priliku, da se oslobode jarma plaćanja danka. Moabcima je dojadio težak danak od 100000 janjaca i 100.000 ovnova godišnje s njihovom vunom, što su ga morali godišnje plaćati izraelskom kralju, i tadašnji moabski kralj Meša poče je uskraćivati naplaćivanje toga danka. To je počelo već za vladanja izraelskog kralja Ohozije god. 854. prije Kr. Nadahnuti pisac htio je opaskom o odpadu Moabaca od izraelske vlasti upozoriti na sve veće slabljenje toga kraljevstva, što je bio osjetljiv politički udarac za vladanje kralja Ohozije, i ujedno Božja kazna za grijehe izraelskih kraljeva. Ohozija nije osobno mogao ništa osobno učiniti protiv ove pobune Moabaca, jer se teško razbolio nakon pada kroz prozor svoje kuće.

2. Ohozijina bolest. Kralj Ohozija odmarao se u gornjoj sobi svoje kraljevske palače, i pao je preko rešetke prozora, te se uslijed toga teško ozlijedio i razbolio. Na prozorima tada nije bilo stakla, nego drvene rešetke; same rešetke nisu bile dosta čvrste, a vjerojatno ni dovoljno učvršćene, pa kad se kralj nagnuo na rešetku, ona je ispala i kralj je pao kroz prozor, zadobivši pri tom teške ozlijede, od kojih se razbolio. Čitava nezgoda morala je biti kazna božja zbog Ohozijina nevjerstva, kako se razabire iz daljnjega teksta. Kralj je zbog teške bolesti, morao leći u krevet. Mjesto da se u toj nevolji obrati za pomoć pravome Bogu, odlučio je da se obrati za pomoć poganskom idolu Beelzebubu, koga su štovali Filisteji u gradu Akaronu, kao zaštitnika protiv muha. Belzebub se spominje takodjer u Matejevom evandjelju /gl. 10, 25; 12, 24;/. Budući da je u toplim krajevima, kao što je Palestina, osobito za ljetne vrućine mnoštvo muha težak bič za ljude i stoku9 zato su orijentalci došli na misao, da sebi nadju neko božanstvo kao zaštitu protiv muha. Grčki prijevod LXX i historik Josip Flavije /A. 9. 2, 1/ tumače ime Belzebub sa theos myiom. Analogno su grci štovali kao zaštitnika Zeusa protiv muha nazivajući ga Zeus apomyos ili myagros, a Latini su pridjevali tu moć Jupitru/Pauzania V. 14,2; Plinije, Hist. naturalis X, 28,40/. Svetište Belzebuba nalazilo se u filistejskom gradu Akaronu, danas Akir, koji je bio jedan od pet znatnijih gradova /Askalon, Azot, Gaza, Get, Akaron/, sjedišta pet filistejski kneževina, koje su sačinjavale saveznu filistejsku državu. Belzebuba su zazivali u pomoć ne samo za zaštitu protiv muha, nego i protiv raznih bolesti. Time što je Ohozije poslao u Akaron k Belzebubu svoje poslanike, teško je uvrijedio i omalovažio Gospoda pravoga Boga, i zato je zaslužio najtežu kaznu. Time je nadmašio i zloću svojih predšasnika koji iako opaki, nisu se štakova usudili učiniti.

3-4. Ilija proriče kralju Ohoziji smrt. Medjutim je Gospodnji andjeo obavijestio Iliju o poslanstvu kralja Ohozije i rekao mu, neka izidje ususret poslanicima Samarijanskoga kraljevstva. /III Kralj. 2.. Kad im prorok izadje ususret, neka ih prekori: Zar nema Boga u Izraelu te vi idete da pitate boga belzebuba, akaronskog boga," Takav postupak naime znači, da je kralj Ohozija sasvim zanijekao pravoga Boga. Zato neka mu proreče, da će zacijelo umrijeti. Ilija se sigurno nalazio negdje u blizini Samarije na gori Karmelu. Ilija je odmah po Božjem nalogu pošao ususret božjim poslanicima.

5-6. Nadahnuti pisac ispušta izvještaj o susretu Ilije sa poslanicima samarijskoga kralja, te kratko izvješćuje o rezultatu toga susreta. da su se poslanici vratili ka kralju. Kralj Ohozija zacijelo se veoma začudio tako brzom povratku poslanika, te ih zapita: Zašto ste se povratili? Kralj je sigurno pomislio, da su glasnici na putu naišli na neku zapreku. Iz odgovora poslanika razabire se da oni nisu poznavali proroka Iliju, jer su na upit kralja Ohozije odgovorili: "D

šao nam je ususret neki čovjek i rekao nam: idite, vratite se k kralju koji vas je poslao i recite mu: ovako veli Gospod: zar nema Boga u Izraelu, te ti šalješ i pitaš akaronskog boga Belzebuba? Zato ne ćeš sići s postelje, na koju si se popeo, nego ćeš zacijelo umrijeti." Pojava proroka Ilije sigurno je na njih učinila snažan utisak, pa zato se nisu usudili izvršiti kraljev nalog, premda oni nisu osobno poznavali proroka Ilija.

7-8. Kralj Ohozija vjerojatno je naslućivao, tko bi mogao biti taj čovjek, ali da bude potpuno siguran o svom naslućivanju, upitao je poslanike, kako je izgledao taj čovjek, koji im je izišao ususret? Jeronimov prijevod na ovom mjestu upotrebljava ispravno dvije riječi: "Cuius figurae et habitus est viri ille... ?" dok je u Hebrejskom tekstu samo jedna riječ mišpat, a grčki tekst prevodi robski sa "krisi = judicium, što bi tek iz izvedenog značenja značilo vanjski izgled i odjeću proroka. Taj smisao postaje sasvim jasan po opisu, što ga daju glasnici o proroku: prema hebrejskom tekstu: "iš baal sear vezor azur bemotnav = čovjek posjednik dlake i opasan kožnatim pojasom oko svojih bokova. U grčkom aner asys = čovjek kosmat... zonen dermatinen periezomenos = kožnatim pojasom opasan. Proroci su naime doista nosili dlakavi kožnati plašt i kožnati pojas. Tako je bio odjeven i sveti Ivan Krstitelj, dok je propovijedao pokoru u kraju oko Jordana /Mt. 3,4; mk 1,6/. Ovako se ot prilike i danas odjevaju siromašni seljaci beduini u Palestini. Po tom opisu kralj Ohozija odmah je prepoznao, tko bi taj čovjek mogao biti, i rekao je: "To je Ilija Tezbičanin". Ta poznata dlakava haljina /kožuh/ bila je obično moža sa dlakom zajedno, od deve ili kakove druge životinje /Zak. 13, 3; Mt 3,4 Hebr. 11,37/. Neki drže da pod oznakom /homo pilozos" valja razumijevati prorokovu bujnu bradu i dugu kosu /Sales, La S. Bibbia commentata, vol. III. III. e IV dei Re, pag. 128. ad vv. 7-8/. No vjerojatnije je da se ovdje radi o Ilijinom odijelu. Tako su se obično odijevali starozavjetni proroci. /Iz. 20, 2/

9-10. Kralj Ohozija očito gnjevan na Ilijinu poruku naložio je odmah, da se pošalje protiv Ilije odred od 50 vojnika pod vodstvom pedesetnika, očito s namjerom da proroka uhapse, pa da ga se domogne, da ga učini neškodljivim, ako ne opozove svoje proroštvo, koje je kralj smatrao kao sudbonosnu kletvu protiv sebe. Računajući s izvaanrednom moći proroka, koji tobože po njegovu mišljenju razpolaže s čarobnjačkom snagom, kralj je za svaku sigurnost posalao 50 vojnika, misleći, da se tolikoj snazi ne će moći oduprijeti, pa makar imao snagu čarobnjaka. Ilija se medjutim povukao na vrh jednog brda sluteći o neprijateljskim kraljevim nakanama. Tu se prorok Ilija i inače zadržavao III kralj. 18, 19/. Kad je pedesetnik približio brdu, na komu je stajao Ilija, dovikne mu: "Čovječe božji, kralj zapovijeda, sidji!/ Naziv "Čovječe božji" u ustima pedesetnika bio je prezi an i podrugljiv čemu se nije čuditi sa strane vojničkog zapovjednika, u koga sigurno nije bilo vjerskog duha. Ilija je jasno primjetio, kakav ton poruka imade, koji je imao svrhu izvući ruglu proroka, pa je zato odmah na taj poziv nadovezao odgovor, koji u hebrejskom jeziku zvući kao sudbonosna igra riječi: veim iš Elohim ani teret eš minhašamajim vetokal otheka v eth hamišeka! = Ako sam ja čovjek božji neka sidje oganj s neba i neka proždre tebe i tvoju pedesetoricu! - I na Ilijinu riječ doista je pao oganj s neba, to jest udario je grom u pedesetnika i njegovu pedesetoricu i pobio ih. Ovo je bila teška kazna, u duhu starozavjetnih sankcija za pogrdjivanje božjeg imena i - izrugovanje božjem poslaniku. /Exod. 21,17; Lev. 20,9; 24,15; Prov.20, 20/. Huljenje na Božje ime kažnavalo se smrću. To je u St. Zavjetu bilo potrebno radi naroda, koji je još bio surove ćudi. U N. Zavjetu, gdje prevladava zakon ljubavi i milosrdja Isus Kriyt odvraća svoje apostole od takove strogosti, kad ogorčeni od Samarijana, što nisu Isusa htijeli primiti na konak, govore Isusu, neka zapovijedi, da sim

oganj s neba i pobije ih, a Isus ih prekorava: "Ne znate, čijega ste duha. Sin čovječji nije došao da pogubljuje duše, nego da ih spašava!" /Lk, 19,54-55/.

11-12. Koliko je bilo okorjelo srce kralje Ohozije, vidi se po tom, što ga nije urazumila nesreća prve pedesetorice, nego je protiv Ilije poslao drugu četu, koja se ponijela jednako kao i prva i doživjela istu sudbinu kao i prva da ju je na Ilijinu riječ grom spalio. Što više, drugi pedesetnik bio je još drzovitiji, kad je Iliji zapovijedao: Brže sidji! Iz Ohozijina ponašanja očevidno je da je proroka htio poniziti.

13-14. Usprkos druge pogibije pedesetnika i njegove pedesetorice, kralj Ohozija nije se urazumio, nego je pokazao sve veću tvrdokornost i prkos, da se pod svaku cijenu opire Bogu prkoseći proroku Iliji kao Božjem poslaniku. Zato je odredio, da se pošalje protiv proroka i treće pedesetnik s četom od 50 vojnika, da ga uhvate. Treći pedesetnik uvidjajući, kako su kobno prošli pred prorok Ilijom prva dvojica sa svojim pedesetoricama, uvidio je da je opasno izrugivati se božjem proroku. Zato kad se čpribližio svojom četom do proroka, prišao je sa stzahopočitanjem k proroku i pao pred njim na koljenima moleć ga, neka poštedi život njemu i njegovoj pedesetoriei. U hebrejskom tekstu kaže: neka bude drag moj život i život moje pedesetorice tebi! Neka dakle ne učini s njim kao s prve dvije pedesetorice da ih je spalio oganj s neba, nego neka ih poštedi. Po uputi božjeg andjela Ilija sidje sada s pedesetnikom , ali ne kao zarobljenik, nego da se osobno zaputi do kralja Ohozije i navijesti mu sigurnu skoru smrt za kaznu njegove bezbožnosti.

15-16. Kad je Ilija došao ka kralju Ohoziji, osobno mu je isporučio, da zato, što je slao glasnike u Akaron, da pitaju Belzebuba glede ozdravljenja njeg va za savjet, kao da nema pravoga Boga u Iztaelu, ne će sići sa svoje postelje, nego će doskora umrijeti.

17-18. Ilijino proroštvo se odmah ispunilo. Kralj Ohozija je umro bez djece /u grčkom prevodu LXX nadodaje: "naslijedio ga je brat Joram, sin kralja Ahaba, u Izraelu u Samariji, koji je kraljevao 12 godina, u osamnaestoj godini kraljevanja Jozafata u Judeji/. U Vulgati i hebr. tekstu stoji: druge godine Jorama, sina Jozafatova, judejskoga kralja. Tumačiteljima zadaje poteškoću izmedju teksta LXX te Vulgate i hebrejskog teksta, koji se slažu. Neki rješavaju ovu teškoću tako, da je Jozafat u 16. godini svoga vladanja uzeo sebi za pomočnika u kraljevanju svoga sina Jorama, a u 18. godina Jozafatova kraljevanja je ujedno druga godina Joramova kraljevanja. /Arndt i Sales/. Drugi opet drže, da se ovdje uvukla u tekst marginalna glosa /Landesdorfer, Die Bücher der Könige, Bonn 1917 str. 140./. Na svršetku izvještaja o vladanju kralja Joramaa poziva se nadahnuti pisac na izvor "Knjige povijeyti dana izraelskih kraljeva." U grčkom tekstu nadodaje se obširniji umetak: "I činio je zlo pred Gospodom, ali ipak ne kao njegov brat /Ohozija/, niti kak njegova mati /tj. Jezabela, žena Ahabova, i uklonio je Baalove stupove, što ih je učinio njegov otac i satro ih je; osim što je ustrajao u grijesi a kuće Jeroboamove, koji je zavena grijeh Izraela, nije odustajao od njih. I zato se raspalila srdžba Gospodnja na dom Ahabov." Medjutim ova varijanta ponavlja se u gl. 3.1.

Glava II.

A/ Prijevod

2,1. A kad je Gospod htio uzeti u vihoru u nebo, pošao je Ilija s Elisejem iz Galgale.

2. I Ilija je rekao Eliseju: De, ostani ovdje, jer mene Gospod šalje do Betela! Ali je Elisej odgovorio: / Kako je živ Gospod i kako je živa tvoja duša, zaista te ne ću ostaviti. Tako su došli u Betel.

3. Tu su izašli k Elizeju proročki sinovi, koji su bili u Betelu; i rekli mu: "Znaš li, da će danas Gospod danas uzeti tvojeg Gospodara

iznad tvoje glave? A on je odgovorio: "Znam ja, šutite!"
4. Opet mu je rekao Ilija: "Elizeju, de ostani ovdje, jer mene Gospod šalje u Jerihon." A on je odgovorio: "Kako je živ Gospod, i kako je živa tvoja duša, zaista te ne ću ostaviti." Tako su došli u Jerihon.
5. A proročki sinovi, koji su bili u Jerihonu, pristupili su k Elizeju i rekli mu: "Znaš li, da će danas Gospod uzeti tvoga gospodara iznad tvoje glave? A on je odgovorio: "Znam i ja, šutiite!
6. Opet mu je rekao Ilija: "De, ostani ovje, jer mene Gospod šalje na Jordan." A on je odgovorio: "Kako je živ Gospod, i kako je živa tvoja duša, zaista te ne ću ostaviti." Tako su otišla obojica.
7. A otišlo je i 5o ljudi izmedju proročkih sinova i ostali su prema njima iz daleka, a njih dvojica su se ustavila kod Jordana.
8. I Ilija je uzeo svoj plaš i savio ga, udario je njime po vodi, ona se razdijelila amo i tamo, te su obojiva prešli suhóm.
9. A kad su prešli, rekao je Ilija Elizeju: "Išti, što hoćeš, da ti načinim, prije nego se uzmem od tebe." A Elizej je odgovorio: "De, da budu dvije trećine tvoga duha nameni!"
1o. A on mu je rekao: "Tešku si stvar zaiskao; ali ako me vidiš, kad se uzmemod tebe, neka ti bude tako; ako li me ne vidiš, ne će ti biti."
11. I kad su tako išli šetajući i razgovarajući se, gle, ognjena kola i ognjeni konji rastavili su ih obojicu, i Ilija je otišao u vihoru u nebo.
12. A Elizej gledajući stao je vapiti: "Moj oče, moj oče, Izraelova bojna kola i njegovi konjici!" I nije ga više vidio. Potom je zgrabio svoje haljine i razdro ih na dvoje.
13. I uzeo je Ilijin plašt, klji je bio spao s njega, vratio se i stao na jordanskoj obali.
14. I uzevši Ilijin plašt, koji je bio spao s njega, udario je po vodi i rekao: "Gdje je Gospod, Ilijin Bog?" pa kad je i on udario po vodi, razdijelila se voda amo i tamo i Elizej je prešao.
15. A kad su gavidjeli s druge strane proročki sinovi, koji su bili u Jerihonu, rekli su: "Ilijin je duh počinuo na Elizeju." I došavši mu ususrét, pklonili su mu se do zemlje.
16. I rekli su mu: "Gled de, u tvojih sluga ima pedeset vrsnih ljudi, de neka idu i traže tvoga gospodara, da ga ne bude uzeo gospodnji duh i bacio ga na kakvu goru, ili u kakvu dolinu." Ali je on rekao: "Ne šaljite!"
17. Ali su stali navaljivati na nj, dokle se nije zastidio /dok mu nije dosadilo/, te je rekao: "Pošaljite!" I poslali su pedeset ljud, koji su ga tražili tri dana, ali ga nijesu našli.
18. I vratili su se k njemu, a on je stanovao u Jerihonu, pa im je rekao: "Nijesam li vam rekao: Ne idite?"
19. Tada su gradjani rekli Elizeju: "Gle de, gradski je položaj lijep, kako naš gospodar vidi, ali je voda loša i zemlja jalova."
2o. A on je rekao: "Donesite mi novu zdijelu, i metnite u nju soli!" I donijeli su mu.
21. A on je izišao na vodeni izvor i bacio u nj so, govoreći: "Ovako veli Gospod: Učinio sam zdravom ovu vodu, da ne bude od nje više smrti ni jalovosti."
22. I voda je postala zdrava do ovega dana, po Elizejevoj riječi, koju je izrekao.
23. Potom je otišao odanle u Betel, i kad je išao putem, izašli su mali dječaci iz grada, i stali su mu se rugati govoreći: "Hodi, ćelavče, hodi ćelavče!"
24. A Elizej se obazreo, i pogledavši prokleo ih gospodnjim i[illegible]. Tada su izašla dva medvjeda iz šumei rastrgala su od njih [illegible]set i dva dječaka.
25. A odanle je otišao na Karmelsku goru, a odanle se vratio [illegible]iju.

B. T U M A Č E N J E

II, 1 - 2. Ilijino uznesenje /1 - 12/. Već u prvom retku ove glave pisac ove knjige navješta temu, o kojoj se radi u prvoj polovici ove glave. Po Božjoj odluci, koju je Bog očitovao Iliji, došlo je vrijeme, kad je Ilija trebao biti uznesen sa zemlje u nebeske visine. To je bilo u početku djelovanja proroka Elizeja, koga je po Božjoj naredbi Ilijapomazao za proroka kao svoga nasljednika. /III. Kralj. 19, 16 - 21/. Elisej je odmah ostavio svoje polje i posjed i pošao za prorokom Ilijom. Elizej je naslućivao da će se s Ilijom nešto izvanredno dogoditi, a to što su naslućivali i sinovi proročkih škola. Ilija je htio zadržati tu t ajnu za sebe, ali je ona bila od Boga već saopćena Elizeju i sinovima proročkih škola, pa se o tome medju njima govorilo. Oba prorokazaputila su se iz Galgale u smjeru prema rijeci Jordanu. Ta Galgala nije istovjetna s onom Galgalom kraj Jordana, nego negdje u blizini Sihema u Samariji, vjerojatno današnje mjesto Djilaiha. Prorok Ilija htio je da se dogadjaj njegovauznesenja dogodi nasamo, bez svjedoka, i zato je nagovarao proroka Elizeja, neka ostane u Galgali, jer njega, tj. Iliju šalje Bog u Betel. Ali prorok Elizej zaklinjao je Iliju Bogom i njegovom dušom, da ga neće ostaviti. Ilijaje htio još prije svoga uznesenja posjetiti proročke škole. Ilijaje htio biti sam prigodom svog uznesenja, da pištedi svome učeniku žalost rastanka.

3. Kad su Ilija i Elizej prispjeli u Betel, došli su k Elizeju proročki učenici i rekli mu :"Ne znaš li, da će Gospod danas uzeti od tebe Iliju?" Elizej im odgovori: "Znam i ja to, ali šuttite!" Elizeju je naime bilo teško govoriti o tome. Zacijelo to vrijeme Ilija kao da je bio uronjen u tešku šutnju i razmatranja o tom , što mu je prestojalo.

4 - 5. U Betelu je opet Ilija rekao Elizeju, neka tamo sjedne i ostane, jer Gospod šalje njega /Iliju/ u Jerihon. No Elizej je ponovo pod zakletvom Bogom i Ilijinom dušom rekao, da ne će ostaviti Iliju. To je bio dokaz Elizejeve nježne i čvrste odanosti prema svom učitelju proroku Iliji. Ista se scena ponovila u Jerihonu, gdje je Ilija rekao, da Ga Gospod šalje preko Jordana.

6 - 8. Ilija i Elizej zaputili su se prema Jordanu, a pratilo ih je 5o proročkih učenika. Kad su došli do Jord na, učenici su ostali s ove strane Jordana, a Elizej je išao s Ilijom, i stali su na obali Jordana. Tada Ilija uzme svoj plašt, i savije ga u obliku štapa, te udari njime po vodi Jordana, i ona se čudom rastavi na obje strane, tako da je ostalo dno rijeke suho, te su mogli obojica preći na drugu stranu rijeke Jordana. To je bilo jednako čude, kao kad je Mojsije udarcem svoga štapa rastavio vodu Crvenoga moa, tako da su Izraelci mogli prijeći po suhom dnu mora na drugu stranu /Exod. 7,2o/, ili kad je Jozui postalo suho dno Jordana, da su Izraelci mogli preći s istočne strane Jordana na zapadnu /Jos. 3, 13/. U tekstu LXX kaže se "i prošli su obojica po pustinji". Proročkii sinovi bili su svjedoci Ilijina čuda.

9 - lo. Kad se Ilija našao s Elizejem na drugoj strani Jordana nasamo, sjetio se, da bi Elizeju kao svome duhovnom nasljedniku u proročkoj službi trebao ostaviti, neku duhovnu baštinu, pa zato prekine dosadašnju šutnju i progovori Elizeju: "Išti, što hoćeš, da ti načinim prije nego se uzmem od tebe!" Elizej shvativši važnost ovoga momenta zamoli: "Daj mi, molim te, da budu na meni dva dijela duha tvojega!" U prijevodu LXX kaže: Henetheto de dipla en pneumati su ep eme. = neka postane na meni dvostruko u tvom duhu! U tumačenju smisla ovog mjesta egzegeti se razilaz , radi različite stilizacije hebrejskog i grčkog teksta. Prema hebrejskom tekstu "de, da budu dvije trećine tvoga duha na meni" Elizejeva molba smjerala je na to, da kao glavni baštinik Ilijinih obara

prema zakonu Mojsijevu /Deut. 21, 17/ dobije kao prvenac dva dijela Ilijinih karizmata, tj. dio proricanja i dio čudesa, a treći di tj. revnovanje za slavu Božju da preostane drugim prorocima. Drugi tumače Elizejevu molbu u smislu, neka bi Ilijaostavio Elizeju dvostruko veću moć činiti čudesa i proricati, nego li je imao Ilija. No ovo drugo tumačenje sadržavalo bi previše smionosti i ne bi odgovaralo čednosti prorokaElizeja. Zato je vjerojatnije prvo tumačenje, da Elizej moli dvostruku moć, tj. moć tvoriti čudesa i moć prorokovati. Elizej drugim riječima moli, da bude sličan svome učitel u Iliji time, da bi imao dar čudesa i dar proroštva. Što Ilija odgovara na molbu Elizejevu: "Tešku si stvar zaiskao", znači da ispunjenje te želje ne zavisi samo o molitvi proroka Ilije, nego od Božje volje, jer je jedini Bog /i to Duh Sveti/ onaj, koji može te darove dati. Ipak Ilijine riječi: "Ako me budeš vidio, kad budem uzet od tebe, neka ti bude tako; ako li me ne vidiš, ne će biti tebi tako", - podaju proroku Elizeju nade, da će mu molba biti uslišana. Zamoljen naime dar, kao što su uopće karizmata, daje Bog ne samo na pojedinačni osobnu korist, nego za promicanje Božje slave medju narodom.

11 - 12. Dok su Ilija i Elizej tako išli i razgovarali, pojavila su se ognjena kola i ognjeni konji i rastavili su Iliju i Elizeja, a Ilija je u vihoru bio uzdignut prema nebu. To je bilo na očigled proroka Elizej. Sv. Pismo govori nam na više mjesta o teofanijama u obliku vatre. Tako se Bog javlja Abrahamu prigodom sklapanja zavjeta /Gen 15, 17/, Mojsiju na gori Horebu /Exod 3,2/, pa za vrijeme putovanja Izraelaca po pustinji u stupu plamena /Exod 13, 21; 24, 17/, pa i samom Iliji dok je boravio u pustinji Bersabeje /III Kralj 19, 11-12/. Oganj i vjetar su osobiti simbolkčki znaci Božje pravde i svemogućnosti, kojih je naročiti glasnik bio prorok Ilija, kao što u predtpotopnom doba patrijarh Henoh, kojega je Bog takodjer bez smrti uzeo sa zemlje u nebeske visine. /Gen 5,24/. Oba uznesenja spominju se takodjer u knjizi /44, 16; 48, 13/. Kamo je Bog smjestio Henoha i Iliju, to nam nije poznato. Svakako u čitavom svemiru našlo se negdje za njih prebivalište. U prijevodu LXX kaže: ὡς εἰς τὸν οὐρανόν kao u nebo. Nije dakle Ilija /ni Henoh/ prenesen u ono nebo, gdje je vječno blaženstvo, jer bi prije toga morao umrijeti. U proroku Malahiji nalazimo proročanstvo, da će Ilija opet doći na svijet prije Sudnjeg dana, ~~akx~~ kao vjesnik pokore izraelskom narodu /Mal. 4, 5-6/, Dok će Henoh navještati pokoru ostalim narodima. Njihovo djelovanje trajat će 1260 dana, a tada će obojica poginuti mučeničkom smrću i nakon tri i po dana oživjet će i bit će konačno uzeti na nebo /Otkr. 11, 3-11/. Tako tumače: Tertulijan / De anima 50; De resurrectione carnis 35, 58/; sv. Augustin /Serm 29, 11/, sv. Bazilije /Hom 11 in Haemeron/, sv. Ivan Hrizostom /Hom 22, 2 in ep. ad Hebr/, sv. Jeronim /In Malach 4, 5-8/. To je i zajedničko učenje teologa /v. Dr. Oberški J.: O parusiji Ilije i Henoha, Bogosl. smotra 1938., br. 1/: Ilijino uznesenje spominje se i u prvoj Makabejskoj /2,58/, gdje se pohvalom ističe njegovo revnovanje za Božji zakon, kao i u knjizi Crkvenici /48, 1-12/. U evandjeljima /Mat 18,3; Mk 9,3; Lk 9,30-31/ spominje se, da se Ilija zajedno s Mojsijem ukazao s Kristom prigodom njegova preobraženja.

Prorok Elisej je vidio, kako se Ilija diže na ognjenim kolima i konjima u vihiru na nebo, i potom je mogao zaključiti, da će se ispuniti njegova molba uvjetovana po Ilijinom obećanju. Elizej ushićen vidjenjem Ilijinog uznesenja uskliknuo je: "Oče moj, oče moj, kola Izraelova i konjanici njegovi!". Tako u hebrejskom tektu, dok LXX ima: ... i konjaniče njegov, a Vulgata: ... et auriga eius- i upravljaču njihov. Tim je poklikom Elisej htio istaknuti slikovito, da je prorok Ilija vrijedio Izraelskom narodu, koliko bojna kola i konjanici u obrani vjere otaca Izraelskog naroda i u borbi protiv krivoboštva /idololatrije/. Potom Elisej nije više vidio

proroka Ilije. Od žalosti za gubitkom velikog proroka Elisej je razdro svoje haljine na dvoje. Na taj se način orijntalci obično davali znak velike žalosti /Gen 37, 34; Lev 10,6; 13,45; Sud 11,35; Job 1,20; 2,12; Ezdra 9, 3-5/.

13 -16. Medjutim je prigodom Ilijina uznesenja pao s njega njegov proročki plašt, a Elizej ga je podigao kao dragocjeni čudotvorni zalog svog učitelja proroka. Vrativši se do rijeke Jordana i okušao je odmah čudesnu snagu toga plašta, s čijim je udarcem Ilija rastvorio vodu Jordana, da vidi, hoće li i njemu /Elizeju/ uspjeti takovo čudo. Udarajući Ilijinim plaštem po vodi Jordana povikao je Elizej: "Gdje je Ilijin Bog takodjer sada?" Nato se razdijelila voda Jordana amo i tamo, i Elizej je prešao po suhom preko Jordana. Vulgatin tekst dodaje iza prvih riječi: "percussit aquas" umetak "et non sunt divisae" = i nisu se /vode razdijelile. Medjutim taj dodatak ne nalazi se u izvornom tekstu niti u grčkom prijevodu LXX, nego su ušli u tekst kao glosa iz prijevoda Itale, da se protumači drugi /percussit". Stvarno je dakle Elizej udario plaštem po vodi samo jedanput, dok je govorio :"Gdje je sada Gospod Bog Ilijin?" - a potom nadahnuti pisac retorski ponavlja "percussitque", što je već prije rekao, da može dalje nastaviti: "i voda se razdijelila amo i tamo..." To je bio znak, da je Bog doista uslišao Elizejevu molitvu upravljenu na Ilijinu prije njegova uznesenja na nebo, tj. da je na njemu počinuo karizmatički dar čudesa, a iz kasnijeg djelovanja proroka Elizeja razabrat će se i proročki dar.

15. Proročki sinovi, koji su sa suprotne strane Jordana vidjeli, kako se i Elizeju čudesnim načinom rastvorila voda na udarac Ilijinim plaštem po vodi, te se vratio prema Jerihonu po suhom dnu Jordana, oduševljeno su kliknuli: "Ilijin je duh počinuo na Elizeju!" Kad je Elizej došao k njima, oni su mu iskazali počast, poklonivši mu se do zemlje, što je značilo, da mu priznaju proročko dostojanstvo, kao što ga je imao prorok Ilija i da je sada Elizej postao sada njihov proročki poglavar.

Medjutim proročki učenici počeli su se zabrinjavati za proroka Iliju, da ga duh Božji možda nije gdjegod pustio nakakvu goru, ili u kakvu dolinu /LXX dodaje "ili u Jordan", što je bez sumnje neautentični dodatak/, pa su predložili proroku Elizeju, da bi izmedju njih 50 jakih ljudi išlo potražiti proroka Iliju. Elizej je bio uvjeren, da je to sasvim nepotrebno, pa zato ih je ogovarao od toga govoreći :"Ne šaljite!" No kad su mnogo navaljivali na Elizeja, napokon im popusti govoreći :"Pošaljite!" I poslali su 50 jakih ljudi, da traže Iliju, ali nakon 3 dana uzaludna traženja povratili su se ne našavši ga u Jerihon, gdje se privremeno zadržavao prorok Elizej. Sada im je on rekao: "Nisam li vam rekao: Nemojte slati?"

Prema kasnijoj rabinskoj tradiciji prorok Ilija je igrao veliku ulogu. Drži se, da su se rabini povjeravali zaštiti proroka Ilije, smatrajući ga izbaviteljem iz svih neugodnih situacija u koje bi mogli upasti. Za njega su držali, da bilježi u knjigu života sva dobra i zladjela ljudi, te ih na nebeskom sudu zastupa kao branitelj protiv sotone. Tradicija o proroku Iliji sačuvala se i u islaamu, gdje se smatra čuvarom mora i rijeka. O Iliji pohvalno govori u Koranu sura 37, ajat 123 - 132.

Djelovanje proroka Elizeja

19 -22. Ozdravljenje vode u jerihonskom zdencu. Dok je prorok Elisej boravio u Jerihonu, dočulo se o njemu, da može poput Ilije činiti čudesa. Boravak u Jerihonu bio je vrlo ugodan, jer je grad bio lijep sagradjen na malom brežuljku, a njegova oklica bila je veoma lijepa, ali je bila nevolja, što im je voda bila nezdrava i zemlja neplodna. Zato gradjani, doznavši za čudotvornu moć proroka Elizeja, obratiše se k njemu, ne bi li im u toj nevolji pomogao.

U hebrejskom tekstu izrijekom kaže: "Voda je loša, a zemlja jalova".
Od te nevolje trpjeli su ljudi i stoka, a i raslinstvo. Voda je bila
nečista i zaražena, pa su mnogi od nje umirali. Prork se odazvao
molbi gradjana, da im čudom pomogne. On zatraži, da mu donesu novi zem
ljani lonac i metnu u nj soli. Nova posuda simbolizira čistoću i ob-
novljenje vode, a sol je preventivno sredstvo protiv gnjiloće i po-
kvarljivosti, te ovdje znači, da u buduće voda ne smije sadržavati
miazama i raznih štetnih primjesa. Čim su proroku donijeli novi lonac
sa solju, Elizej se time zaputio do izvora vode, i nasuo sol u izvor,
govoreći: "Ovako kaže Gospod: učinio sam zdravom ovu vodu, da ne bude
od nje više smrti ni jalovosti." I voda je postala zdrava sve do da-
nas." - znači, da je taj učinak trajao i u vrijeme, kad je nadahnuti
pisac sastavljao ovu IV. kraljevsku knjigu. Učinak je svakako bio ču-
desan, jer sam lonac soli ne bi po svojoj snazi mogao trajno proizvest
takav učinak. Ovo vrelo vode i danas postoji kraj grada Jerihona i
ima zdravu vodu, a zove se "Sultanovo vrelo" - "Ain Sultani". Vegeta-
cija oko današnjeg Jerihona, koji se sada zove <u>Er-Riha</u>, veoma je bujna
i plodna.
23-25. <u>Kazna Betelskih dječaka.</u> Poslije boravka u Jerihonu Eli-
zej se vraćao istim putem natrag prema svome zavičaju, kojim je pratio
proroka Iliju. Put je vodio uzbrdice preko karantanskog gorja, i pri-
bližavao se gradu Betelu, gdje se prateći prije Iliju bio takodjer
zadržao u gradu, jer je tu bila takodjer proročka škola. Inače je
grad Betel bio tada poznat kao središte idolatrijskog kulta, odkako
je tu poslije rascjepa kraljevstva Salomonova novi kralj Izraelskog
kraljevstva Jerobeam podigao oltar zlatnom teletu /III kr. 12,28/.
Zaostalost vjerskog života u tom gradu karakterizira i pomanjkanje
vjerskog odgoja djece. Dok je prorok prolazio kroz grad Betel, trčala
su njemu sa strane i odostrag za njim raspušteni mali dječaci i ru-
gali se proroku govoreći: "Hodi ćelavče, hodi". Grčki tekst LXX Luci-
janove redakcije ima mjesto "rugali mu se" - "nabacivali se na njega
kamenjem". Ovakav prijevod predpostavlja izmjenu konsonanata u hebrej
tekstu: Mjesto "jitqallesu = izrugivali su se", čitali su "jitsaqqelu
nabacivali se kamenjem." Nije isključeno, da su ta djeca bila nahuš-
kana od svojih roditelja, da se rugaju proroku. Povod ruganju proroko-

voj ćelavosti ne će biti naravna ćelavost, koja se obično nalazi s
prednje strane glave, a i nije vjerojatno da je prorok imao takovu
ćelavost, jer je bio još razmjerno mlad. Možda oko 30 godina. Osim to
prednju ćelavost ne bi dječaci mogli primjetiti, jer je prorok nosio
na glavi pokrivalo. Nego tu se radi o ćelavosti neke vrsti tonzure,
koju su običavali nositi proroci, a i kasnije eremiti i redovnici, i
to sa stražnje strane. To znači i hebrejska riječ "kereah", a isto
tako i grčka riječ "Falakros", dok ćelav s prednje strane u hebrejsko
znači "gibbeah" a u grčkom "felanthos". Tonzuru sa stražnje strane
nosili su i sinovi proročke škole u Betelu. Zbog pomanjkanja pravog
vjerskog odgoja djece u Betelu, gdje su stanovnici bili odani idolatr
ji, razumljivo je da su se djeca izrugivala predstavnicima pravovjer-
ja. Na žalost imamo prilike zapažati i danas kod djece, koja nemaju
vjerskog odgoja, da se rugaju svećenicima i redovnicima pogrdnim iz-
razom "?uksus", koji je osobito u Bosni običajan, jer je turska riječ
a znači čovjek koji donosi nesreću, ili u najblažem smislu nespretnja
ković.
Drsko i nepristojno ponašanje djece izazvalo je proroka Elizeja
na opravdan gnjev, jer izrugivanje Božjem proroku značilo je takodjer
izrugivanje pravom Bogu, u čijoj je prorok službi. Zato je prorok
prokleo tu djecu u ime Gospodnje, to jest ne toliko radi sebe, nego
radi vrijedjanja Boga. Na to su iz šume izašla dva medvjeda i rastr-
gala 42 dječaka. To je bila božja kazna ne samo za te dječake, nego
više za njihove opake roditelje, koji se nisu brinuli da bolje odgoj
svoju djecu, nego ih još i poticali na bezbožno ponašanje prema bož-

jem proroku. Dalje je prorok Elizej nastavio svoj put prema gori Karmelu, po svoj prilici u tamošnje mjesto Galgalu, odakle je započeo svoje putovanje s prorokom Ilijom, a to je bilo u Samariji, gdje je prorok Elizej stalno boravio. Iz kasnijeg teksta /IV Kralj. 5,9; 6,32/ razabire se, da je Elizej imao svoju kuću u Samariji. Ali prorok Elizej je često mijenjao svoj zavičaj već prema potrebi svoga proročkog djelovanja, jer je obilazio po zemlji, poučavajući narod. Zato ga nalazimo i u Sunamu /4,8/, zatim na Karmelu /4,25/, pa u Galgali /4,38/, najzad u Galgali /4,38/, u Samariji /gl.5/, u Jerihonu /6,1/ i u Dothanu /6,13/.

G l a v a III.

A/ Prijevod.

3,1. A Ahabov sin Joram postao je kraljem nad Izraelom u Samariji osamnaeste godine /vladanja/ Judejskog kralja Jozafata i kraljevao je dvanaest godina.

2. I činio je što je zlo u Gospodnjim očima, ali ne kao njegov otac i njegova mati, jer je uklonio Balov kameni stup, koji je bio načinio njegov otac.

3. Ali je ipak tvrdo prianjao uz grijeh Nabatova sina Jeroboama, koji je naveo na grijeh Izraela, i nije odstupio od njega.

4. A Moapski kralj Meša bio je stočar, i davao je Izraelskom kralju danak: sto hiljada jaganjca i sto hiljada ovnova pod runom.

5. Ali kad je umro Ahab odmetnuo se moapski kralj od izraelskoga kralja.

6. I kralj Joram izišao je u onaj dan iz Samarije, i osmotrio je svega Izraela.

7. I otišavši poslao je k Judejskom kralju i poručio: "Moapski se kralj odmetnuo od mene, hoćeš li ići sa mnom na Moapce?" A on je odgovorio: "Idem; ja sam kao ti, i moj je narod kao tvoj narod, i moji su konji kao tvoji konji."

8. Još je upitao: "Kojim ćemo putem ići?" A on je odgovorio: "Putem Idumejske pustinje."

9. Tako je pošao Izraelski kralj i Judejski kralj i Edomski kralj, obilazeći putem 7 dana, pa je nestalo vode vojsci i stoci, koja je bila za njima.

10. Tada je rekao izraelski kralj: "Jaoh Gospod je dozvao ova tri kralja da ih preda u Moapske ruke".

11. A Jozafat je upitao: "Zar nema tu koji Gospodnji prorok, da upitamo Gospoda preko njega. a jedan između slugu izraelskog kralja je odgovorio i rekao: "Ovdje je Šafatov sin Elizej, koji je vodom polijevao ruke Iliji."

12. Tada je Jozafat rekao: "U njega je Gospodnja riječ". I otišli su k njemu izraelski kralj i Jozafat i edomski kralj.

13. A Elizej je rekao izraelskom kralju: "Što ja imam s tobom? Idi prorocima svoga oca i prorocima svoje matere!" A izraelski mu kralj odgovori: "Nemoj tako! Zar je Gospod dozvao ova tri kralja, da ih preda u Moapske ruke?

14. A Elizej je rekao: "Kako je živ Gospod nebeskih četa, pred kojim stojim, da nemam obzira na judejskog kralja Jozafata, zaista te ne bi ni pogledao niti bih mario za te.

15. Nego sada dovedite mi gudača." I kad je gudač gudio, došla je gospodnja ruka na nj.

16. I stao je govoriti: "Ovako veli Gospod: Načinite u ovoj dolini mnogo jama!

17. Jer ovako veli Gospod: "Ne ćete osjetiti vjetra niti ćete vidjeti kiše, ali će se ova dolina napuniti vode, te ćete piti vi i vaša stoka i vaše blago /Vulg. vi, vaša družina i vaša stoka/."

18. "Pa i to je malo u Gospodnjim očima jer će vam predati i Moapce u vaše ruke."

19. I pokorit ćete sve tvrde gradove i sve izabrane gradove, i posjeći ćete sve lijepo drveće, i zapšpit ćete sve vodene izvore i pokvarit ćete svako dobru njivu kamenjem."

20. A ujutro, kad se prinosi minha /nekrvna žrtva/, gle, stala je dolaziti voda putem od edomske, i zemlja se napunila vode.

21. A svi Moapci čuvši, da su izašli kraljevi, da udare na njih, sazvali su sve, koji su se počeli pasati pojasom i dalje / starije/; i postavili su se na medji.

22. A kad su u jutro poranili, i sunce je ograNulo nad onom vodom, ugledali su Moapci prema sebi vodu, gdje se crveni kao crv.

23. I rekli su: "Krv je; zacijelo su se kraljevi medju sobom posvadjali i potukli jedan drugoga; zato sada na plijen, oj Moapci!"

24. Ali kad su došli do izraelskog okola /logeraa/, ustali su Izraelci i potukli su Moapce te su stali bježati ispred njih; a oni provalivši u nju /moapsku zemlju/ pobili su Moapce.

25. I oborili su im gradove, i bacajući na svaku dobru njivu svaki po kamen, zasuli su je, i zabrtvili su sve vodene izvore, i posjekli su sva lijepa drveta, tako da su ostavili samo kamenje u Kir Harosetu. Potom su ga praćari opkolili i stali ga biti.

26. A Moapski kralj videći, da će podleći u ratu, uzeo je sa sobom 700 ljudi, koji vade mač, da se probije do Edomskovg kralja, ali nije mogli.

27. Tada je uzeo svoga sina prvenca, koji je trebao kraljevati mjesto njega, i prinio ga na paljenicu na zidu. Tada je spopala velika jarost Izraela, i krenuvši odanle vratili su se u svoju zemlju.

B/ Tumačenje.

3,1. U ovom retku daje nadahnuti pisac hronološke podatke o početku vladanja kralja Jorama u izraelskom kraljevstvu. Budući da kralj Ohozija nije za sobom ostavio djece, naslijedio ga je njegov brat, Ahabov sin, Joram. U vezi s podacima u gl. 1, 17 treba taj sinhronizam uskladiti ovako, da 17. godina vladanja judejskog kralja Jozafata, ujedno druga godina kraljevanja Jozafatova sina Jorama, koga je Jozafat uzeo u 16. godini svoga vladanja za pomoć u vladanju. Izraelski kralj Joram vladao je 12 godnia /853-842/.

2-3. Nadahnuti pisac podaje odmah karakteristiku Joramova vladanja "Činio je zlo pred Gospodom, ali ipak ne tako kao njegov otac i mati tj. Ahab i Jezabela, jer je dao ukloniti i porušiti Baalove kipove. Ne potpuno nije bio dosljedan u svome popravku, jer je još uvijek podržavao kult zlatnog teleta u Betelu i Danu, a to je bilo zbog političkih razloga, da spriječi hodočašćenje naroda u Jeruzalem, pa da tobože tako predusretne pripadnicima sjevernog /izraelskog/ kraljevstva, da ne bi prianjali uz Judejsko kraljevstvo. Djelomično poboljšanje izraelskog kralja Jorama vjerojatno je uslijedilo pod utjecajem proroka Elizeja. Baalove kipove /hebrejski "massebat habbaal"/ navelike je podizala Ahabova opaka žena Jezabela, rodom feničanka, koa je za kult Baala dovela 450 baalovih svećenika da šire Baalov kult i 400 svećenica, da šire kult Astarte, božice bludnosti. /III Kralj. 18,19/ Uslijed toga kulta strašno je prevladavo u izraelskom kraljevstvu razvrat i bludnost, jer se prigodom kulta Baala i Astarte vršila javna prostitucija na gorskim visinama, gdje su bili podignuti njihovi likovi.-8. Vojni pohod izraelskog kralja Jorama i judejskog kralja Jozafata protiv moapskog kralja Meše/ II Sam 8,2; 3,4-27/. U vrijeme kralja Davida bili su Moapci podložni Davidovu kraljevstvu. Po Salomonovoj smrti, kad se Salomonovo kraljevstvo rascijepalo na dvoje, postali su Moapci samostalni. Ali izraelski kralj Amri opet ih je pokorio i nametnuo im danak, koji je poačao Moapski kralj Kamoškan. Njegov sin Meša, koji ga je naslijedio u kraljevstvu odlučio je da otkaže taj danak, koji je bio vrlo težak, jer je morao svake godine plaćati izraelskom kralju 100.000 jaganjca i 100.000 ovnova vune /Vulg... centum milia arietum cum velleribus usis = 100.000 ovnova s njihovom vunom/. Glavno naime zanimanje Moabaca sastojalo se u gajenju sitne-

stoke koja se hranila po prostranim pašnjacima, dok je zemlja bila nepodesna za poljoprivredu. Mešina pobuna i uskraćivanje danka izraelskom kralju Joramu bila je povod, da se Joram odlučio na ratni pohod protiv kralja Meše. U tu svrhu je Joram najprije izvršio smotru svega Izraela, te je značilo, da je htio ustanoviti koliku vojnu snagu može podići na noge izraelsko kraljevstvo. Budući da se nije osjećao samo dosta jak za pohod vojni protiv moapskoga kralja Meše, sklopio je savez s judejskim kraljem Jozafatom, da mu kod te vojne pomogne. Pošto je pak kod te vojne i edomski kralj bio podložan judejskom kralju priključio se i on tom savezu. Judejski kralj Jozafat se dragovojno priključio tom vojnom savezu, jer je i njemu bilo u interesu, da se osigura od premoći Moabaca, koja je zaprijetila od kralja Meše. Sada se trebalo sporazumijeti glede strateškog plana,. Budući da je sa sjeverne strane bilo veoma teško učiniti navalu na Moapce radi mnogih utvrdjenih gradova, odlučili su povesti vojnu duljim putem s južne strane, gdje nije bilo tykovih utvrda, tj. preko Idumeje. Taj je put bio veoma naporan, jer se vojska morala uspinjati na moapski visoravan, a osim toga oskudijavao je pitkom vodom, pa je vojsku mučila velika žedj.

Biblijski izvještaj o Moapskom kralju Meši potvrdjuje i arheološki nalaz spomen ploče kralja Meše, koju je otkrio go. 1868. njemački misionar Klein u Dibonu, a sada se čuva u muzeju u Louvre-u u Parizu. Ta kamena ploča visoka je 1,13 m. a široka o,70 m, a debela o,35 m., a sadržava natpis od 34 retka u starom hebrejskom pismu, u kom se izvještuje o pobjedama kralja Meše nad izraelcima i o drugim zaslužnim djelima kralja Meše. Spomenik potječe iz polovine 9 vijeka prije Kr. kao spomenik popravljanju puteva u uredjenju prijestolnoga grada. Medju ostalim rečima znatni su ovi, koji u prijevodu glase: "Ja sam Meša, sin Kešmobona, kralja moapskoga. Moj je otac bio 30 godina moapskim kraljem a ja sam postao kraljem poslije moga oca... Omri bijaše kralj u Izraelu te je dugo vremena tlačio ~~Ixxx~~ Moapce. Ovoga je naslijedio njegov sin, a i on je kazao: Ja ću tlačiti Moapce. I za mog vladanja on je tako govorio, ali ja sam udario na njega i svladao ga." /Vlašić, savremena pitanja, Rijeka 1914/. Značajno je, da Meša šuti o porazu, što ga je doživio prigodom vojne kralja Jorama i Jozafata. Ali je važno, što spominje vladalačku porodicu Omri-a u Izraelu, i odnos zavisnoti Moabaca od Izraelaca te svoje odmetnuće od pokornosti od izraelskog krlja, o kom se govori na ovom mjestu /IV Kralj. 3,7/.

9. Judejski kralj jozafat bio je već saveznik kralja Ahaba u ratu protiv sirskog kralja Ben Hadada, koji je Ahabu otkazao danak. Bitka se održala u Ramoth-Galaadu. Ahab je u boju smrtno bio ranjen, a Jozafat i ostala vojska natjerana u bijeg. /III Kralj. gl 22/. Poslije toga poraza stadoše dizati glave Moapci, Amonci i Mineji, i pokušali su navaliti u Judeju, ali Joazafat je odbio njihovu navalu /II Dnev 20, 1 sl/. Usprkos toga Moapci su i dalje ugrožavali Judejsko krqljevstvo, a to je bio i glavni razlog, što je Jozafat pristao na savezništvo s izraelskim kraljem Joramom u vojnoj ekspediciji protiv moapskoga kralja Moše. U II knj. Dnev. /19, " i sl / ne odobrava nadahnuti pisac ove političke poteze kralja Jo zafata, jer nisu bili u skladu s duhom božjih načela, koja su odvraćala kraljeve od čisto političkih saveza s drugim vladarima. Takovi su naime savezi odavali pomanjkanje pouzdanja u pomoć pravoga Boga.

Zajednička vojana ekspedicija kralja Jorwama i Jozafat a zapala je doskora u veliku nepriliku. Kako je bio dugačak i naporan put od 7 dana kroz bezvodnu pustinju, vojska je počela skapavati od žedji a tako i stoka, koju je vojska vodila za sobom u svrhu prehrane.

10-12. Na oskudicu vode čini se, dsa nijesu računali, jer kako je vojna započela u proljeće, kad su u izgledu još poslijednje kiše prijašnog ljeta saveznici su se nadali, da ih ne će zadesiti takova nevolja suše. Kralj Joram i nehotice je počeo pomišljati na pomoć pravoga Boga, za kojeg dosele nije mnogo mario. Zato je počeo uzdisati: "Jao, jao! Gospod je sabrao nas trojicu kraljeva, da nas preda u ruke Moabaca!"

Na to upita kralj Jozafat: "Nije li možda tu Gospodnji prorok, da se preko njega pomolimo Gospodu?" Vidi se dakle, da kralj Jozafat nije izgubio svaku nadu, slično, kao što je bilo iprije pohoda Ahabova i Jozafatova protiv sirske vojske u Ramoth-Gallaadu /III Kralj 22,7/. Judejski kralj Jozafat vjerojatno još nije znao za proroka Elizeja, koji je naslijedio proroka Iliju. Zato na njegovo pitanje odgovara neki od slugu izraelskoga kralja Jorama: "Ima ovdje jedan prorok, i to Elizej, koji je lijevao vodu preko ruku Ilijinih." Čini se dakle, da je prorok Elizej neprimjetno pratio vojsku saveznika, a ljudi iz Izraelske vojske koji su ga poznavali susretali su ga s poštovanjem. Fraza: koji je lijevao vodu preko ruku Ilijinih, znači da je Elizej bio učenik Ilijin i da je Iliju veoma poštivao kao velikog proroka. Elizej je bio sin Safatov. Čuvši Jozafat, da je Elizej bio u službi Ilije proroka, bio je siguran, da on mora biti pravi božji čovjek, koji ne će lagati niti koga zavoditi na zabludu. Značajno je, da kraljevi nisu dali zvati k sebi proroka Elizeja, nego se osobno obojica zapućuju k njemu, zajedno sa saveznikom edomskim kraljem, što je znak, da je njihova bila doista velika, dok znamo da je Kralj Ohozija dao proroka Iliju dovesti pred sebe /IV Kralj 1,8 i sl/. Sva tri kralja u ovom slučaju usrdno traže pomoć proroka.

13-15. Vidjevši pred sobom prorok Elizej kraljeve, oštro je apostrofirao izraelskog kralja Jorama, pitanjem: "Što ja imam s tobom ? Idi k prorocima tvo ga oca i tvoje matere!" Time je htio reći izraelskom kralju njegovu nedosljednost, kada se obraća pitanjem za savjet od onog proroka, koji služi pravom Bogu, dok sam kralj Joram ne mari za toga Boga, i stalno tolerira kult lažnih bogova, kao što su to činili njegov otac i njegova mati, tj. kralj Ahab i Jezabela, koji su te lažne bogove uveli /III Kralj. 16, 31; 18, 19; 19,2 i sl./. Joram htijući ublažiti oštrinu prorokova ukora, odvratio je, kao molećim glasom, da pobudi smilovanje proroka u ovoj tjeskobi: "Nemoj tako zar je Gospod dozvao sva tri kralja, da ih preda u moapske ruke?" Tu se naime u društvu s Joramom nalazio judejski kralj Jozafat, koji nije bio odan bezboštvu, pa bi radi njega barem se smio nadati, da će im se Bog smilovati, da ih ne preda u ruke neprijatelju. Prorok Elizej odrješito odgovara kralju Joramu pod zakletvu: "Tako živ bio Gospod nad vojskama pred kojim ja stojim, da nemam obzira prema kralju judejskom ne bih se obazirao na te niti bih mario za te." To je značilo, da prorok nije imao povjerenja ni u izraelskog kralja ni u edomejskoga kralja, koji se pridružio iz oportunističkih razloga priključio k ovoj vojnoj ekspediciji, dok je inače bio nepouzdan saveznik. Nakon toga dijaloga prorok Elizej je zatražio, da mu dovedu jednoga svirača harfe, jer je naime bio običaj kod proroka, da se prije kazivanja proroštva glazbom disponiraju za proročko nadahnuće, povukavši se na čas u samoću. /I Kral 10,5 I Dnev. 25,1 i sl/. Medjutim kako je prorok Elizej bio znatno uzbudjen zbog susreta s izraelskim kraljem Joramo, trebalo je da se nakon toga malo duševno smiri, da bude disponiran za proročko nadahnuće.

D Dok je svirač udarao u harfu, došlo na proroka Elizeja nadahnuće i odmah je počeo govoriti svoje proroštvo.

16-19. Pod uplivom proročkog vidjenja Elizej je počeo govoriti: "Ovako veli Gospod, načinite po ovoj dolini mnogo jama," Te jame su imale svrhu, da zapriječe nagli otok vode. Dolina je bila presušeni potok nazvan inače "vadi", a radi se o današnjem Vadi el Hesa. Dalje je prorok rekao: "Ovako kaže Gospod: ne ćete osjetiti vjetra, niti ćete vidjeti kiše, ali će se ova dolina napuniti vode, te ćete piti vi i vaša stoka i vaše blago-/ Vulg. vaša družina i vaša stoka/. Prema hebr. tekstu i LXX ima- "Vaša sitna i krupna stoka", dok Lucijanov prijevod ima: Parembolai hymon = vai šatori, što predpostavlja drugčije hebr. čitanje: "umahanekem" = i vaši šatori. Medjutim vjerojatnije je prvotno hebr. čitanje, koje u prijevodu glasi: "vi, i vaša sitna stoka i vaša krupna stoka", jer je u ovom čitanju uključeno, da

će se napojiti i ljudi i obje vrste stoke. Pod sitnom stokom razumijevaju ovce i koze, a pod krupnom stokom goveda; ta je stoka imala osigurati prehranu vojske za vrijeme ratnog pohoda. Što ljudi ne će osjetiti ni vvjetra ni vidjeti kiše, znači, da će kiša pasti negdje podalje na jugu Idumeje, a od nje će nabujati isušeno korito potoka tako da će biti dovoljno vode, da se uzmogne napojiti i stoka i ljudi. No prorok nadovezuje, da bi to još bilo premalo čuda, nego da će im Bog predati Moapce u ruke. Ali iz nastavka prorokovih riječi razabire se, neka se ne zadovolje samo tim uspjehom, nego neka egzemplarno kazne moapsku zemlju time, da obore sve utvrdjene gradove i sve izabrane gradove te da posjeku sve lijepo drveće i začepe sve vodene izvore, a da na plodne njive takodjer nanasaju kamenje, da postanu neplodne. Ovo je bila egzemplarna kazna za Moapce, koja se inače prema Mojsijevu zakonu /Deuter. 20, 19-20/ nije smjela primjenjivati. To je značilo potpuno opustošiti moapsku zemljua, za kaznu radi eških grijeha, što su ih počinjali Moapci u svojoj idololatriji. Time bi zemlja postala nesposobna za daljni otpor. Osobito bi teško bili pogodjeni zasipavanjem zdenaca, jer je tamo voda bila velika blagodat, budući, da je pitka voda velika rijetkost u pustinjskoim krajvima. Bacanjem pak kamenja na polja postalja su ta polja neobradivima i neplodnima.

20. Riječi proroka Elizeja točno su se ispunile. Slijedećeg jutra u vrijeme, kada sviće sunce u prvi jutarnji sat, kad se inače običaje prenositi jutarnja žrtva /Exod. 29,38-40/, doista pojavila se u isušenom koritu potoka bujica vode od kiše, koja je noću pala negdje na jugu edomske zemlje, i napunila iskopane jame, i napili su se od te vode i ljudi i stoka. .

21-23. Medjutim pojava te vode uzrokavala je još jedan čudesan učinak. Dok su se naime Moapci spremali na navalu savezničke vojske, koju su vidjeli, da im se približava, mobilizirali su vojne snage i uputilili se do granica svoje zemlje, da dočekaju neprijateljsku vojsku. "Svi, koji su opasivali mačem" znači ne samo stajaću vojsku nego i staja godišta, koja su sposobna za boj, dakle opću mobilizaciju. /II Sam 17,11/.

Ali Moapci su podlegli fatalnoj varci prirodne pojave. Uslijede sjaja jutarnjeg sunca odražavale su se sunčane zrake u vode u korito potoka crvenom vxxxxxxx bojom kao krv. Kad su to vidjeli Moapci, pomišljaii su, da su se saveznički kraljevi medjusobno zavadili i da je medju njima nastao pokolj, pa im je to dalo novu pobudu za njihovu navalu protiv savezničke vojske, a pri tom ih je još nagonila pohlepa za bogatim plijenom. Ovo tumačenje Moabaca je razumljivo, jer ni oni nijesu primjetili, da bi negdje u noći padala kiša. No, kad su Moapci navalili na izraelsku vojsku, izraelci su njihovu navalu odbili i razbili. Osim toga, kako se razabire iz paralelnoga mjesta u I knj. Dnevnika u isto vrijeme ustali su protiv Moabaca i Amonci /II Dnev 20,23/. Moapci nadajući se, da Edomci kao dio izraelske savezničke vojske nisu pouzdani saveznici Izraelaca, navalili su na izraelsku vojsku, ali su bili razbijeni.

24-26. Razbijena moapska vojska zapala je uslijed poraza u paniku i dala se u divlji bijeg, dok ih je saveznička vojska žestoko progonila pustošeći i razarajući utvrdjene gradove kao i pustošeći polja i nabacivajući na polja kameneje. Ujedno su zasipavali vodene izvore i obarali plodno voćno drveće. Preostao je još samo grad Kir-Harosset, kamo se povukao kralj Meša, jer je ta utvrda bila na jednom kamenom brdu. Vulg. neispravno prevodi ime grada Kir-Harosset = muri fictiles, što bi značilo "od gline načinjen" prema hebr. korijenu "here" = glina, crijep od gline. No vjerojatnije je, da se ova riječ izvodi od korijena haraš, što znači biti jak. Danas je to mjesto identično s imenom grada Kerak. To je bio inače glavni grad Moapske sagradjen na brdu visokom 933 m., odasvud okružen provalijama od 300-400 m. dubine. Saveznici su medjutim dali opkoliti grad redom vojske praćara, koji su bacanjem amenja opsjedali grad, ali ga ipak nisu li osvojiti. Medjutim je kralj Meša izabrao 700 svojih najboljih

boraca s kojima je trgnutim mačevima provalio uiz grada, da se probije do edomskog kralja, nadajući se, da će on prijeći na njegovu stranu, ali taj pokušaj nije uspio, jer je bio suzbijen.

27. Moapski kralj Meša našavši se u očajnom položaju zbog poraza, držao je, da se poganski bog Kamoš rasrdio na moapsku zemlju. To saznajemo iz gore spmenute spomen ploče kralja Meše, koja u retku 5. ima ovaj tekst: "Kamoš se rasrdio na svoju zemlju." Da ublaži tu srdžbu, Meša je spalio svoga prvorodjenog sina prjestolonasljednika za žrtvu bogu Kamošu, i to na zidu, koji je opkoljavao glavni grad Kir:Harosset, tako da je neprijateljska vojska vidjela da je on spreman i na najveću žrtvu, da spasi svoj grad. I doista on je postigao što je namjeravao, jer kad je izraelska vojska vidjela tu okrutnost povratila se natrag u svoju zemlju, jer se vidjelo, da se Meša kani očajno boriti, a osim toga našlučivali se, da sirska vojska dolazi sa sjevera u pomoć kralju Meši, a vjerojatno da je postojala bojazan od zarazne bolesti uslijed raspadanja tjelesa poginulih u boju. Bilo kako mu drago, kralj Meša priznaje na svojoj spomen pliči, da su Izraelci 40 godina vladali nad moapskom zemljom, tj. u vrijeme vladanja kraljeva Amrija, Ahaba, Ohozije i Jorama, a u borbi za oslobodjenje od toga jarma da mu je pomogao Kamoš. Kralj Meša dao je kasnije obnoviti razorene gradove a u zahvalu bogu Kamošu podigao je sveti[šte] što spominje i u svojoj spomen ploči: "Ja sam dao podići ovo svetište [u] čast Kamošu, od Korbaha, na spomen spasenja, jer me je izbavio od svega moga pada, i pomogao mi do slavlja nad svim mojim neprijateljima. Omri, kralj izraelski bio je tlačitelj Moabaca, a ja sam slavio slavlj[e] nad njim i njegovom kućom, i Izrael je za uvijek propao. Kad je Omri zaposio zemlju Moapsku, i Izrael u njoj boravio 40 godina, bio je Kamoš onaj, koji ju je povratio za mojih dana. I ja sam sagradio Baalmenom i tamo sam načinio kupalište; sagradio sam takodjer Karijathem. Nekoć je Galaatski narod stanovao u Atarot-u kroz čitavu starinu, i Izraelski kralj sagradio je sebi Atarot. Ali ja sam ratovao protiv toga grada i osvojio ga, i pobio sam sve stanovništvo grada, što je postal[o] predmetom čudjenja za Kamoša i Moapce. /Lagrange, Revue biblique, 1901 str. 524-525/.

Bilješka: U vezi sa žrtvovanjem Mešina sina prvorodjenca napominjemo, da u istoriji semitskih naroda nije ovaj slučaj osamljen. Euzebije Cezarejski spominje u svom djelu Praeparatio evangelica, knj. gl. 16. da je bilo više takovih slučajeva, da se u krajnjoj nevolji žrtvovalo poganskim božanstvima najdražu djecu radi očuvanja općeg dobra, kao što je u ovom slučaju bilo očuvanje grada od neprijateljsk[og] osvojenja i razorenja. Kod Izraelaca bilo je to najstrože zabranjeno Mojsijevim zakonom /Lev. 18,2; 20,2; Deut. 12,31; 18.10/, i to pod prijetnjom smrtne kazne kamenovanjem. Ali kad se u izraelski narod uvu[kla] idololatrija, nailazimo i tu na slučajeve žrtvovanjadjece idolu Mol[o]ku. Tako na pr. u IV. Kralj. 16,3 zabilježeno je za bezbožnoga judejsk[og] kralja Ahaza, da je svoga sina dao spaliti za žrtvu po idololatrijskom običaju pogana. Kod nekih poganskih naroda postojao je takodjer okrut[an] običaj, da bi prigodom polaganja temelja zgradama u temeljni kamen uzi[di]dali živog čovjeka. Tako je u vrijeme izraelskog kralja Ahaba, koji je pogodovao kultu Baala i Astarte neki Hiel, kad je nanovo počeo graditi Jerihon, u temelj je uzidao svoga prvijenca sina Abirama, a najmladje[g] svoga sina Seguba uzidao je ispod glavnih vratiju toga grada. /III Kr. 16,34/. U Egiptu pak bio je običaj, kad se postavljao temeljni kamen koje zgrade, da bi na tom temeljnom kamenu ubili bilo roba bilo dijete ili odraslu djevojku i njihovom krvlju poškropili temeljni kamen. U iskopinama Magedona, Thanaha i Gezera pronašlo se u uzidanim temeljima iz 3 hilade prije Kr. uzidane tragove ljudskih skeleta. Ljudske žrtve prilikom novogradnja imale su po poganskom naziranju svrhu tjeranja zlih duhova od kuće, ili da duh dotičnog čovjeka bude zaštitnikom te kuće.

GLAVA IV.

A/ Prijevod.

1. A neka žena izmedju žena proročkih sinova povikala je za pomoć
k Elizeju govoreći: "Tvoj sluga, moj muž, umro je; a ti znaš, da se
je tvoj sluga bojao Gospoda; sada je došao lihvar, da uzme moja dva
sina sebi za robove.
2. A Elizej joj je rekao: "Što da ti učimin? Kaži mi, što imaš?
u kući?" A ona je odgovorila: "Tvoja sluškinja nema u kući ništa, do
nešto ulja, kojim se mažem."
3. A on joj je rekao: "Idi, išti si u naruč sudova izvana u svi-
ju svojih susjeda, praznih sudova; nemoj malo da išteš;
4. Pa otidi i zatvori kućna vrata za sobom i za svojim sinovima,
pa onda nalijevaj u sve one sudove, pa kad se koji napuni, ukloni ga."
5. I ona otišavši od njega zatvorila je kućna vrata za sobom i za
svojim sinovima; oni su joj dodavali, a ona je nalijevala.
6. A kad su se sudovi napunili, ona je rekla svome sinu: "Dodaj
mi još sud; a on joj odgovori: "Nema više posude! I ulje je stalo.
7. Tada je ona otišla i kazala Božjem čovjeku, a on joj je rekao:
"Idi, prodaj ulje, i namiri svoje dugove; a što preteče, s tim se
hrani sa svojim sinovima."
8. Potom je jednoga dana prolazio Elizej kroz Sunam, a ondje je
bila neka ugledna žena, koja ga je zadržala, da jede kruha; i od tada
kadgod je prolazio, svraćao se onamo, da jede kruha.
9. I ona je rekla svome mužu: "Ged de, vidim da je svet ovaj
Božji čovjek, što svagda prolazi mimo nas.
10. De, da načinimo malu zidanu sobicu na krovu, i da mu namje-
stimo ondje postelju i stol i stolac i svijećnjak, pa kad dodje k na-
ma, neka se tu skloni."
11. Potom došavši onamo jednog dana, sklonio se u tu sobicu,
i počinuo ondje.
12. I rekao je svome momku Gieziju: "Dozovi tu Sunamku!" I
on je dozove, te je stala pre njim.
13. I rekao je Gieziju: De, reci joj: Gle, brineš se za nas sa
svom brižljivošću; što hoćeš, da ti učinim? Imaš li što, da govorim
kralju ili vojvodi? " A ona je odgovorila: "Ja stanujem medju svojim
narodom."
14. A on je upitao: "Što bih joj dakle učinio?" Tada je Gierije
odgovorio: "Doista, nema sina, a muž joj je star."
15. A on je rekao: "Zovni je!" I kad ju je dozvao i ona stala
na vratima,
16. Rekao joj je: "Dogodine u ovo doba grlit ćeš sina." A ona
je odgovorila: "Nemoj, gospodaru, Božji čovječe, nemoj varati svoje
sluškinje."
17. I žena je zatrudnjela i rodila sina slijedeće godine u isto
vrijeme, kako joj je obrekao Elizej.
18. I dječak je odrastao. I jednoga je dana izašao k svome ocu
k žeteocima.
19. I odjednom stao je govoriti svome ocu: "Moja glava, moja
glava!" A on je rekao momku: "Odnesi ga k materi!"
20. I on ga je uzeo i odnio k njegovoj materi; i ostao joj je
na koljenima do podne , i potom umro.
21. Tada se ona popela gore i položila ga u postelju Božjega
čovjeka, i i zatvorivši za njim, izašla.

22. Potom je dozvala svoga muže i rekal mu: "De, pošlji mi jed-
noga momka i jednu magaricu, da otrčim do Božjega čovjeka i da se
vratim."
23. A on je upita: "Zašto hoćeš danas da ideš k njemu; niti je
mlad mjesec ni subota?" A ona je odgovorila: "Budi s mirom!"
24. I ona osedlavši magaricu, rekla je svome momku: "Tjeraj i
idi, i ne ustavljaj me na putu, dok ti ne kažem."
25. Tako otišavši došla je k Božjemu čovjeku na karmelsku goru
A kad ju je ugledao Božji čovjek prema sebi, rekao je svome momku
Gieziju: "Eno one Sunamke."
26. Sad joj dakle potrči ususret i upita je. je si li zdravo?
Je li zdrav tvoj muž. je li zdrav dječak?" A ona je odgovorila: "Zdra-
vo je."
27. A kad je došla k Božjem čovjeku na goru, obujmila mu je no-
ge, a Giezije je pristupio da je odgurne, ali je Božji čovek rekao:
"Ostavi je na miru, jer joj je duša ojadjena, a Gospod je sakrio od
mene i nije mi javio."
28. A ona je rekla: "Eda li sam iskala sina od moga gospodara?
Nijesam li rekla: Nemoj me zavaravati."
29. A on je rekao Gieziju: "Opaši svoja bedra, i uzmi moj štap
u svoju ruku, pa idi; ako naidješ na koga, nemoj ga pozdravljati, i
ako tebe ko pozdravi , nemoj mu odzdravljati, i metni moj štap na
lice dječaku."
30. A dječakova je mati rekla: "Kako je živ Gospod i kako je
živa tvoja duša, zaista te ne ću ostaviti." Tada je on ustao i po-
šao za njom.
31. A Giezije je pošao naprijed i metnuo štap na lice ~~djećaka~~
dječaka, ali nije bilo ni duha ni sluha. Tada se je vratio k njemu
ususret i javio mu govoreći: "Nije se probudio dječak".
32 I kad je Elizej ušao u kuću, gle, dječak je ležao mrtav,
položen na njegovoj postelji.
33. I ušavši, zatvorio se s dječakom i pomolio se Gospodu.
34. Potom se popeo na postelju i legao na mrtva dječaka, metnuv-
ši svoja usta na njegova us ta, i svoje oči na njegove oči i svoje
dlanove na njegove dlanove, i prostro se nad njim, te se ugrijalo
tijelo dječaka.
35. Potom se vratio i pošao po sobi jednom tamo i jednom amo,
i opet se popeo i prostro se nad njim. I dječak je kihnuo do sed am
puta. I dječak je potom otvorio svoje oči.
36. Tada je dozvao Gieziju i rekao mu : "Zovni tu Sunamku!"
I kad ju je dozvao, i ona došla k njemu, rekao joj je: "Uzmi svoga
sina!"
37. I ona ušavši, pa la je k njegovim nogama i poklonila mu se
do zemlje, i uzevši svoga sina, izišla je.
38. Potom se Elizej vratio u Galgalu. A bila je glad u onoj
zemlji. i proročki su sinovi sjedjeli pred njim. A on je rekao svo-
me momku: "Pristavi veliki lonac i skuhaj jelo proročkim sinovima."
39. A jedan je izišao u polje da nabere povrća; i našavši div-
lju lozu nabrao je s nje divljih tikvica punu haljinu, i došavši sa-
sjekao ih u lonac za jelo, jer ih nisu poznavali.
40. I usuli su ljudima da jedu,; a kad su stali jesti od toga
jela, zavap li su govoreći: "Smrt je u loncu, Božji čovječe!"
I nijesu mogli jesti.
41. A on je rekao: "Donesite dakle brašna." I kad je sasuo
brašno u lonac rekao je: "Uspi ljudima, pa neka jedu!" I nije bilo
više nikakve zle stvari u loncu.

42. Potom je došao neki čovjek iz Baal-Šališe, i donio Božjemu čovjeku prvinskoga kruha, dvadeset ječmenih hljebova, i nešto kaše u svom plaštu. A on je rekao: "Postavi ljudima neka jedu!"

43. A službenik mu je odgovorio: "Kako ću to postaviti pred stotinu ljudi?" Opet mu je rekao: "Postavi ljudima neka jedu: jer ovako veli Gospod: "Neka jedu, i neka ostane!"

44. I on im je postavio, te su jeli i još su ostavili po Gospodnjoj riječi.

B/ Tumačenje.

1-4. U ovoj glavi izvješćuje se o četiri čuda proroka Eliseja. Prvo je čudo čudesno umnažanje ulja /r. 1-7/. Zgoda, o kojoj je ovdje govor, slična je onoj iz povijesti djelovanja proroka Ilije/ III Kr. 17,18 i sl. /, ali nikako nije jednostavno ponavljenje istog čuda, nego je novo zasebno čudo. Svrha je Eliseevijih čudesa pobijati idololatriju i dokazati slavlje pravoga Boga. U djelovanju proroka Eliseja više se ističe crta njegova čudesna djelovanja, nego li propovijedanja, koje potonje je prevladavlo kod njegova učitelja proroka Ilije. Elisejeva čudesa bila su dojsta nadprirodna.

K proroku Eliseju zavapila je za pomoć neka žena udovica, čiji je muž bio pripadnik proročke zajednice. Većina proročkih sinova nisu bili oženjeni, nego su živjeli u zajednici, ali je bilo i ta ovih koji su imali svoj posjed i kuću i bili su oženjeni. Tko je bio pokojni muž ove žene, ne može se iz samog teksta razabrati. Stara židovska tradicija drži, da je to bio Obadja, te ga istovjetuju s Ahabovim dvorskim upraviteljem Abdijom, koji se spominje u III. Kr. 18,3 i sl. On je, za vrijeme teških progona proroka sa strane Ahabove žene Jezabele na svoj trošak tajno hranio sto proroka. Tom prilikom se zadužio. Umrijevši ostavio je ženu udovicu sa dva sina, koja su se našla u velikoj tjeskobi radi duga, jer je zajmodavac uporno tražio namirenje duga, pa ako mu se ne uzmogne naplatiti povratkom u novcu, da uzme za robove njezina dva sina. Žena naglašuje pred prorokom Elisejem, da se njen muž bojao Boga, htijuću tako opravdati svoju molbu za prorokovu pomoć u njezinoj nevolji. U ono doba bili su rijetki, koji su usprkos progona Ahaba i Jezabele ostali vjerni pravom Bogu Jahveu. Eliseju se sažali ta žena i odluči, da joj čudesnim načinom pomogne. I ako Mojsijev zakon nije dozvoljavao, da zajmodavac uzima za doživotnog roba čovjeka, koji mu nije mogao platiti dug "Lev. 25, 39-41. ipak ga je mogao uzeti za privremenog roba do jubilarne godine. Prema Hamurabijevom zakonu bilo je odredjeno: "Ako tko radi duga proda svoju ženu, ili svoga sina ili svoju kćer ili ih prisili da rade za zajmodavca, onaj, koji ih upotrebljava, neka se njima služi tri godine, a četvrtu godinu neka ih pusti na slobodu". Kod drugih naroda bila je ovakva praksa još mnogo okrutnija /Mt 18,25/. Stoga je razumljivo, da je za ženu udovicu, koja se za pomoć utjecala proroku Eliseju ovakva okolnost bila velika nevolja, pogotovu, kad je bila sirota, a ako joj oduzmu sinove, ostala bi bez ikakve pomoći. Prorok Elisej je dakle odlučio da toj ženi pomogne. Zato je upita što želi da joj učini, i što ona ima u kući. Time je prorok htio da sazna, na kakvom uporištu bi aktivirao svoj dar čudesa. Budući da je žena bila velika siroga, nije imala ništa drugo u kući, nego malo ulja u jednoj posudici, koje jou je služilo za mazanje tijela. To mazanje uljem nije bilo radi taštine nego radi vrućine u istočnim krajevima, a bilo je potrebno za tjelesno zdravlje, da mišićje sačuva gipkim. Na to joj prorok Elisez reče: "Uzmi u najem od svih svojih susjeda praznih posuda, i to ne nego što više. Potom udji u kuću ti sa svojim sinovima i zatvori za sobom vrata. Tada nalijevaj u posude, i kada sve bude puno,

prestani!" Mnogo posuda trebalo je, da žena može dobiti što više ulja, koje će moći unovčiti za namirenje duga. Vrata je trebalo zatvoriti, da ne bude strani svijet prisutan čudu.

4-7. Žena je poslušala upute proroka Eliseja, najmila posude i zatvorila se sa svojim sinovima u kuću. Sinovi su joj dodavali posude, a ona je ulijevala u njih ulje iz svoje posude. Čudo se sastojalo u tom, da se ulje stalno umnožavalo dotle, dok se lijevanje nije dulje vremena prekinulo. Kad je zadnja posuda bila puna, žena je rekla sinu neka još dodaje, ali on je rekao, da nema više posuda. Tada je ulje stalo. Slično je čudo učinio prorok Ilija ženi udovici u Sarepti Sidonskoj, kojoj je umnožio brašno i ulje.(III.Kr. 17, 12-14). Kad je žena udovica bila gotova s nalijevanjem ulja, otišla je ka proroku Eliseju i rekla mu je, kako je ulje postalo umnoženo, rekao joj je prorok, neka sada proda ulje, koliko je potrebno, da namiri dug, a od ostalog neka živi sa svojim sinovima. Sigurno se žena proroku srdačno zahvalila na čudesnoj njegovoj pomoći.

Elisej i žena Sunamka. (IV. 8-36).

8-10. Kako je prorok Elisej često prolazio putem s Karmela prema Samariji, prolazio je i kroz mjesto Sunam, koje leži izmedju Karmela i Samarije, u Ezralonskoj dolini. U Sunamu je stanovala ugledna žena sa svojim mužem, koji je već bio vremešan, a nisu imali djece. Hebrejska fraza " iššah gedola", što Vulgata prevodi "Mulier magna", znači isto, što i ugledna ili takodjer imućna, što se vidi po tom, da je prorok u njihovoj kući bio dobro vidjen i često pozivan kao gost. Kako je često prorok svraćao u tu kuću, dali su mu na krovu kuće načiniti udobnu sobicu i namjestiti je pokućstvom, da tu može prorok odsjedati. Pokućstvo: postelja, stol, stolac (za sjedenje) i svijećnjak znak je za ono doba luksuznog uredjaja, jer inače kod običnih ljudi spavalo se na zemlji na raširenom prostiraču, a ni stola nisu imali, nego bi jelo postavljali na prostirač na zemlji. Isto tako nije trebalo stolaca, nego se sjedjelo na zemlji s podvinutim nogama, kako to danas još orijentalci čine. Prorok Elisej mogao je dakle udobno odsjedati u toj kući, gdje su mu uredili tako udobnu sobicu s namještajem postelje, stola i stolca.

11-17. Kad se prorok Elisej opet tako jednom svratio u kuću te žene i odsjeo u sobici za njega pripravljenoj, htio joj se odužiti za takovu uslugu, pa reče svome sluzi Gieziju, neka zovne tu ženu pred njega. No zanimljivo je, da prorok ne razgovara izravno sa samom ženom nego preko svoga sluge Giezija, kome je rekao neka ženu nagovori ovako: "Evo marljivo (lijepo) si nas u svemu poslužila, pa što hoćeš da ti učinim? Trebaš li, da govorim kralju ili zapovjedniku vojske?" Odatle se razabire, da je prorokova riječ bila uvažena kod kralja ili viših predstavnika vlasti, pa joj je ponudio svoju uslugu. Nije dakle imao u nakani kakvog čuda nego ako žena treba kakvog zagovora u kojoj svojoj potrebi kod kralja ili ministra vojske. Žena je odgovorila: "ja stanujem medju svojim narodom" Taj je odgovor značio, da momentano žena ne treba nikakve izvanredne intervencije kod predstavnika vlasti, jer živi u miru medju svojim rodjacima, sugradjanima i prijateljima, pa ne treba nikakove zaštite.

Inače, ako bi što trebala, to bi za nju učinili predstavnici njezina plemena. Na to je žena otišla, a prorok je rekao Gieziju: "Što bi dakle htjela, da joj učinim?" Na to upozori Elisejev sluga Giezije svoga gospodara, neka je ne ispituje, nego upozorava proroka na činjenicu, da ona nema sina pa joj je to sigurno veoma teško, a budući da joj je muž već star, postoji vjerojatnost, da i ne će imati djece. To je pak kod Hebreja bilo za ženu veoma neugodno, jer su se djeca smatrala Božjim darom i blagoslovom, a žena nerotkinja

smatrala se kao prezrena i ponižena, a mnogi su to smatrali za sramotu, makar ona sama i nije bila tome kriva. (I.Kr.1,2-6). Na to je prorok ponovno dao po Gieziju dozvati ženu, i ona je stala pred vratima prorokove sobe. Značajno je, da se žena iz čednosti neusudjuje iz čednosti ići u sobu prorokovu, nego čeka na razgovor ispred sobe. Tada joj prorok navijesti: "dogodine u ovo doba grlit ćeš sina". Latinski i grčki prijevod slobodnojije po smislu prevodi ovo mjesto ovako: "dogodine u to doba, ako budeš živa, imat ćeš u utrobi sina." Sličnu zgodu nalazimo u Genezi 18,10, kad Bog navješta Abrahamovoj ženi Sari, da će dogodine u to doba imati sina. Žena je bila zbunjena, i smatrajući to nemogućim rekala je: "molim te, moj gospodaru, Božji čovječe , nemoj lagati svojoj sluškinji (varati svoje sluškinje), jer je držala, da se prorok htio s njome našaliti, a ujedno bi joj to bilo na sramotu, ako se ne bi ispunilo.

Po prorokovoj riječi žena je po tom zače la, i dogodine u isto vrijeme rodila je sina.

18-20. Kad je dječak poodrastao, otišao je jednoga dana u vrijeme žetve u polje k svome ocu. No kako je bila žestoka vrućina, dječak je dobio sunčanicu, i počeo je vikati: "Moja glava, moja glava!" što znači, da ga je zaboljela glava. U Palestini nije rijetkost, da tko oboli od sunčanice u vrijeme jake sunčane žege, kakova počinje u vrijeme žetve. U knjizi Juditinoj spominje se, da je Juditin muž umro od sunčanice (Jud _,3). Zato u Ps. 120,6. Pjesnik moli: "Per diem sol non uret te: neque lu a per noctem." = kroz dan neka te ne udara sunce, ni mjesec po noći!" - Što znači; neka te čuva od sunčanice, a po noći u južnim krajevima mjesec djeluje štetno na poremećenje moždanih funkcija, vjerojatno zbog osobite hladnoće kroz noć u južnim krajevima. Vjerojatno da se u Ps. 90,6 aludira na pogibao od sunčanice, kad pjesnik kaže: "A sagitta volante in die... ab incursu et demonio meridiano...) razumijeva se: custodi at te Deus, jer je udarac od sunčanice opasan kao strijelaca i kao podnevni demon. Otac sluteći da je dječaku zlo od sunčanice, dozvao je momka i zapovijedio mu neka dječaka odnese kući k ~~xxxxxxxxxxxxxxxx~~ njegovoj materi. Otac je mislio, da stvar nije ozbiljna i smatrao je, da je dječaku nešto pozlilo od jake vrućine, pa kad se skloni kod matere, da će mu to proći. Kad je momak donio dječaka k materi, ona ga je uzela na svoja koljena i tetošila ga, ali zaludu; dječak je oko podneva umro.

21-24. Žena je odnijela dječakovo tijelo u prorokovu sobicu i položila ga na postelju imajući pouzdanje u Božjega čovjeka, da će joj on pomoći. Ujedno je zatvorila sobicu, da ne bi tko ukopao dječakovo tijelo, i nije nikoga obavijestila, što je s dječakom, nego je odlučila odmah poći do proroka Eliseza, da ga obavijesti o toj nesreći i zamoli ga za pomoć. O tom nije ništa kazivala ni svome mužu, koji je bio na polju sa žeteocima, nego je zvala svoga muža, da joj pošalje jednoga momka s magaricom, da otide do Božjega čovjeka. Muž se začudio tom hitnom posjetu i upitao za razjašnjenje, zašto ide na taj put? ta nije nikakav blagdan: niti mladjak (mladi mjesec) niti subota. Žena nije dala objašnjenja, nego je rekla samo: idem. Nije naime htjela rastužiti svojega muža, osim toga moglo bi se dogoditi, da mrtvo tijelo dječaka ukopaju, prije nego li se ona povrati, jer su mrtve ukapali još isti dan, kad su umrli, poradi toga, što su se radi velike vrućine tjelesa mrtvaca brzo raspadala. Na to je osamarila magaricu i rekla momku, koji joj je bio dan za pratnju, neka se žuri i nigdje da se zaustavlja, i neka samo to radi, što će mu ona reći. Muž nije dalje raspitivao, o čemu se radi, jer je mislio, da ide k proroku na kakovu pouku, kao što su inače dolazili ljudi na blagdane u prorokovu sinagogu. Na odlasku je žena pozdravila muža kratkim pozdravom "šalom" !

kojim su se Izraelci obično pozdravljali, što znači: Mir s tobom, ili što se kod nas obično kaže: "Zdravo!". Muž je imao povjerenja u svoju ženu pa nije dalje ništa pitao. Ženine upute momku, neka se ništa ne zaustavlja na putu, jer je njezin pohod bio prešan. U ono vrijeme obično se putovalo na magaret . Momak je išao pješice goneći tako magaricu, a žena je jašila. Put od Sunama do Karmela bio je udaljen kojih pet sati hoda.

25-28. Žena je sigurno bila obaviještena gdje će proroka naći, jer joj je bilo poznato iz navraćanja prorokova kod nje, gdje bi se prorok mogao u to vrijeme nalaziti, pa zato se uputila pre a njegovom domu na gori Karmelu. Čim ju je prorok opazio, reče svome momku Giezziju: "Eno one Sunamke!" i zapovijedi mu, neka joj izidje ususret. To je bio znak uljudne pažnje radi njezinih dobročinstva prema proroku. Ujedno reče momku, neka je upita, je li kod nje sve dobro, i kod njezina muža, i kod njezina sina? Na upit Giezija žena nije htjela odati, što je tišti, pa zato odgovori sluzi ukratko: Dobro je! Ona je htjela svoju stvar iznijeti izravno pred prorokom. Došavši do proroka, bacila se do njegovih nogu i obujmila ih ne rekavši u prvi čas ništa. Sluga Giezije prišao je da je odgurne od proroka, smatrajući da poniznost proroka ne trpi takav način izražavanja poštovanja. No takav način izražavanja poštovanja kod orijentalaca značio je, da poklonik ima upraviti neku žarku molbu na osobu, kojoj iskazuje takvo poštovanje /Mt 9,18; 18,13; Mk. 5,22; 7,25; Lk. 8,41/. Zato reče prorok Elisezj Gieziju: "Pusti, jer joj je duša ogorčena, a Gospod je sakrio od mene, i nije mi javio. Sada se žena ohrabrila, da otkrije proroku svoju nevolju, te u svom ogorčenju pita proroka "jesam li iskala sina od moga gospodara? Nisam li rekla : Nemoj me zavaravati?" Iz tih riječi kao da proviruje prijekor žene prema proroku, kao da se s njome poigrava, kad joj sada uzima sina, koga je po njegovoj riječi dobila, a sada, kad se djetetu toliko radovala, izgubila ga je.

29-31. Ženina žalost duboko se dojmila proroka, pa zato odluči da joj čudesnim načinom pomogne. Žena je medjutim proroku ispripovijedila, kako je došlo do smrti dječakove, pa se proroku sažalila, jer je u svom djetetu uživala toliku utjehu. Prorok Eliseą zovnu dakle svoga slugu Giezija, i preda mu svoj štap, te ga pošalje, neka brzo otide do mrtvoga djeteta, i neka postavi Elisejev štap na dijete. Ujedno ga naputi, da se putem nigdje ne zaustavlja niti se s kim pozdravlja, jer je to zadržavalo putovanje; za ekspeditivnije putovanje spomene momka, neka pripaše svoje haljine, jer dugačke su haljine inače smetale u hodu. Na orijentu je inače bio običaj, kad bi tko htio navijestiti kojoj kući svoj posjet, da bi poslao unaprijed dotičnim ukućanima. Svrha prorokova nije bila doduše da polaganjem štapa oživi dječaka, nego da polaganjem štapa na mrtvo tijelo dječakovo osigura, da nitko ne dira dječju lješinu prije njegova dolaska. No žena nije imala pouzdanje, da bi bilo dovoljno metnuti štap na njegovu lješinu, nego uporno je molila, neka bi prorok osobno došao da oživi mrtvo njezino dijete. Zato je pod zakletvom rekla, da ne će ostaviti proroka, dok sam ne podje s njom. Prorok je dakle pošao za njom, nakon što je poslao svoga slugu Giezija ispred sebe. Giezije je učinio po uputi Elisejevoj, ali dječak nije oživio. Zato se Giezije vratio k proroku da mu to saopći, i prigodom susreta prorokova na putu u Sunam izvjesti ga, da dječak nije oživio.

32-35. Potom je prorok nastavio svoj put, i ušao u kuću, gdje je na prorokovoj postelji bilo položeno tijelo mrtvog dječaka. Ušavši u sobu, zatvorio je za sobom vrata i pomolio se Bogu, da bi Bog povratio život dječaku. Potom se prorok uspeo na postelju i legao na mrtvo tijelo dječaka slično kao što je njegov učitelj prorok Ilija postupio oživljavajući dječaka žene u Sidonskom gradu Sarepti /xxx /III. Kr. 17 21/ ležanjem na tijelu dječaka htio je ugrijati njegovo tijelo. Za ležanje stavio je prorok svoja usta na dječakova i svoje ruke na njegove. Potom nakon nekon nekog vremena ustao, prošetao malo ovamo i onamo pa opet ponovio isto. U prijevodu LXX kaže se, da je prorok to ponovio sedam puta. Sv. Augustin tumačeći ovo mjesto /Serm XI, De verb apost./ kaže, da prorokov štap simbolisira nemoć staroga Zavjeta, da dade život čovječanstvu, palom u grijeh. Stoga je bilo potrebno, da osobno dodje Isus Krist kao Sin Božji, da po svom Utjelovljenju izvrši izbavljenje čovječanstva od grijeha. Osobu Isusa Krista simbolički predočuje osobna prisutnost Elisejeva kod uskrisivanja toga mrtvog dječaka, kad je najprije toplinom svoga tijela ugrijao lješinu dječaka, da je kasnije oživi. Nakon toga odao je dječak znak života time, što je najprije sedam puta kihnuo i otvorio svoje oči. Čitavo to vrijeme, dok se prorok Elisej bavio oko dječaka, njeggov sluga Giezije čekao je pred vratima naloga svoga gospodara.

36-37. Kad je dječak oživo, zovne prorok svoga slugu Giezija, neka zovne ženu Sunamku. Kad je ona ušla u sobu k proroku, prorok joj zadovoljno reče: "Uzmi svoga sina!". Žena je bila duboko ganuta i prije nego li jeuzela oživjelo dijete u naručaj, pala je pred noge prorokove u znak najdublje zahvalnoti za učinjenu joj milost, a potom uzeoa svoje dijete i izišla napolje.

Elisej čudesnim načinom učini otrovno jelo zdravim/39-41./

Poslije ovog dogadjaja povratio se prorok Elisej u Galgalu, jug zapadno od mjesta Silona. U tom kraju bila je glad, koja jebbila nevolja i za proročke sinove. O toj glavi gov ri se još jednom u gl. 8, 1 i sl., jer različiti dogadjaji iz Elisejeva života nisu strogo hronološki zabilježeni. I proročki sinovi skapavali su od nevolje gladi. Prorok Elisej sažali se na njih i odluči pomoći im čudom. Zato reče jednom od proročkih sinova: "Pristavi veli i lonac i kuhaj varivo za proročke sinove." Proročki sinovi bili su inače pod nekim nadzorom proroka, pa ih je češće posjećivao, da vidi, kako živu. Veliki lonac trebalo je pristaviti, jer je proročka druži nabila dosta brojna. Medjutim je bila neprilika, jer nisu imali što metnuti da se kuha u loncu. U neprilici izišao je jedan, da nabere zelenog poljskog bilja. On je naišao na nekakve vinjage, koje su rodile nekim divljim tikvicama. Toga je nabrao u pregršt svoga plašta i donio u kuću, te sasuo to u lonac za varivo, da se kuha, ni ne znajući pravo, kakva je to stvar. Plodovi bili su jako gorki i škodljivi za jelo. Kad je to bilo kuhano, nalili su drugovima da jedu. No kad su okusili to jelo počeli su vikati: "Smrt u loncu, smrt u loncu!" svi su pomislili, da će od toga jela biti otrovani, i nisu dalje mogli jesti. Na to je prorok zapovijedio, da mu donesu brašna. On uzme brašno i saspe ga u lonac, te reče: "Nalij mnoštvu, da jedu!" I kad su poslije toga počeli jesti, nisu više osjećali gorčine jela, jer je jelo postalo zdravo. Samo brašno nije po sebi moglo učiniti jelo zdravim, nego je tu bilo čudesno posredovanje Božje, da je jelo postalo zdravo. Ovo čudo je slično kao ono u Jerihonu, kad je Eliseh učinio na čudesan način vodu iz jerihonskog vrela zdravom /2,21/, ili kao što je Mojsije čudom učinio, da je gorka voda u pustinji postala zdrava /Ex 15,23,25/.

Elisejevo čudo umnažanja kruha / 4,42-44/.

Prorok Elisej našao se jed om zgodom obilazeći krajeve izraelske zemlje u mjestu Baal - Šališu. To mjesto nalazilo oko 15 milja u

udaljeno premasjeveru od Lydde. Danas je to mjesto Khirbet Sirisia.
Tu je neki čovjek donio proroku 20 hljepčića ječmenega kruha, kao pri-
nos prvina od ječmena žetve. Prema Mojsije vom zakonu /Num 18,13; Deut
18,4/ Hebreji su trebali darivati prvinama žetve Levite i svećenike.
Radi toga su mnogi putovali iz izraelskoga kraljevstva u Judejsko da
tamo predaju svoje prinose /II Dnev 11,13-14/. No vjerojatno da nije
tako velik broj Izraelaca mogaó ostaviti teritorij izraelskog kraljev-
stva pa su u tom slučaju donosili ljudi darove svojih prvina prorocima
i njihovim učenicima. U hebr.tek. kaže se, da je taj čovjek donio 20
preč hljebova i nešto ka e u svom plaštu, pa je taj čovek htio iskazati
proroku neku počast kad mu je donio takav dar. Prema hebr. bila bi to
kaše ili palenta od ječmenog zrnja, a u plaštu prženo ječmeno zrnje
kojim su se takodjer ljudi hranili. No prorok nije htio to sam potro-
šitik nego je zapovijedio, neka tu hranu postave pred ljude po svoj
prilici pred proročke sinove, kojima je došao u pozjete. Kad je na to
proročkov poslužnik upitao: "Koliko je to za stotinu ljudi?" - tj. da
je to premalo, da se stavi pred toliko ljudi, da se nahrane jer ih
je bilo oko stotinu. Na to opet reče prorok: "Daj narodu, da jede; jer
ovako kaže Gospod jesti će i još će preostati." Tako je i bilo. Na-
hranili su se, i još je preostalo. Ovo nas čudo podjeća na Isusovo ču-
do kad je sa 5 ječ.hljebova i dvije ribice nahranio 5000 ljudi/Iv 6,9/
ili drugom zgodom sa 5 ječ.hljebova i nekoliko ribica 4000 ljudi/Mt 14
20; 15,37/ Mk 6,37 i sl; 8,11/.

GLAVA V

a/ Prijevod.

1. A Naaman vojvoda aramejskoga kralja bio je čovjek ugledan u
svoga gospodara i poštovan, jer je preko njega Gospod dao pobjedu a-
ramejskoj /zemlji/, ali je taj hrabar junak bio gubav /VG.vir fortis
et dives sed leprosus/.
2. Jednom su iz aramejske /sirske/ zemlje izašle pljačkaške čete
i odvele su u roblje iz izraelske zemlje neku malu djevojčicu, te je
ona služila Naamanovu ženu.
3. I ona je rekla svojoj gospodji :"O kad bi moj gospodar bio
pred prorokom u Samariji, on bi ga odzdravio od njegova gube!"
4.Tada je on otišao k svome gospodaru i javio mu govoreći: Tako
i tako veli djevojčica iz izraelske zemlje".
5.A aramejski mu je kralj rekao: Hajde idi i ja ću poslati pismo
izraelskomu kralju". I on je otišao uzevši sa sobom u ruci 10 srebr-
nih talenata i 6000 zlatnih sekela i 10 svečanih haljina.
6. I odnesao je pismo k izraelskome kralju, koje je glasilo: "Sa-
da dakle, kad ti dodje ovo pismo, gle ja ti šaljem svoga slugu Naa-
mana, da ga ozdraviš od njegove gube."
7.A kad je izraelski kralj pročitao pismo, razderao je soje ha-
ljine i rekao: "Zar sam ja Bog, da mogu ubijati i oživljavati, te ovaj
šalje k meni da ozdravim čovjeka od njegove gube? Nego zacijelo pazite
i vidite, kako ovaj traži zadjevicu sa mnom."
8. A kad je Božji čovjek Elisej čuo, da izraelski kralj razdro
svoje haljine poslao je kralju i poručio: "Zašto si razdro svoje halji-
ne? De, neka dodje k meni da pozna xxxxxx da ima prorok u Izraelu."
9. Tako je Naaman došao sa svojim konjima i svojim kolima i stao
na Elisejevim kućnim vratima.
10 A Elisej je poslao k njemu glasnika s porukom: "Idi i okupaj
se puta u Jordanu i ozdravit će tvoje tijelo, i budi čist."
11 Tada se Naaman rasrdio i pošao govoreći: gle ja sam u
bi mislio zacijelo će izaći i pristupiti i prizvat će ime gospoda
svoga Boga i pružit će svoju ruku prema bolesnom mjestu i izliječit
gubu.

12. Nijesu li damaščanske rijeke Abana i Farvar bolje od svih vodu
ovda? Zar se ne bih mogao u njima okupati i očistiti?" I okrenuvši
se otišao je ljutit.
13. Ali pristupivši njegove sluge rekli su mu govoreći: "Oče, da
ti je prorok kazao što veliko, ne bi li učinio, a kamo li- okupaj se
i budi čist."
14. Tako je sišao i zaronio u Jordan 7 puta po riječi Božjega
čovjeka, i obnovilo mu se tijelo, kao tijelo u maloga djeteta i o-
čistio se.
15. Tada se vratio k Božjem čovjeku sa svom svojom pratnjom, i
došavši stao je pred njim i rekao: "Gle, de, sada znam, da nema Boga
nigdje na zemlji, do u Izraelu. Nego sada de uzmi dar od svoga sluge!"
16. Ali on je odgovorio: "Kako je živ Gospod, pred kojim stojim,
zaista ne ću uzeti." I stao je navaljivati na nj, da uzme; ali on nije
htio.
17. Tada je rekao Naaman: "Kad ne ćeš, a ono de neka se dade tvo-
me sluzi ove zemlje, koliko mogu ponijeti dvije mazge; jer tvoj sluga
ne će više prinositi paljenice ni klanice drugim bogovima, osim Gospodu.
18. A Gospod neka oprosti svome sluzi ovu stvar: Kad moj gospodar
udje u remonov hram, da se pokloni ondje, te se nasloni na moju ruku
pa se i ja poklonim u remonovom hramu, kad se on pokloni, de neka o-
prosti Gospod svome sluzi tu stvar."
19. A on mu je rekao: "Idi s mirom!" I on je otišao od njega ko-
mad puta, /Vg. Electo terrae tempore = u odabrano vrijeme, tj. u pro-
ljeće/.
20. Taxa je rekao Gieziju momak Božjega čovjeka Eliseja: "gle,
mom je gospodar poštedio toga armejca Naamana, ne htijući primiti iz
njegove ruke, što je bio donio. Ali kako je živ Gospod, zaista ću
potrčati za njim i uzeti štogod od njega."
21. I Giezije je potrčao za Naamanom. A kad ga je Naaman vidio
gdje trči za njim, skočio mu je sa svojih kola ususret pitajući: "Je
li sve dobro?"
22. Odgovorio je: "Dobro je. moj me gospodar šalje, da ti kažem:
gle, baš su sada došla k meni dva mladića s Efraimove gore, izmedju
proročkih sinova; de podaj im srebrni talenat i dvije svečane haljine!"
23. A Naaman je rekao: "Izvoli, uzmi dva talenta!" I ponudio ga,
i svezavši dva srebrna talenta u dva tobolca, i dvoje svečane haljine,
dao je dvojici svojih momaka da nose pred njim.
24. A kad je on došao na jedan brežuljak, uzeo je iz njihovih ru-
ku i pohranio u jednoj kući, a ljude je otpustio, te su otišli.

25. Potom je sam došao i stao pred svojim gospodarom. A Elisej
ga je upitao: "Odakle, Giezije?" A on je odgovorio: "Nije išao tvoj
sluga nikuda."
26. Ali on mu je rekao: "Nije li moje srce išlo s tobom, kad je
čovjek ostavljao svoja kola okrećući se tebi ususret. Sad si dakle pri-
mio srebro /novce/ i primio si haljine, i maslinike i vinograde, i ov-
ce i goveda i sluge i sluškinje;
27. Ali i Naamanova guba prilijepit će se na te i na tvoje potom-
stvo dovijeka". I otišao je ispred njega gubav kao snijega.

B/ Tumačenje

1. Naamanovo čudesno ozdravljenje od gube. /1-27/. Nadahnuti pisac predstavlja nam najprije ličnost aramejskog vrhovnog vojvode Naamana, koji je bio u službi aramejskog kralja. U to je vrijeme bio aramejski kralj Benadat II., suvremenik izraelskih kraljeva: Ahaba, Ohozije i Jorama. On je /Naaman/ bio u velikoj časti i ugledu kod svoga gospodara, tj. kralja Benadada II., jer je u nekoliko navrata izvojevao pobjedu u korist Aramejaca. Bio je čovjek hrabar, jer je pobijedio izraelsce u boju, što ga je vodio kralj Ahab, koji je bio tom zgodom smrtno ranjen. Osim toga vojevao je i protiv asirskog kralja Salmanasara II. /G. 854, 849, 846/, koji ga nije mogao konačno pobijediti. Razumljivo je dakle, da je Naamana kralj Benadab mnogo cijenio. Ali jedna je nevolja tištila toga čovjeka, što je bio gubav. Iako ta guba niue bila ona najteža, koja se "lepra Aegyptica", i kod koje mišičje čovječjega tijela postepeno gnjije i raspada se, dok čovjek napokon ne umre: Naamanova guba bila je lakše vrsti, tj, takova, da je čitavo tijelo bilo posudto bijelim gnojnim prištićima, a grčki se zove "leuke" = bijela guba. Tu razliku gube spominje i grčki historik Herodot /1, 138/. Svakako je za Naamana ta bolest bila veoma neugodna u saobraćaju s njegovom okolinom, tim vi e, što se nalazio na visokom položaju. Samo ime Naama po svom etimološkom značenju znači miodrag, od glagola Naam = biti mio.

2-4. Naaman je doznao za proroka Elizeja iz razgovora neke izraelske djevojčice, koja je bila zarobljena od razbojničkih ispada aramejskih četa preko granice aramejske zemlje. Takvi su se ispadi često dešavali na granici. Djevojčica je bila predana na poslugu Naamanovoj ženi. Kako je ime proroka Elizeja bilo na daleko poznato u Izraelovoj zemlji radi njegovih čudesa, znala je i ta djevojčica za njega. Sigurno je djevojčici bilo žao njezina gospodara, pa je zato rekla svojoj gospodarici, da bi njezin gospodar sigurno mogao čudesnim načinom zadobiti zdravlje preko toga proroka. Odatle se vidi, kako se Bog katkadq služi ljudima, koji su naoko maleni i neprimjetni, da izvede na put spašenja ljude na visokom položaju. Djevojčica je znala, da se prorok često zadržava u Samariji, glavnom gradu izraelskom kraljevstva. Naaman se dakle odlučio, da potraži tu mogućnost ozdravljenja. U tu svrhu morao je svakako zatražiti dopuštenje za putovanje u Samariju svoga kralja. Zato dakle Naaman odė pred kralja i obavijesti o propovijedanju djevojčice svoje robinje.

5-6. Aramejski kralj pokazao se odmah spremnim, da dopusti svome vojvodi Naamanu, da se zaputi u izraelsku zemlju, u grad Samariju, koji je bio prijestoljni grad te zemlje. Što više, aramejkki kralj Benadad II. dao je svome vojvodi i popratno preporučno pism om upravljeno na izraelskoga kralja, a tad je u to vrijeme bio kralj Joram. Kralj Benadad nije naime osobno poznavao proroka Elizeja, pa je smatrao, da će biti najbolje, da se na izraelskoga kralja obrati za posjedovanje, predmijevajući, da on sigurno zna za toga čuvenoga proroka, i vjerojatno da je držao, da prorok boravi na kraljevskog dvoru kao kraljev savjetnik, kao što je to bio običaj na drugim kraljevskim dvorovima, da su se kraljevi savjetovali s raznim vračima i lažnim proro"ima Naaman je odmah spremio sve, što je smatrao potrebnim za taj put. Uzeo je sa sobom deset talenata srebra /oko 500 kg. /, 6000 zlatnih sikala i 10 stajaćih /svečanih haljina/. Ako se to proračuna u vrijednosti našega novca, tada 10 talenata /oko 500 kg srebra/ ima vrijednost oko 9,230.300 Din; 10 stajaćih haljina vrijedi oko 500.000 Din. - sveukupna vrijednost oko 124,930.000 Din.

Haljine su se sastojale od tunike, plašta i pojasa. To je dakle p. Naamanna kolima i konjima sa sobom, da nagradi proroka za njegovo do-ročinstvo. Ujedno je sa sobom ponio kraljevo preporučno pismo za izraelskog kralja, u kome je gilo napisano: ž"Kad primiš ovo pismo, znaj, da šaljem tebi svoga slugu Naamana, da ga ozdraviš od gube.
Aramejski kralj Benadad predmijevao je, da izraelski kralj Joram sigurno zna, na koji način se u izraelu mo-e izliječiti od gube, pa da je dosta, da on dotičnom proroku zapovijedi, da to učini.

7. Kad je Naaman stigao kralju Joramu i predao mu pismo kralja Benadada, kralj Joram, čim je pismo pročitao, zaprepastio se od užasa, što je Benadad zatražio od njega nemoguću stvar, pa je od jarosti razdro svoje haljine, govoreći: "Zar sam ja bog, da mogu ubijati i o-ivljevati?" Kralj je dakle shvatio pismo kao izazov, i uplašio se, da nije to možda ratni izazov, a Joram nije bio za rat spreman, pa zato je primijetio: "Pazite i vidite, ovaj traži zavidicu sa mnom!" Ponašanje kralja Jorama odaje pomanjkanje vjere u pra svoga Boga, kao i slab interes za proroka Eliseja, o čijim se čudesima već nadaleko pročulo. Kralj Joram gleda stvar sa čisto političkog stajališta, misleći vjerojatno, da je to pismo vanjska izlika, a u stvari da se radi o plitičkoj spijunaži.

mm 8-10. O Naamanovu posjetu sigurno se doskora pročulo po čitavoj Samariji, kao i o ponašanju kralja Jorama. Tako je stvar dočuo i prorok Elisej. On je ukorio kralja Jorama, zašto se toliko uzrujava, da je čak razdro svoje haljine. Ta kralj bi morao znati, da se u izraelu štuje pravi Bog. Zato poruči kralju Joramu, neka pošalje Naamana k njemu, pa neka taj čovjek zna, da u izrael ima prrok pravoga Boga, koji može svoju svemogućnot čudesnim načinom očitovati. Tako će i neznabožac moći upoznati pravoga Boga, i ujedno ništavost krivih bogova. Nakon poruke Elisejeve Naaman se zaputio sa svojim kolima i konjima do proroka Eliseja vozeći sa sobom darove, kojima ga je htio nadariti, i ujedno mu iskazati doličnu počast kao pravom Bo-jem proroku. No, Eliseju nije bilo do svih tih vanjskih počati, pa zato nije ni izravno primio Naamana nego ga je ostavio čekati pred vratima svoje kuće i poručio mu, neka otide do rijeke Jordana, i neka se u njemu 7 put a okupa. Time je prorok htio Naamana iskušati, kolika je njegova vjera, i poniziti njegov izvanjs i ponos. Broj 7 je simbolički broj, koji često znači intenzitet djelovanja. Samo kupanje u Jordanu takodjer nema po sebi snage, da neka očisti od gube, nego je u ovom slučaju trebalo da bude vanjski znak očišćavanja od gube. Slično vidimo, da je Isus poslao nekoga slijepca rodjenju, da se okupa u kupalištu Siloi, dok je samo ozdravljenje uslijedilo po Isusovoj bo-anskoj čudesnoj moći. /Iv 9,7/.

11-14. Razumljivo je, da se Naaman našao uvrijedjen postupkom prorokovim i dao je tome oduška mrmljanjem i govoreći: "Mislio sam, da će izaći k meni i pristupiti i prizvati ime Gospoda, svoga Boga, i da će pružiti svoju ruku prema bolesnom mjestu i izliječiti gubu". Tako izgleda, da je sam Naaman htio odrediti način liječenja, dok mu je prorokov način bio suviše jednostavan. Osim toga Naamanu se činilo, da bi bilo naravnije, ako ga prorok upućuje na kúpanje u Jordanu, koji je mutna rijeka, da se okupa od j u jednoj od sirskih rijeka, kao što su Abana i Farvar u Damasku, koje su daleko čistije od Jordana. Rijeka Abana je današnja sirska rijeka Barada /= studena/, a Farfar zadržava i danas svoje ime. Obje se rijeke nakon 20 km toka izvan Damaska gube u arapskoj stepi El - Merd i slijevaju se u močvaru Barat el Atebe. Naaman kao da se ozlovoljen odgovorom prorokovim namjeravao kanio vratiti kući, ipak se umirio, kad su ga njegovi sluge počeli nagovarati, neka ipak posluša proroka, jer stvar, koju mu naredjuje prorok nije teška. Pa sve, kad bi mu i te-u stvar naložio, trebao bi izvršiti, a kamoli ne ovako laku, kad mu je rekao: operi se, i bit ćeš či

Uvjeravanje slugu djelovalo je na Naamana, da je poslušao pr
putak, te otišao do rijeke Jordana i okupao se u njemu sedam
Čudesni učinak je doista uslijedio, jer je Naaman bio potpuno
ofd gube, što više, njegova je koža postala potpuno osvježena
u malog djeteta. U tom je dvostruko čudo, jer inače, ako tko
vi od gube, ipak ostaju na koži tragovi nabora od gube. No, u ovom slu
slučaju nije ostalo nikakvih tragova. Sv. Oci vide u čudu Naamanova
ozdravljenja od gube po kupanju u Jordanu tip ili sliku duhovnog
očišćenja od svake ljage po sv. krštenju. / M . Sales, Com. IV.
str 145./
15 - 16. Naaman protiv svoga očekivenja ugodno iznenadjen osje-
tio je u sebi veliku radost i zadovojstvo pa zato duboko ganut
odluči da se povrati proroku Eliseju, pa da mu zahvali na velikom
dobročinstvu, slično kao što nam evandjelje govori o jednom od k
desetorice gubavaca čudom od Isusa Krista, da se išao zahvaliti
/Lk 17,15/. Ali Naamanu dogodilo se još jedno čudo, a to je duhovno
obraćenje k vjeri u pravoga Boga, kojoj je na koju je nakon toga
otvoreno ispovijedio govoreći: "Doista, sada znam, da nema drugoga
Boga na čitavoj zemlji, nego samo u Izraelu!" Došavši do proroka
Eliseja, ponudio mu je za uzvrat dobročinstva svoje bogate darove, mo-
leći ga, da to primi od njega kao svoga sluge. No prorok Elisej odbio
je t3 darove, da pokaže kako se svrh unaravna dobročinstva ne čine
za vremenitu plaću. Unatoč upornog nudjenja Naamanova prorok nije htio
ništa primiti, iako je inače bio običaj, da bi ljudi dolazili
ušktati proroke za kakav savjet, običavali donositi barem kakove
male darove /I. Sam. 9,7-8/. Prorok je u ovom slučaju postupio,
kao što je I. Krist uputio svoje apostole, kad im je dao vlast či-
niti čudesa: "Badava ste primilil badava i davajte" /Mt lo, 8/. Kod
Eliseja mogao je biti još jedan razlog, zaüto je odbio Naamanove
darove, a taj je, da ne bi kralj Joram posumnjao na Eliseja, da je
vrhovnim aramejskim vojvodom učinio kakav politički dogovor. S druge
strane Elisejev gest prma Naamanu imao je snažan učinak kod Naamana
da se u njegovoj duši dogodila duboka promjena s obzirom na vjersko
osvjedočenje, jer je uvidio, da taj Bog, koji čini ovakva čudesa,
mora biti pravi Bog. On je postao iskreni konvertita. Njegovo je
obraćenje prorotip obraćenja pogana u kršć. vjeru.
17-19- U vezi sa svojim obraćenjem Naaman se na rastanku od
proroka obraća k njemu s molbom, da bi smio ponijeti iz Palestine
toliko zemlje, koliko mog ponijeti dvije mazge, da bi od te zemlje
načinio u svom domu -rtvenik, gdje bi žrtvovao pravome Bogu, jer je
odlučio, da više ne žrtvuje poganskim bogovima. Naaman je smatrao
svetu onu zemlju, koja štuje pravoga Boga, pa zato je htio da od te
zemlje ponese u svoj dom toliko, koliko je potrebno, da načini od nje
žrtvenik za klanjanje pravome Bogu. I u današnje vrijeme mnogi hodo-
časnici, koji posjeduju Palestinu, kao svetu zemlju, uzimaju slično
kao i Naaman koju grudicu ove zemlje sebi za svetu uspomenu.
U vezi s Naamanovim obraćenjem rodilo se u njegovoj duši i jedno
praktično pitanje: kako da se vlada u prigodi, kad bude morao pra-
titi svoga gospodara kralja u hram b oga poganskog Remona, da se on
klanja tome bogu, i zamoli proroka, neka mu dozvoli, da tom prigodom
njemu ne bude uzeto za zlo, ako pridržavajući kralja kod njegova
klanjanja i sam bude trebao pokloniti se, i da mu to Bog oprosti.
Budući da Naaman pri tom klanjanju nije namjeravao klanati se kri-
vomu bogu nego pravome Bogu, a samo je iz uljudnosti prema svome
gospodaru morao njeg a pratiti kod njegova kulta, prorok mu je rekao,
neka ide s mirom. Time nije prorok odobrio samo klanjanje, nego
zbog posebnih prilika Naamanovih, u kojim je ta kooperacija u kultu
bila samo materijalna, a pošto je okolina bila potpuno poganska,
nije se nitko sablažnjavao. Inače, po Mojsijevom zakonu, a pogotovo,

kršćanskim moralnim načelima nije ni takva materijalna kooperacija u kultu /communicatio in sacris/ nije dipuštena . Ime pog. bo-anstva Rem mon je asirskog podrijetla, a znači bog gromovnik, koji je inače bio kod Aramejaca nazivac X Hadat. Na to je Naaman otišao od Eliseja. Vulgatin završetak ovog odlomka prevodi ovo mjesto "electo terrae tempore", što bi značilo u preljeće, ali, dok prema hebrejskom tekstu "kibrat ereo" znači: dio zemlje, tj. komad puta, od prilike 1/4 sata hoda, što odgovara i daljem kontekstu, jer je nedugo iza toga Giezije potrčao za Naamanom s nakanom, da se okoristi prilikom za dobitak, što ga je propustio njegov gospodar Elisej.

2o-23. Sasvim suprostno Eliseju vladao se njegov sluga Giezije , u kog se odmah probudila lakomost za dobitkom, žaleći, što je njegov gospodar tu prigodu propustio, pa još k tome "ovom Sircu", htijući time reći: koji je poganin i neprijatelj izraelskog naroda, da tako iskaže svoj prezir prema Naamanu. Giezijevo ponašanje valja tim većma osuditi, što se poslužio lažju, kad je dostigao Naamana i u Elisejevo ime tražio da mu dade novaca. Naaman ne slućeći nikakve prevare, kad je opazio Gi-ezija, da trči za njim, sišao je sa svojih kola u znak uljudnosti prema prorokovom sluzi, i iznenadjen njegovim dolaskom pomislio je, da se nije proroku dogodila kakva nezgoda, pa zato upita Giezija: "Je li sve dobro?" U prijevodu LXX ima pre a hebrejskom: "eirene" - baššalom? ali je u grčkom prijevodu izostavljeno, da je Giezije ozdravio: "dobro je"; što se nije slagalo s onim, što je Giezije lukavo lažno mislio i nadovezao u svom odgovoru Naamanu: "Moj me gospodar poslao k tebi govoreći: sada su došla dva mladića s efraimske gore, od proročkih sinova: podaj im talenat srebra i dvje stajaće haljine! " Giezijevo traženje bilo je proračunato, jer je bilo znatno manje, nego li je Naaman ponudio Gieziju, a lažju o dolasku prroročkih sinova Giezije je maskirao tobožnje predomišljanje prorokovo. No Naaman mu je velikodušno dao dva talenta srebra, svezana u vreće i dvije svečane haljine. Budući da Giezije nije mogao sam toliko ponijeti, jer je to bilo oko 100 kg težine, a osim toga i dvoje haljine, zapovijedio je Naaman svojim dvjema momcima, da to natovare na svoja ramena i pomognu odnijeti Gieziju, pa da se Gieziju prištedi napor otpremanje toga tereta do kuće proroka.

24-27. Prema vulgatinom prijevodu i LXX uspjelo je dopremiti taj teret tek pod večer, dok prema hebrejskom tekstu dopremili su taj teret do ofela, što znači do brežuljka, radi se naime o bedemu, kojim je bio okružen grad Samarija, ili o povišenom brežuljku, na kom je bila Elisejeva kuća. Giezije nije htio, da mu Naamanove sluge dopreme teret s e do kuće Elisejeve, nego ih je prije otpustio, da otidu, da može sam nezapažen od proroka spremiti blago u kući. Po tom je Giezije došao pred proroka gradeći se da nije bio nigdje. Kad je prorok Elisej upitao Gi-ezija, odakle dolazi, ovaj mu je počeo drsko lagati, da nije nigdje bio. Ali prorok je svojom svojom proročkom vidovitošću znao, na kakvom je puztu bio Giezije i kakovu je prijevaru učinio na sramotu proroka, pa zato oštro prekori Giezija, što se polakomio, što se polakomio za Naamanovim blagom, te je rekao Gieziju: "Sada dakle dobio si novaca i odijela, da možeš sebi kupiti i maslinike i vinograde, i ovce i goveda, i sluge i sluškinje, ali će i naamanova guba prije ći na tebe i na tvoje potomstvo zauvijek." Drugim riječima: Što će mu sada koristiti toliko blago, kojim je htio Giezije postati ugledan, bogat medju ljudima, kad će na njega stići Naamanova guba, uslijed koje će morati odijeliti se iz ljudskog društva, i to ne samo on, nego i njegovo potomstvo. Ova teška kazna stigla je Giezija zato, jer je htio osramotiti ugleda proroka kao Božjeg čovjeka, koji je pod zakletvom rekao Naamanu, da ne prima od njega nikakove naplate za učinjeno čudo ozdravljenja od gube. I nato je Giezije otišao ispred Eliseja, gubav kao snijeg. Na čudo Elisejevo naoamanova ozdravljenja od gube poziva se i gospodin Isus Krist, htijući pokazati, da on mo-e posvojoj volji ozdravljati ne samo Izraelca, nego

i neznabošce /Lk. 4,27./

GLAVA VI.

A/ Prijevod.

Potom su proročki sinovi rekli Eliseju: "Gled' de, mjesto gdje sje
sjedimo pred tobom, pretijesno je za nas.
2. Nego de, da otidjemo do Jordana, pa da uzmemo odanle svaki po
jednu gredu, i da načinimo ondje sebi mjesto, gdje ćemo stanovati."
A on im je rekao: "Idite!"
3. A jedan je rekao: "De, izvoli pa podji i ti sa svojim slugama" A
on je rekao: "Idem".
4. Tako je pošao s njima. I došavši na Jordan sjekli su drva.
5. A kad je jedan obarao /sjekao/ gredu, pala mu je sjekira u vodu,
i on je povikao: Jaoh, gospodaru, još je ova posudjena!"
6. A Božji ga je čovjek upitao: "Kamo je pala?" A kad mu je pokazao
mjesto, on je otsjekao komad drveta i bacio onamo, i učinio, te je sje
kira isplivala.
7. Potom je rekao: "Podigni je sebi!" I ovaj je pružio svoju ruku
i uzeo je.
8- A kad je aramejski kralj ratovao s Izraelskicma, učinio je vije-
će sa svojim slugama i rekao: "Na tom i na tom mjestu biti će moje logo-
rište.
lo. A Božji je čovjek poslao k izraelskom kralju i poručio: "Čuvaj
se, da ne prolaziš onim mjestom, jer su se aramejci smjestili ondje.
10. I izraelski je kralj poslao na ono mjesto, za koje je rekao
Božji covjek i opomenuo ga, te se čuvao ondje i to nije bilo jedanput
ili dvaput.
12. I aramejskom se kralju uznemirilo srce za tu stvar, pa je doz-
vao svje sluge i rekao im: "Ne će li mi kazati, tko od naših drži s
izraelskim kraljem?"
12. A jedan od njegovih sluga mu je odgovorio: Nitko, moj gospodaru
kralju, nego prorok Elisej u izraelu, on javlja izraelskom kralju riječi
koje govorimo u svojoj najtajnijoj ložnici.
13. Tada je rekao: "Idite i razvidite, gdje je, da pošljem, da ga
uhvate." I javili su mu: "Eno ga u Dotanu."
14. I poslao je onamo konje i bojna kola s velikom vojskom, i oni
došavši noću opkolili su grad.
15. A kad je sluga Božjega čovjeka uranivši ustao i izašao, a to
gle, vojska opkolila grad s konjima i bojnim kolima. I sluga mu je re-
kao: "Jaoh, gospodaru, što da činimo?"
16. A on mu je odgovorio: "Ne boj se, jer je više onih, koji su s
nama, nego onih, koji su s njima.
17- I Elisej se pomolio i rekao: "O Gospode, de, otvori mu oči, da
vidi." I Gospod je otvorio oči momku, te je vidio, a to je gora puna
konja i ognjenih bojnih kola oko Eliseja.
18. A kad su Aramjeci sišli k njemu, pomolio se Elisej Gospodu i re
rekao: " DE udari ovaj narod sljepotom!" I Gospod ih je udario sljepo
tim po Elisejevoj riječi.
19. Tada im je rekao Elisej: "Nije ovo put, niti je ovo grad? hodite
za mnom i odvest ću vas k čovjeku, koga tražite, i odveo ih je u Sa-
mariju.
20. A kad su došli u Samariju, rekao je Elisej: "O Gospode, otvori oči
ovima, da vide!" I Gospod im je otvorio oči, i vidjeli su, a to gle
bili su usred Samarije.
21. A izraelski je kraj rekao Eliseju, kad ih je ugledao: "Hoću
li pobiti, moj oče?"
22. A on mu je odgovorio: "Nemoj ih pobiti! samo ćeš one pobiti,
koje zarobiš svojim mačem i lukom, postavi im kruha i vode, neka jedu
i piju, pa neka idu svome gospodaru!"

23. I ugotovio im je veliku gozbu, te su jeli i pili, pa ih je otpustio, te su otišli svome gospodaru. I otada nisu više provaljivale aramejske pljačkaške čete u izraelsku zemlju.
24. Ali poslije toga skupio je aramejski kralj Benadad sve svoje čete, te je pošao i opsjeo Samariju.
25. I nastala je velika glad u Samariji, jer gle, tako su opsjeli, da je magareća glava bila na 80 sikla srebra, a četvrt kaba golubinjega kala za pet srebrnih sekala.
26. I kad je kralj prolazio kraj zida, povikala je k njemu neka žena govoreći: "Pomozi, gospodaru kralju!"
27. A on je odgovorio: "Ako ti Gospod ne pomogne, odakle ću ti ja pomoći?" S gumna ili iz preše?"
28. Još ju je kralj upitao: "Što hoćeš?" A ona je odgovorila: "Ova žena mi je rekla: daj svoga sina,xxxxxxxxxxxxxxx da ga pojedemo danas, a sutra ćemo pojesti moga sina.
30. A kad je kralj čuo, što žena govori, razdre svoje haljine, i kad je kralj prolazio po zidu, a to gle, bila kostrijet iznutra na njegovu tijelu.
31. Tada je kralj rekao : "Tako nkeka mi učini Bog, i tako neka doda, ako glava Safakova sina Eliseja, ostane danas na njemu!"
32. Elisej je bio u svojoj kući, i s njim su bile starješine, kad je kralj poslao jednog čovjeka ispred sebe. Ali dok još taj glasnik nije došao k njemu, rekao je on starješinama: Vidite li, gdje je onaj krvnički sin poslao, da mi otsiječe glavu? Gledajte, kad dodje glasnik zaključajte vrata i odbijte ga od vrata. I topot nogu njegova gospodara čuje se za njim."
33. I dok je on još govorio s njima, gle, sišao je glasnik k njemu i rekao: "Eto, ovo je nevolja od Gospoda, što da još čekam od Gospoda?"

B/ Tumačenje.

1-3. Čudom ispliva sjekira. Prostorije za stanovanje proročkih sinova u Jerihonu postale su pretijesne, jer je priliv njihove škole uslijed djelovanja proroka Ilije i Eliseja bio sve veći. Stoga je trebalo izgradjivati nove stanove. "Gdje sjedimo pred tobom" - znači, da je Elisej upravljao tom zajednicom. Budući da grad Jerihon nije daleko od d Jordana, a uz Jordan raste mnogo drveća, predložili su proročki sinovi da njih nekoliko podje do Jordana, pa da tamo nasijeku potrbnih stabala drva za gradnju, ot koga će napraviti gree. Škole proročkih sinova bavile su se takodjer mamualnim radom, osim poučavanja i molitve, što su ih zaokupljali u njihovu obitavalištu. Poučavanje se sastojalo u obudi Božjeg zakona, da uzmognu drgua u njemu poučavati.

4-7. Dok su sjekli drva, padne jednomu sjekira u vodu Jordana. I upravo taj je sjekiru za taj posao posudio, pa kad mu se to dogodilo, zavapio je: "Jao, jao, jao, i tu sam još posudio!" Kako su ti proročki sinovi bili siromašni, teško im je bilo nabaviti više sjekira, pa je taj jedan sjekiru posudio. Našao se dakle u velikoj neprilici, kako će sjekiru povratiti. Voda pak Jordana, kamo je sjekira pala, bila je duboka, da je nije mogao dokučiti. Prorok je shvatio nepriliku, pa je odmah odlučio da mu pomogne čudom. Zato upita mladića, da mu pokaže, kamo mu je sjekira pala. Tada mu je prorok odsjekao komad drveta i bacio na ono mjesto, i gle, sjekira je čudom isplivala na površinu vode, tako da ju je mogao mladić dohvatiti.

Elisejeva proročka vidovistost otkriva zasjede Arameja.

8-10. Kao što iz prigode, kad je Elisej proročkom vidovitošću vidio svoga slugu Giezija, kako je išao za Naamanom /5,20-27/, tako se još u većem stupnju pokazuje ta vidovitost u slučajevima otkrivanja neprijateljskih zasjeda aramejskoga kralja. Nije doduše spomenuto, za kojega je to aramejskoga kralja bilo, niti za kojega izraelskog kralja, ali vjerojatno, da je to moglo biti za aramejskog kralja BenadadaII i izraelskog kralja Jorama, a povod neprijateljstvu bio je taj, što izraelski kralj Joram uskratio savez aramejskom kralju za vojnu protiv Asiraca. Prorok Elizej je po Božjem rasvjetljenju

Prorok Elisej je po Božjem rasvjetljenju saznavao za neprijateljske zasjede Aramejaca, pa bi svaki put upozoravao izraelskogakralja, neka se čuva aramejskih zasjeda, a da im preduaretne, neka njegovi ljudi unaprijed zaposjednu dotično mjesto. To se dogodilo ne jedanput ili dv put nego u nekoliko navrata. Tako je prorok Elisej svoj proročki dar upotrijebio takojder obrane svojeg naroda i izraelskog kraljevstva.

11.-13. Aramejski kralj veoma se uznemiro radi toga, što su svaki put bili otkriveni planovi njegovih zasjeda, pa je posumnjao, nije li tko od njegovih slugu izdajnik, Zato je sazvao vijeće svojih slugu, a to su bili njegovi savjetnici, te ih prekorio, zašto mu jne odadu, tko je taj izdajnik, misleći, da to netko od njegoih ljudi. Tada upozori jedan od slugu aramejskog kralja na proroka Eliseja, o komu je čuo, da čini mnoga čudesa. Taj prorok odaje kragmjmxx kralju izraelskom sve ratne planove aramejskog kralja, o kojima se govori u tajnom vijeću aramejskog kralja. Na to je aram. kralj dao nalog, da se ispita, gdje taj prorok boravi, i kad su mu javili, da boravi u Dotanu. Taj se grad nalazi kojih 15 km sjeverno od Samarije. Prorok je sigurno pošao onamo opet po kakvoj svojoj službi. To je isti grad, koji se spominje, kad su Jakovljevi sinovi prodali svoga brata Josipa. /Gen.37,17/.

14-17. Aram. kralj, čim je saznao, gdje boravi prorok Elisej, odlučio je da pošalje jaki odjel vojne snage sa svim mogućim rodovima voj.-ske, konjaništvom, bojnim kolima i pješadijom, da zarobi proroka Eliseja. Vojska se došuljala do grada Dathana. i opkolila čitav grad. Kad je ujutro uranio Elisejev sluga, a to nije više bio Giezije, koji je prigodom Naamanova ozdravljenja obolio od gube, nego Giezijev nasljednik, zaprepastio se, kad je vidio čitav grad opkoljen sirskom vojskom, brže je potrčao i javio proroku Eliseju: "Jao, jao, jao, što da činimo?" Elisej ga umiri govoreći: "Ne boj se! Mnogo je više onih, koji su s nama, nego li onih, koji su s njima." Elisej, pun pouzdanja u Božju pomoć, pomoli se Bogu govoreći: "Gospode, otgori oči ovoga, da vidi!" I doista, Bog je otvorio oči Elisejevom slugi, te je vidio punu goru konja i vatrenih bojnih kola oko proroka Eliseja. Grad Dathan nalazio se naime na povišenom brdu. Ognjeni konji i kola bili su znak Božje svemogućnosti, koja se stavila na raspolaganje proroku za njegovu obranu.

18-23. Elisej i njegov sluga izišli su iz grada, i čim su ih Arameji vidjeli, izišli su prema Eliseju, da ga uhvate, premda ga nisu poznavali. No prorok se Elisej pomoli Bogu, neka bi ove ljude udario sljepoćom, da ga ne prepoznaju . I Bog je doista udario te ljude djelomičnom sljepoćom, da nisu više raspoznavali ni gdje se nalaze, ni tko s njima govori. Takvom vrstom sljepoće bili su udareni Sodomljani, koji nisu mogli naći vrata Lotove kuće /Gen 19,11/. Sličnom sljepoćom bili su udareni Židovi, kako se spominje u Evandjelju tri puta: prvo, kad su kod Nazareta htjeli Isusa strmoglaviti niz pećinu /Lk 4,30./, 2. kad su htjeli Isusa u hramu kamenovati/ Iv 6,59/, 3. kad su Isusa u vrtu Getsemanskom htjeli uhvatiti, a on je upitao: Koga trebate? pa su svi uzmakli natrag i popadali na zemlju/Iv 18,5-7 /. Prorok Elisej mogao je nakon toga bez opasnosti voditi aramejsku vojsku voditi, kad je htio, No njihovo raspitivanje o proroku Eliseju, on im je govorioo: "Nije to put niti grad, tj. gdje bi postigli ono, što tražite" prorok, dok je to govorio, zaista nije bio više u gradu Dathanu. "Podjite za mnom, pa ću vam pokazati čovjeka, koga vi tražite!" I odveo ih je u Samariju.. Pošto je aramejcima stalo do toga, da vide toga čovjeka i da ga uhvate, morali su ići inamo, kamo ih je vodio prorok Elisej, i gdje je bilo njegovo stalno boravište. Medjutim, kad su bili dovedeni u Samariju, tu su se našli aramejci okruženi vojskom izraelskoga kralja, pred kojom su bili onemogućeni, da izvedu s oj naum i zarobe Eliseja.

Tu se prorok opet pomolio Bogu, da otvori oči Aramejcima, i oni su vidjeli, gdje i u kakvoj se situaciji nalaze, da naime ništa ne mogu poduzeti protiv Eliseja. Kad je izraelski kralj vidio izraelsku vojsku usred Samarije, upitao je proroka: "Da li da ih pobijemo, oče moj?" Vidi se dakle, da je prorok Elisej imao veliki upliv na kralja Jorama, kad ga ovaj naziva ocem. Ali prorok Elisej ponio se ovdje viteški, pa uzeo u zaštitu neprijateljsku vojsku govoreći: "Nemoj ih pobiti, jer ih nisi zarobio ni mačem ni lukom, nego im podaj kruha i vode, da se nahrane i napiju, pa da se vrate svome gospodaru". Bilo bi naime nečasno, da poubija ljude, koji nisu oružjem zarobljeni. Tim je postignut veći uspjeh nego li krvoprolićem. Kad su se ljudi najeli i napili, vratili se svome gospodaru, i više nisu provaljivale zarobljeničke i pljačkaške čete u izraelsko kraljevstvo, jer se glas o tome proširio po čitavom aramejskom kraljevstvu.

Opsada Samarije /6m 24-33/.

24-25. Mora da je prošlo dulje vremena poslije toga, kako je Elizej čudom oslijepio aramejske vojnike, da ga nisu prepoznali, pa se aramejski kralj Benadad II. opet spremio na vojnu protiv izraelskog kralja Jorama. Ovaj vojni pohod pada izmedju bitke kod Karkara /854. pr.K./, u koje Benadad pobijedio izraelskog kralja Ahaba i Ahab u toj bitci bio smrtno ranjen, te bitke g.842 pr. K. izmedju asirskog kralja Salanasara III. protiv sirskoga /aramejskoga kralja/ Azaela, nasljednika Benadada II. /IV.Kr.10,32-33/. Povod ovoj vojni bio je taj, što se izraelski kralj Joram od saveza s aramejskima protiv asiraca. Aramejska vojska opsjedala glavni grad izraelskog kraljevstva Samariju. Za ove opsade nastala je u gradu Samariji strašna glad, je zbog dugotrajne opsade nije bilo moguće opskrbljivati grad hranom. Strahotu gladi dokazuje činjenica, da se magareća glava, na kojoj je malo što za jesti, prodavala po 80 sikala, što znači, ako se sikal od 16 gr. srebra računa po 92,3 Din, da ta svota iznosi po današnjoj vrijednosti našeg dinara 18.144 Din. : a jedna četvrtina kaba golubinjih izmetina stajala je 5 sikala, tj. 1,16 litre tih izmetina 461,5 Din. K tomu valja primijetiti, da su inače te stvari po Mojsijevom zakonu bile nečiste i kao takove zabranjene, da se jedu, ali u skrajnjoj nevolji gladi ljudi su i za tim posizali, da se nahrane. U prijevodu LXX ima mjesto 80 sikala 50, a i to je veliki iznos od 11.340 Din. To je prema računu, ako se jedan sekel srebra od 16 gr. računa po 92,3 Din.

62-29. Kako je strašna bila nevolja gladi u gradu Samariji za vrijeme te opsade, vidi se iz daljeg izlaganja. Dok je izraelski kralja /Joram/ šetao po gradskom zidu nadzirući vojne operacije, zavapila je prema njemu jedna žena: "Spasi me, moj gospodaru, kralju!" A on joj odgovori: "Ako te Gospod ne spašava, kako da te ja spasim, bilo iz gumna, bilo iz preše?" Te su kraljeve riječi izražavale očaj i pomanjkanje pouzdanja u Boga. "Iz gumna znači, da je potpuno ponestalo žita za kruh: "iz preše/tijeska/" da je potpuno nestalo vina. Kad je žena sveudilj vapila za pomoć, odvrati joj kralj srdito: "Što hoćeš da ti učinim?" Sada je žena saopćila užasnu stvar, koja predočuje strahotu gladi: "Ova je žena rekla meni: daj svoga sina, da ga pojedemo danas, a sutra ćemo pojesti moga. Skuhale smo dakle moga sina i pojele ga, a drugi dan sam rekla njoj: daj sada svoga sina, da ga pojedemo, a ona je sakrila svoga sina." U tim strahotama ispunilo se ono, što je Mojsije prorekao kao kaznu za tvrdovrato gaženje Božjega zakona padanjem u krivoboštvo /Lev 26,29, Deut 28,53-57/, da će Bog kazniti Izraelske tako strašnom nevoljom, da će matere jesti plod svoje utrobe, tj. svoju rodjenu djecu. Tri puta se to obistinilo u povijesti izraelskog naroda: prvi put ovom zgodom prigodom opsade Samarije, drugi put za opsade i razorenja Jeruzalema za judejskoga

kralja Sedekije /587/ po babilonskom kralju Nabukodonosoru, , treći puta za opsade Jeruzaleme po Titu / 7o. g. po Kr.// /Ezek 5,10. Jer Threni 2,20, 4,10. Jos Flavije: Belum judaicum 7,8/.

30-31. Kad je izraelski kralj čuo za tu strahotu, da matere prinudjene gladju jedu vlastitu djecu razdro je od ogorčenja svoje haljine i dok je prolazio po gradskom zidu, narod je vidio ispod njegovih vanjskih haljina haljinu od kostrijeti, koju je kralj nosio kao vanjski znak pokore. Ta je haljina bila od grube tkanine devine ili kozje dlake. Hebr. nazvana "saq" = vreće. Vulgata je naziva cilicium, jer se obično tkalo od dlake cilićkih koza u M. Aziji. Nažalost pokora kralja Ohozije bila je samo izvanja, a ne i u srcu, jer u njemu nije bilo prave volje, da svom dušom prijanja uz Gospodnji zakon. To se vidjelo po tom, što mu je nakon vapaja očajne žene provalila iz ustiju bogohulna kletva protiv proroka Eliseja, kao da je on kriv svoj ovoj nevolji, u kojoj se nalazio grad Samarija. Sam kralj, koji je bio najviše kriv za ovu nevolju svojim opakim životom i prijanjanjem uz idolopoklonstvo nije htio uvidjeti svoju krivnju. Vjerojatno, da je kralj zamrzio na proroka Eliseja i zato, što ga je Elisej odvraćao, da sklopi s Aramejcima pod teškim i nepravednim uvjetima. Zato se kralj zakleo svetogrdnom zakletvom: "Tako neka mi učini Bog i tako neka mi doda, ako glava Safatova sina Eliseja ostane danas na njemu"! Odlučio je dalje, da ga ga još istoga dana pogubi.

32-33. Medjutim je prorok Elisej sjedio u gradu Samariji okružen zborom narodnih starješina. Vjerojatno da su oni došli da se u toj velikoj nevolji savjetuju s prorokom, što da se učini u toj tjeskobi. Pr Prorok je medjutim po Božjem rasvjetljenju znao kako će svršiti čitava stvar, kao i za bezbožnu odluku kralja Jorama, pa je upozorio starješine na bezbožnu odluku kraljevu govoreći: "Znate li, da je onaj krvnički sin poslao, da mi otsiječe glavu?" Kralja Jorama zove krvničkim sinom, jer njegov otac Ahab bio je krvolok, koji je omastio svoje ruke krvlju nevino ubijenih proroka i nabota /III Kr. 18,4, 21,1 i sl/. Prorok je ujedno rasvijetljen proročkim duhom već vidio, kako se približava kraljev izaslanik, koji je imao ubiti proroka, pa zato opominje starješine, neka pred nji dobro zatvore vrata i neka ga ne puštaju u s bu k proroku. I doista već su se čuli koraci kraljevskoga izaslanika, koji je išao ubiti proroka Eliseja. U grčkom prijvodu LXX dodaje se, da je za glasnikom išao i njegov goapodar, tj. kralj, pa izgleda, da je kralj opet rekao bogohulne riječi: "gle, toliko je zlo od Gospoda, pa šta da još očekujem od Gospoda?" - jer takav grčki prijevod predpostavlja hebr. čitanje: "hamelek" mjesto "hamaleak". Ako se čita "hamaleak" onda to znači, da je ovaj glasnik izrekao ove bogohulne riječi. Dakako, da u tom slučaju krajev glasnik nije bio ništa bolji od svjeg gospodara. Time je opravdavao svoju nakanu, da ubije proroka, kao da je on uzročnik svih ovih zala, koja su se oborila na grad Samariju. Iz postupka kraljeva, odnosno njegova glasnika, čini se, da je prorok poručio kralju, neka se uzda u Božju pomoć, a kralj ej smatrao, da je to uzaludno i zato je svu krivnju prebacivao na proroka Eliseja.

GLAVA VII.

A/ Prijevod.

Tada je rekao Elissej: "Čujte Gospodnju riječ! Ovako veli Gospod: Sutra će u ovo doba biti mjera /seah/ najfinijeg brašna za sekel, a dvije mjere ječma za sekel na samarijskom trgu.

A vitez, na kojega se rulu kralj naslanjao. odgororio je Božjem
čovjeku i rekao: "Gle, da Gospod načini prozore na nebu, bi li moglo to
biti?" A Elisej je odgovorio: "Gle, ti ćeš vidjeti svojim očima, ali
od toga ne ćeš jesti."
3. Abile su četiri gubava čovjeka na ulazu vrata, pa su rekli jedan
drugome: "Šta ćemo sjedjeti ovdje, dokle ne umremo?"
4. Rečemo li, da udjemo u grad, glad je u gradu, pa ćemo umrijeti
ondje, ako li ostanemo ovdje, opet ćemo umrijeti, zato sada hajde da se
odmetnemo u Aramjeski tabor: ako nas ostave na životu, ostat ćemo živi,
ako li nas pogube, umrijet ćemo."
5. Tako ustavši u sumračje, pošli su u Aramejski tabor, i kad su
došli na rub Aramejskog tabora, a to gle, nema nigjeje nikoga.
6. Jer je Gospod učinio, te se je u Ar. taboru čuo štropot bojnih
kola i topot konja i graja velike vojkse, pa su rekli jedan drugoem:
"Gle, Izraelski je kralj najmio proriv nas Hetejske kraljeve i Misirske
kraljeve, da udare na nas."
7. Te su ustali i pobjegli po sumraku ostaviviši svoje šatore i svo
je konje i svoje magarce i tabor, kao što je bio, te su pobjegli, da
spase svoj život.
8. I tako oni gubavci došavši na rub ~~xxxxxx~~ tabora, ušli su u je-
dan šator, i najeli su se i napili se, pa uzevši odanle srebro i zlato
i haljine otišli su i sakrili. Opet su se vratili i ušli u drugi šator,
pa uzevši i odanle, otišli su i sakrili.
9. Tada su rekli jedan drugome: "Ne valja tako, kako mi radimo, o-
vaj je dan dan radosnih vijesti, a mi šutimo, Ako budemo čekali do
jutarnje svjetlosti, stignut će nas krivica. Zato sada hajde, da idemo
i da javimo kraljevu domu.
lo- I došavši dozvali su gradske vratare i javili su im govreći:
"Išli smo u Aramejski tabor, i gle, nigdje nema ni čovjeka ni ljudskog
glasa, nego samo pirvezani konji i pirvezani magarci, i šatori, kako
su bili.
11. Tad su oglasili to vratari i javili u kraljev dom unutra.
12. A kralj ustavši noću rekao je svojim slugama: "Da vam javim,
što su nam učinili Aramejci. Znadu da gladujemo, zato su izašli iz ta-
bora, da se sakriju u polju misleći: kad izadju iz grada, pohvatat će-
mo ih žive, i tako ući u grad.".
13. A jedan izmedju njegovih slugu je odgovorio i rekao: "De da se
dovede pet preostalih konja, što su ostali u gradu, gle, to je sve I-
reaelovo mnoštvo, što je ostalo u njem, gle, to je sve Izraelovo
mnoštvo u svom punom broju, koje ni e izginulo, pa pošljimo, da vidimo.
14. I uzevši dva konja od bojnih kola, poslao ih je kralj za Ara-
mejksim četama, govoreći: "Idite i razvidite!"
15. I otišli su za njima do Jordana, i gle, sav je put bio pun ha-
ljina i posuda, koje su pobacali Aramejci, kad su prestravljeni bježa-
li. Tada su se vratili glasnici i javili kralju.
16. Potom je izašao narod i stao plijeniti Aramejski tabor, i bila
je mjera najfinijeg brašna za sekel, i dvije mjere ječma za sekel, po
Gospodnjoj riječi.
17. A kralj je postavio na vrata svoga viteza, , na koga se je rukom
oslanjao i narod ga je izgazio na vratima, te je poginuo, po riječi Bož-
jeg čovjeka, koju je rekao, kad je kralj k njemu sišao.
18. Jer kad je Božji čovjek rekao kralju govoreći: dvije mjere ječ-
ma za sekel i mjera najfinijeg brašna za selel bit će sutra u ovo doba
na Samarijskom trgu.
19. Onaj je vitez odgovorio Božjem čovjeku i rekao: "Pa da Gospod
načini prozore na nebu, bi li moglo biti, što veliš?" A on je odgovorio:
Gle, ti ćeš vidjeti svojim očima, ali od toga ne ćeš jesti."
20. I zbilo mu se tako, jer ga je izgazio narod na vratima te je
poginuo.

B/ Tumačenje.

Čudesno izbavljenje od opsade

1-2. Ovo je poglavlje nastavak izvještaja predjašnjeg poglavlja, gdje se opisuje čudesni obrat dogadjaja na bolje prema strahotama opsade samarije, što su prikazane u predješnjem poglavlju. Kraljevu bogohulnu psovku : "Ako je toliko zlo od Gospoda, što da još očekujemo od Gospoda"? prekida prorok Elizej upadajući kralju u riječ govoreći s emfazom: "Čujte riječ Gospodnju: ovako veli Gospod: Sutra u ovo vrijeme bit će pred gradskim vratima mjera brašna dvije mjere ječma po sekal na gradskim vratima". U opreci prema cijenama za vrijeme opsade, kad je 1/4 kaba golubinjih izmetina stajala pet sekala, a magareća glava 50 ili 80 sekala, to je bio nečuveni obrat, koji se po naravskom redu činio nemoguć. Zato se onaj vitez iz kraljeve pratnje ironički narugao toj proročkoj riječi: "Kad bi Gospod otvorio nebeske prozore, zar bi se moglo dogoditii , što ti kažeš?" Pod neb. prozorima predočivali su sebi stari orjentalci mješin ste rezervoare u atmosferskim visinama, u kojima se čuva voda, pa se te ustave od vremena do vremena otvaraju, da lijeva kiša. Drugim riječima to je značilo: kad bi lijevala kiša kao iz kabla, tako da bi nabujala voda i potopila svu neprijateljsku vojsku, ne bi se moglo dogoditi, što prorok proriče. Taj dakle čovjek nije imao nikakove vjere u mogućnost takova čuda, nego se bogohulno rugao čudu. Za kaznu odgovorio mu je prorok: Vidjet ćeš to svojim očima, ali ne ćeš od toga jesti!" Time je nevjerniku prorekao naglu smrt kao kaznu za njegovu nevjeru.

3-4. U noći poslije tih riječi proroka Elizeja dogodilo se medjutim nešto neočekivano. Zanimljivo je pri tom, da su kod toga odigrali značajnu ulogu četiri gubavca, koji su kao isključeni iz ljudske zajednice boravili kod gradskih vrata izvan grada Samarije s tim bijednicima imali su i Aramejci smilovanja, da ih nisu dirali, pa su ih možda i dobacili po koji zalogaj, jer ih nisu smatrali opasnima u pothvatu opsjedanja grada Samarije. Ta četiri gubavca, natjerani krajnjom nužd om gladi, počeli su se dogovarati, što da učine. Situacija je za njih u svakom slučaju bila bezizgledna. Bilo da idu u grad, tamo bi od gladi morali umrijeti, bilo da prijedju k Aramejskih taborima, nije bilo sigurno, da li će ih oni poštediti, da ih ne pobiju. No ipak u ovoj potonjem slučaju, nadali su se, da bi se armejci mogli smilovati, a ako ne, i onako ih ovdje čeka smrt. Odlučili su dakle, da prijedju u Aramejski tabor i to noću, da ne bi bili primijećeni.

5-7. Kad su navečer ustali i zaputili se u aramejski tabor, na svoje veliko začudjenje opazili su, da u Aramejsk om taboru nema više ni žive duše. Dogodilo se naime nešto neočekivano i čudno. Gospod je naime učinio, da su Aramejci čuli neki strašan štropot bojnih kola i topot bojnih konja i viku kao od silnog broja neprijateljske vojske , te su pomislili, da protiv njih dolazi navala Hetejskih i Misirskih kraljeva, koje bi kao najamnike bio dozvao izraelski kralj u pomoć. Heteji su bili nekoć u toku drgugog milenija prije Krista moćna velevlast, koja je vladala gotovo čitavim dijelom M. Azije i velikim dijelom Azije do Eufrata, napose Sirijom i Palestinom, te je bila u susjedstvu s Egiptom. C Hetejima pronadjeni su u novije vrijeme mnogi arheološki spomenici, naročito u ostacima ruševina njihova glavnog grada Hatušaša, koje se nalaze oko 180 km istočno od današnje Ankare. No u vrijeme Aramejskog rata s Izraelcima za kralja Jorama Hetejska je država bila u raspadanju. I Aramejsko je kraljevstvo bilo osnovano na teritoriju nekadašnjih manjih hetejskih država: Patim, Samal, Gurgun, Aleppo i Karkem. Nije isključeno, da su u to vrijeme još tu i tamo postojale manje skupine Heta, za koje su Aramejci mislili, kao i za Egipćane, da bi mogli kao najamnici doći izraelcima u pomoć.

Neki novi eg:egeti drže, da hebrejska riječ "misraim" ovo ne znači Misir /= Egipat/, nego jedno hetejsko pleme musri u Ciliciji /M. Azija/ koje se spominje u napisanim otkrivenim spisima u Boghazkoju, gdje se nalaze ruševine nekadašnjega glavnoga grada Heteja, Hatušaš-a. Što se tiče Egipta, taj u doba uopće nije bio sposoban za kakvu pomoć Izraelcima, dok su 4 kralja Musria g.854. pr. K. sudjelovale u boju protiv Asiraca, pomažući aramejskoga kralja Benhadada II. Vjerojatno da je prigodom dugotrajne opsade Samarije zavladalo i neko nezadovoljstvo medju Aramejcima, pa je uslijed mrmljanja najednom nastala panika u redovima Aramejaca, te su dali u divlji bijeg, ostavivši za sobom skladišta živeža, samo da sebi spase život i bojeći se, da ih ne bi sa strane napali Heteji. Bijeg su izvršili sa što manje žamora, da ne pobude u kog pažnju na sebe.

8. Kad su gubavci prispjeli u tabor Aramejaca i primijetili, da tamo nikoga nema, prvo im je bilo, kad su našli obilje hrane, da se nasite i napiju, jer su bili strašno gladni. Videći pak da su Aramejci ostavili u svojim šatorima silno blag. u srebru i zlatu i odjeći, dali su se na pljačkanje u dva maha, i ono, što su napljačkali, posakrili su misleći samo na to, da sebe opskrbe. Vladanje gubavaca karakteristično je za orjentalce, koji su pohlepni za blagom.

9-10 Kad su se gubavci opskrbili, uvidjeli su, da njihov postupak nije sasvim ispravan, napose da nisu učinili svoju dužnost, da izvijeste o ovim okolnostima neprijateljskoga tabora. Oni su se zastidjeli svoje sebičnosti i priznalu jedan drugome, da ne rade ispravno, pomišljajući i na pogibao, koja im prijeti, ako do jutra ne jave svoj nalaz gradjanima. Zato su zaključili, da će obavijest o stannu neprijatelj-skogo tabora javiti kraljevskom dvoru. Pošli su dakle do gradskih vrata i zvali su stražu, što je čuvala gradska vrata, i obavijestili je o svom nalazu u neprijateljskom taboru, da su ga našli praznim od ljudi, a medju šatorima, da su vidjeli tek nekoliko privezanih konja i magaraca, i stojeće šatore. Bijeg je naime neprijateljske vojske bio tako iznenadan, da nisu dospjeli razvezati natovarene životinje, niti rastaviti svoje šatore, da ih ponesu sa sobom. Značajno je, da su u ovom slučaju gubavci iz vršili važnu službu obaviu ještenja o tom, da je grad Samarija oslobodjen od neprijateljske opsade. Crkveni učitelji vide u ovim gubavcim tipsko-alegorijski smisao, tj. da označuju one učitelje i crkvene pastire, koji život ne odgovara njihovoj časnoj službi i propovijedanju, negu su ugrizli u duhovnu gubu grijeha i opačina. Njihov griješan život jest guba. koju treba izbjegavati, ali njihovo propovijedanje je dobro, kao radosna vijest spasenja, koju valja spremno primati, kako je to i Bož. Spasitelj rekao: "Na Mojsijevu stolicu sjeli su književnici i farizeji. Sve, što vam kažu držite i činite ali po njihovim djelima nemojte činiti, jer govore, a ne čine" /Mt 23 2-3/.

11-14. Gradski stražari odmah su dojavili vijest gubavaca do kraljeskoga dvora. Kad su tom viješću probudili kralja, nije vjerovao u čudo, nego je pomislio, da se radi o ratnoj varci, kako da su se Aramejci sakrili, da namame Izraelce iz Grada Samarije, pa da ih onda pobiju i udju u grad, jer su znali, da je u gradu strašna glad. Takvom se ratnom varkom poslužio u svoje doba Josua prigodom opsade grada Haja /Joz. 8, 3-19/., i Izraelci u borbi protiv Benjaminovaca /Sud. 20,36-38/, a u svjetovnoj povijesti kralj Kir u borbi protiv Masageta. Ipak je netko od izraelske vojske predložio, da uzmu pet konja, što ih je još preostalo u gradu Samariji, pa da s njima podju i izvide u neprijateljski tabor. Odatle se vidi, kako je u gradu bila velika nevolja gladi, da su i konjsko meso moralo jesti, premda se i ono smatralo nečistim, i pet konja ostalo je od svekolike konjice, koju su imali u gradu Sam. Vulgatin prijevod je na ovom mjestu nešto slobodniji, nego li je smisao masaretskog teksta, dok je grčki prijevod na ovom mjestu kraći: "Neka se uzme 5 konja od preostalih, što su ostali ovdje, jer

gle, ti su ostatak od svega mnoštva Izraelova, pa ih pošaljimo onamo, pa ćemo vidjeti..." Rizik tih pet konja nije bio ni onako velik, jer bi oni od nevolje i gladi i onako bili doskora likvidirani. Prema vulgatinom prijevodu doveli su dakle dva konj, s kojima je kralj poslao ljude u Aramejski tabor, da vide, šta je tamo. Prema hebrejskom tekstu: uzeli su dvoja kola s konjima, tj. u svaka kola bila su upregnuta po dva konja, i još je jedan preostao za jednog jahača, koji ih je pratio. Prema grčkom prijevodu kralj je poslao dva jahača na konjima, za Aramejcima, da izvide Aramejski tabor. Kralj je dao svoju privolu i rekao: "Idite i vidite!"

15-16. Izvidnici su pošli na konjima sve do Jordana, i imali su što vidjeti svuda na putu našli su puno razbacanih odijela, posudja i raznih drugih stvari, što ih Aramejci pobacaše, da se olakšaju na bijegu, koji je išao smjrom prema Beišanu, Jordanu i Damasku. Kad su se izvidnici povratili i javili to kralju, nije se moglo više zadržati izgladnjelu svjetinu grada Samarije od provale iz grada na pljačkanje živežnih namirnica i blaga, što su ga ostavili Aramejci. I zbilja se točno ispunila prorokova riječ, da će sutradan u to doba biti mjera brašna po jedan sekel, i dvije mjere ječma po jedan sekel.

17-20. Medjutim se ispunila i druga proročka riječ na onom kraljevom pratiocu, koji se rugao prorokovim riječima, da je to nemoguće. Kralj je toga službenika poslao na gradska vrata, da pazi na red, da ne bude prevelike gužve, kada navali narod na pljačkanje aramejskog tabora, pa da se ne dogodi kakva nesreća. No prigodom te gužve upravo je taj kraljev službenik nastradao, jer ga je svjetina srušila, u nezadrživoj navali, da se dočepa neprijateljskog plijena, te ga zgazila, da je ostao mrtav. I obistinilo se, što je prorok njemu rekao: "Ti ćeš svojim očima to vidjeti, a li ne ćeš od toga jesti. Što se u retku 18-20 doslovce ponavlja, kako se ispunila proročka riječ iz 1-2 retka, tomu je razlog u osobitoj emfazi, što nadahnuti pisac hoće da istakne za opomenu narodu, kako težak grijeh jest huliti na riječ Božju, pa je za taj grijeh hulitelj bio kažnjen smrću. Neosnovano je mišljenje egzegete Šenda i racionalista, da je ovaj tekst kasniji dodatak, jer ga nalazimo i u hebrejskom tekstu i u prijevodu LXX, kao i u Vulgatinom prijevodu.

GLAVA VIII.

A/ Prijevod.

1. Potom je Elisej rekao ženi, kojoj je sina oživio, "Ustani i idi sa svojim domom, te se skloni, kao došljakinja, gdje možeš, jer je gospod dozvao glad, i već dolazi na zemlju, da traje sedam godina".

2. I žena je ustala i učinila po riječi Božjega čovjeka, i otišavši sa svojom čeljadi, boravila je kao došljakinja u zemlji filistejskoj 7 godina.

3. A kad je prošlo 7 godina, vratila se žena iz filistejske zemlje, i došla je pred kralja, da jauče za svoju kuću i za svoje polje.

4. U to je kralj razgovarao s Giezijem, momkom Božjega čovjeka, i rekao: "De, pripovijedaj mi o svim čudesnim djelima, koja je učinio Elisej!"

5. I dok je on pripovijedao kralju, kako je oživio mrtvaca, gle, ona žena kojoj je oživio sina, stala je jaukati pred kraljem za svoju kuću i za svoje polje, a Giezije je rekao: "Moj gospodaru, kralju, ovo je ona žena i ovo je njezin sin, koga je oživio Elisej."

6. Kada je kralj zapitao ženu, i ona mu je ispripovijedaila. I Kralj joj je dao jednoga dvoranina, i rekao mu: "Povrati joj sve, što je njezino, i sve prihode od polja, od dana, kad je ostavila zemlju, pa do sada."

7. Potom j[illegible] j došao u Damesk, a Aramejski kralj Benhadad bio
bolestan, [illegible] i su mu govoreći: "Došao je Božji čovjek ovamo."
8. Tada je [illegible] rekao Hazaelu: "Uzmi dar u svoju ruku i ddi ususret
Božjemu čovje[illegible] taj preko njega Gospoda govoreći: "Hoću li ozdra-
viti od ove bo[illegible]"
9. I Hazael [illegible] išao ususret njemu, uzevši dar u svoju ruku, i
svakojakih stv[illegible] iz Damaska, koliko može ponijeti 40 deva, i došavši,
stao je pred nj[illegible] i rekao: Tvoj sin, aramejski kralj Benhadad poslao
me k tebi pitajući, hoću bi ozdraviti od ove bolesti?"
10. A Elisej mu je odgovorio: "Idi, reci mu: Zacijelo ne će ostati
na životu, i meni je Gospod pokazao , da će zacijelo umrijeti.
11. I ustremivši svoj pogled i upirući ga neobično dugo, zaplakao
je Božji čovjek.
12. A Hazael ga je upitao: Zašto plače moj gospodar?" A on je odgo-
vorio: "Jer znam kakvo ćeš zlo činiti izraelovim sinovima: njihove
ćeš tvrdje palit ognjem, i njihove ćeš mladiće ubijati mačem, i
njihovu ećeš nejačad razbijati o hridine i njihove ćeš trudne žene pa-
rati."
13. A Hazael je upkitao: "A šta je tvoj sluga, jedan pas, da učini
tako vel ku stvar?" A Elisej mu je odgovorio: "Gospodin mi je pokazao,
da ćeš biti kralj nad Aramejem."
14. Tada je otišao od Eliseja i došao k svome gospodaru, i kad ga je
ovaj upitao: "Što ti je rekao Elisej?" odgovorio je: "Rekao mi je, da
ćeš zacijelo ozdraviti."
15. A k d je bilo sutradan, uzelo je Hazael pokrivač, i zamočio ga
u vodu, prostro mu ga po licu, te je umro, a na njegovo se mjesto za-
kraljio Hazael.
16. A pete godine kraljevanja Ahabova sina Jorama, izraelskog a kra-
lja i kraljevanja judejskoga kralja Jozafata, zakraljio se Joram,
sin judejskoga kralja Jozafata.
17. 32 godine mu je bilo, kad je počeo kraljevati i kraljevao je
8 godina u Jeruzalemu.
18. I hodio je putem izraelskih kraljeva, kako je činio Ahabov
dom, jer mu je Ahabova kći bila žena, te je činio zlo u u gospodnjim
očima.
19. Ali Gospod nije htio uništiti judejke radi svoga sluge Davida
kao što mu je bio obrekao, da će dati svjtiljku njemu i njegovim si-
novima vazda.
20. U njegove su se dane odmetnuli Edomci, da ne budu pod judejskom
vlašću, i postavili su kralja nad sobom.
21. Zato je Joram pošao u Seir, i sva njegova bojna kola, s njim,
i ustavši noću pobio je Edomce, koji su ga bili opkolili za zapovjedni-
cima bojnih kola te narod, te narod pobjegao u svoje šatore.
22. Ipak su se Edomci odmetnuli od judejske vlasti do današnjega
dana. Tada se je u isto vrijeme odmetnula i Lobna.
23. A ostali Joramovi doživljaji, i sve, što je činio, nalazi se
zapisano u dnevnicima judejskkih kraljeva.
24. I Joram je počinuo kod svojih otaca, i bio je pokopan kod svo-
jih otaca u Davidovu gradu. A na njegovo se mjesto zakraljio njegov
sin Ohozija. 12
25. Dvanaeste godine kraljevanja Ahabova sina Jorama, izraelskoga
kralja, počeo je kraljevati Ohozija, sin judejskoga kralja Jorama.
26. Bile su Ohoziji 22 godine, kad je počeo kraljevati, i kralje-
vao je jednu godinu u Jeruzalemu, a mate i mu je bilo ime Ataija,
kći izraelskoga kralja Omrija. /Vg. Amrija/.

27. I on je hodio putem Ahabova doma, čineći, što je zlo u Gospodnjim očima, kao Ahabov dom, jer je bio zet Ahabovu domu.

28. Zato je pošao s Ahabovim sinom Joramom, da se bije s Aramejskim kraljem Jazaelom, kod Ramotha u Galaadu, ali su Aramejci raz bili Jorama.

29. Tako se vratio kralj Joram, da se liječi u Izraelu od rana, što su mu ih zadali Aramejci kod Ramotha, kad se borio s Aramejskim kraljem Hazaelom, a Ohozija, sin judejskoga kralja Jorama, otišao je dolje, da pogodi Ahabova sina Jorama u Jesrahelu, jer je bio bolestan.

B/ Tumecenje.

1-2- Žena Sumanka, o kojoj je ovdje govor, jest ona ista, kojoj je prorok oživio sina /IV Kr. 4,8-32./ Glad, o kojoj je ovdje govor, spominje se u gl. IV. 38, dogadjaj se zbio vjerojatno u polovici vladanja kraljevanja Joramova, i to prije Naamanova čudesnog ozdravljenja proroku Eliseju, jer je još u to doba Giezije bio sluga kod proroka Eliseja, dok je poslije Naamanova ozdravljenja ogubavio. Nadahnuti naime pisac ne drži se u svom opisavanju točno hronološkog reda, nego nanizava dogadjaje po nekom drugom kriteriju. "Gospod je dozvao glad na zemlju..." znači, da je to bila kazna za narod Izraelski radi njegova kraljevstva i idololatrije /Ps. 104,16, Jer 25,29, Ezek. 38,21 i sl. Budući da je žena Sumanka bila čestita i pobožna, prorok ju je htio zaštititi od teške nevolje gladi, tim više, što je u to vrijeme toj ženi umro njezin muž. Iz retka 6 vidljivo je, da je žena svoju kuću i zemlju dala u najem nekom čovjeku, pa je otišla u plodnu filistejsku ravnicu, da tamo preživi sa svojim sinom, dok bude trajala glad. Sa sobom je povela svoga sina i najnužniju poslugu. U filistejskoj zemlji bila je veoma plodna ravnica Šefela, koja je inače bila žitnica Palestine /Sud 15,5/. U Vg prijevodu stoji, da je tamo žena boravila "diebus multis", dok u hebr. tekstu i u grčkom prijevodu LXX stoji izrijekom "kroz sedam godina", dakle kroz čitavo vrijeme trajenja gladi. Taj smisao usvaja dalje i Vg. prijevod u slijedećem trećem retku.

3. Kad se žena Sumanka nakon 7 godina povratila u svoj zavičaj u Suman, naišla je na poteškoće, jer čovjek, koji je uzeo zemlju u zakup, nije joj htio ustupiti natrag u vlasništvo. U svoojoj nevolji zatražila je pravnu zaštitu kro kralja, koji je u to vrijeme vladao slično kao što se dešavalo u drugim slučajevima. /IV. Kr. 6,26/ II. Sam 14,4, IV. Kr. 3,16/. Nije izrijekom rečeno, tko je u to vrijeme bio kralj u Izraelu, ali iz okolnosti, što se kralj zanimao za prilike te žene i za djela proroka Eliseja, vjerojatno je, da u to doba bio već kraljem Jehu, kojega je prorok Elisej dao pomazati za kralja, pa se kralj osjećao obavez nim prema proroku.

4-6. Kralj se živo zanimao za prorokova djela, pa je zatražio od Giezije, koji je u to vrijeme još bio kod Eliseja, neka mu pripovijeda o svim čudesima proroka Eliseja. Dok je tako Giezije izvješćivao kralja o Elisejevim čudesnim djelima, dodje k njemu žena Sumanka, kojoj je Elisej oživio sina. Ona je zaklinjala kralja za pomoć u stvari povraćanja njezine kuće i posjeda. Giezije je tom zgodom upozorio kralja, da je to ona žena, kojoj je Elisej oživio sina. Sada je kralj htio da čuje od same žene Sumanke, kako je to bilo s njezinim sinom, i ona mu je potvrdila, što je pripovijedao kralju Giezije. Kralj je uvažio že i
xxx ženinu molbu , i zapovijedio svoma eunuhu, da joj povrati kuću i posjed, štoviše, da joj se naplate i svi prihodi njezina posjeda za vrijeme njezina izbivanja. Prema civilnom zakonu tadašnjeg vremena nije pravno zastarjevalo zauzimanje tudjeg posjeda za vrijeme izbivanja od 7 godina /kodeks Hamurabi, § 27/. Eunusima nazivali su se kraljevski dvorjanici, koji su bili na službu kod kraljevskih žena kao čuvari postelje, pa su kao takvi obično bili uškopljeni /kastrirani/, ali je kadnije taj naziv obuhvatao i druge visoke službenike na kraljevskom

dvoru, kao što su nadglednici nad kraljevskim stajama ili visoki vojni časnici.

7-9. Prorok Elisej došao je jednom u damask, gl. grad Aramejskog kraljevstva. Poslije Naamanova ozdravljenja od gube bilo je njegovo ime pozn to Damasku i u aramejskom kraljevstvu. Aramejski kralj Benhadad II, o kom je već više puta bilo govora, teško se razbolio. Bilo je predvidjeno, da će tu doći do promjene u kraljevskom prijestolju. Benhadad II. nije imao sin , koji bi ga naslijedio. Već je spomenuto u III Kralj. 19.15, da je prorok Ilija po Božjem nalogu pomazao aramejskog kralja Ahazaela, koji je imao poslužiti kao bič Božje pravde protiv grješnih kraljeva izraelskih. Sada je trebalo doći do ostvarenja, da Hazael postane kraljem. Kad je kralj Benhadad saznao, da se prorok Elisej nalazi u Damasku, a o njem je već imao prilike čuti o mnogim nj govim čudesima, a naročito o čudu Naamanova ozdravljenja, reče svome vrhovnom vojvodi Ahazaelu, neka uzme sa sobom deva i neka izadje ususret proroku Eliseju, kao Božjem čovjeku, i neka preko njega sazna Božju volju, da li će ozdraviti od svoje bolesti. Prorok Elisej je po Božjem nadahnuću znao, da se u Aramejskom kraljevstvu radi o promjeni vladara, jer je vijest o bol sti kralja Benhadada prodrla i u Samariju. Ima više slučajeva, da su se ljudi, pa i kraljevi u nevolji utjecali prorocima za pomoć / III.Kr. 14,3, IV. Kr 5,5/ Hazael spremio se na put ususret prorku Eliseju uzevši sa sobom obilje darov va natovarenih na 40 deva, kako se dolikuje za kraljevskog izaslanika, slično, kao Naaman. Nije isključeno, da je Hazael pri tom imao i tašte nakane, da se istakne bogatstvom, a možda da podmiti proroka. Medju darovima bilo je svakojakih dragodjenih stvari, kojima je obilovao grad Damask kao znameniti trgovački grad. Tu je bilo skupocjenih odijela, dragulja i dragocjenih kovina, čime je obilovao taj trgovački grad. Kralj je nalložio Hazaelu, neka pita Božjega čovjeka, da li će ozdraviti od bolesti, u kojoj se nalazi. Hazael je uljudno formulirao pitanje na proroka: "Tvoj sin Benhadad, aramejski kralj, poslao me k tebi, pitajući, da li ću moći oddraviti od ove bolesti?" Zanimljivo je, da se kralj naziva sinom prorokovim , pa time izražava duboko poštovanje prema proroku /Isp. IV Kr 6,21, 16,7/.

10-13. Odgovor proroka Eliseja na Hazaelovo pitanje izgleda zagonetan nemoguć, kako ga prevodi grčki tekst i LXX: "Idi, reci mu, živjet ćeš, Gospod mi je pokazao, da će sigurno umrijeti". Ovakav smisao izlazi iz hebr. teksta, ako se čita heb br. keri: lo = mke,i. no u hebr. stoji ne , što spojeno s daljnjim tekstom znači: "Zaista ne ćeš živjeti, n go mi je Gospod pokazao, da ćeš zaista umrijeti. Tu je u govoru amfibolija, koju je Hazael mogao razumjeti: Idi, reci mu, ozdravit ćeš. No meni je Gospod pokazao, da će umrijeti. " Dok je Elisej zapravo rekao: "Idi reci mu ne ćeš ozdraviti, je mi je Gospod pokazao, da će umrijeti." Kod tih se riječi prorok Elisej zaustavio zacrvenio i proplakao, jer je proročkim duhom vidio, što će sve doživjeti izraelski narod od Hazaela. Kad je Hazael proroka zapitao, zašto se zacrvenio i zašto plače, Elisej mu je odgovorio: "Jer znam, kako va ćeš zla učijiti izraelovim sinovima: Palit ćeš utvrdjene gradove.. " time je razotkrio Hazaelu sve njegove namjerne planove, koji su bili zli, koje je on lukavo i farizejski prikrivao: "Zar sam ja, sluga tvoj pas, da bi tako strašne stvari činio?" Elisejev plač odaje njegovo rodoljublje prema svome narodu, k kao što je Isus plakao gledajući proročkim duhom sudbinu Jeruzalema /Lk 19,41/. S druge strane Hazael se vješto pretvara pred pro kkom, zar mi moga on biti tako podao i nizak, da bi bio sličan psetu, što je kod orjentalaca znak prezira. No stvarno on je bio tako podao čovjek, a u vrijeme ratova, što ih je kasnije vodio protiv Izraelaca tako je postupao / Isp. gl. X, 32, XIII, 3,22, A ml. 6/, čemu se ne valja čuditi, jer su tako običavali postupati ratnici prema neprijateljskim narodima /Isaia, 13,15, 10,13, Nah,3m10/.

Elisej je na to rekao Hazaelu, da mu je Gospod pokazao, da će on postati kraljem Aramejskim, i kao da je htio podsjetiti Hazaela , kada postane kraljem, neka ne bude tako okrutan s Izraelskim narodom.

14,15. Kako je Hazael bio dvolični karakter, a ujedno častohlepan vidi se po tom, što je povrativši se k Benhadadu na njegov upit o odgovoru proroka rekao: da će ostati na životu, dok drugu polovicu prorokove poruke je zašutio, da pospješi smrt Benhadadovu, a da ne bude stvar sumnjiva, učinio je to tako, kao da se brine za zdravlje Benhadadovu. Slijedećega naime dana umočio je pokrivač, kojim je kralj bio pokrivan i njime pokrio kralja preko glave, tako da se kralj nemajući zraka ugušio. Benhadad je u svemu vladao kao moćan i ugledan vladar 30 godina. Podržavao je savezne odnose sa hamadskom zemljom i Fenicijom a inače je imao 32 vazala i uspješno odiolijevao asirskim navalama. Osim toga je položio svojoj vlasti čitavu pokrajinu galaadsku između Haurana i moapske granice. Njegove su se čete često zalijetale i u izraelsku zemlju. Za vrijeme kralja Ahaba bio je dvaput povijeđen, ali kad je navalio treći put na Ahab , bio je Ahab pobijen i od zadobi enih rana umro. /III Kr. 20gl. i 22 gl./. Budući da Benhadad nije imao sina, koji bi ga naslijedio, lako je Hazael poslije njegove smrti dočepao se kraljevske vlasti.

16-17. Nadahnuti pisac prelazi sada opet na tok političkih događaja prikazujući sinhronizam obaju kraljevstva, izraelskoga i judejskoga nastavljajući tamo, gdje je taj sinhronizam bio prekinut. /III Kr 22, 50./ Treće godine kraljevanje Jorama, Ahabova sina, u Izraelu zavladao je u judejskom kraljevstvu također istoimeni kralj Joram, ali sin judejskoga kralja Jozafata, koji je dvije godine vladao zajedno sa svojim ocem kraljem Jozafatom. Bilo mu je 32 godine, kad je počeo vladati, a vladao je 8 godina, od toga 6 godina samostalno. Obojica kraljeva bili su putem ženidbe u rodbinskim vezama, tj. judejski kralj Joram imao je za ženu Ataliju, kćer kralja Ahaba i Jezabele, sestru izraelskoga kralja Jorama /IV. Kralj. 8,26/.

18-19. Judejski kralj Joram je prvi od judejskih kraljeva, kojemu nadahnuti pisac daje negativnu karakteristiku s obzirom na njegovo vjersko orjentiranje. On se u tom pogledu sasvim povodio za izraelskim kraljevima iz doma Ahabova, tj. priznao je i pogodovao idololatriji. Tomu se ne valja čuditi, kad se oženio Atalijom , kćerju Ahaba i Jezabele. Atalija je sigurno imala snažan upliv na vjersko naziranje svoga muža judejskoga kralja Jorama. Činio je zlo, što je zlo pred Gospodom, tj. podizao je idolske žrtvenike, i tako je rušio ~~mjesxxxx~~ još ono malo povjerenja, što ga je bilo u judejskom kraljevstva. Iz paralelnog mesta /2 Dnev. 21.2. 4. 11./ saznajemo, da je dao poubijati svoju braću Jozafatove sinove i neke od izraelskih knezova, i podizao je žrtvenike poganskim idolima na gorskim visinama. Ipak ga Bog nije kaznio s obzirom na obećanje, dano kralju Davidu, jer da će njegovi potomci trajno naslijedovati kraljevsku vlast. /2 Sam 7,13-18/III Kralj. 11,36/ ali ipak utoliko osjetio pomanjkanje Božje pomoći, što su za njegovo vrijeme Edomci otkazali judejskom kralju, a tako grad Lobna, što se vidi iz slijedećih redaka.

20-22. Idumeja je bila pokorena od kralja Davida /2 Sam 8,14/. Pod kralj kraljevanja Salomona pokušala je Idumeja da se odmetne /III Kr. 11,14/. Za kralja Jozafata bila je ponovno prisiljena da plaća danak Judeji /III Kr. 22,48,/ a kralj idumejski bio je potpuni vazal kralju Jozafatu. No za vrijeme kralja Jorama edomski se kralj proglasio sasvim samostalan. Kralj Joram pokušao je vojnom ekspedicijom do grada Saira, jugozap. od Mr.Mora da ga zauzme, navalu je poduzeo noću protiv Idumejaca, ali nije bila uspješna, jer su njegovu vojsku opkolili Idumejci, i jedva je našao sa svojim bojnim kolima izlaz, da ne bude uhvaćen, dok je ostala njegova vojska uzmaksa u svoje šatore. Tako su se Idumejci oslobodili od ovisnosti judejskoma kraljevskovu, te su ili neovisni sve do vremena Ivana Hirkana u makabejsko doba, koji ih je opet pokorio. Time je bilo ispunjeno proroštvo patrijarhe

Jakova, da će Ezav zbaciti jaram Jakovljev /Gen 27 40/. Grad Lobna, koji leže na granici filistejske, takodjer se oslobodio, i kasnije često zajedno s Filistejcima i arapima u vrijeme Joramova provaljinja u Judeju, da je pustoši i pljačka /2 Dnev. 21,16-17/. Prigodom jedne ovakve provale sve do Jeruzalema pobili su sve kraljeve sinove sve osim Ohozija. Svi ovi neuspjesi kralja Jorama bili su kazna za njegovo bezboštvo.

23-24. Izvještaj o svršetku vladanja Jorama i njegovoj smrti valja nadopuniti iz paralelnog mjesta u II Dnev. 21,19-20, gdje se kaže, da je pod kraj svoga vladanja dvije godine bolovao od teške bolesti crijeva, često da su mu s izmetinama i drijeva izlazila napo[illegible] i kad je umro, bio je doduše ukopan u Davidovu gradu, tj. u Jeruzalemu, ali ne u kraljevskoj grobnici, niti uz paljenje mirodija nad njegovim tijelom, kako je to inače bio običaj. /2 Dnev. 16, 4/.

25-26. Judejskoga kralja Jorama naslijedio je njegov sin Ohozija, i to 12-te godine vladanja izraelskoga kralja Jorama, sina Ahabova. Ohoziji je bilo 22 godine, kad je nastupio kraljevstvo. U drugoj Kn. Dnevnika je pogreškom prepisivača ušlo u tekst "42 godine" / 2 Dnev. 22,2/, jer je njegov otac živio samo 14 godina. Ohozija je vladao samo jednu godinu. Spominje se takodjer ime njegove matere Atalije, koja je bila kći Ahaba i Jezabe, a zapravo unuka Amrijeva /III Kr. 16,2/.

27. Karakteristika Ohozijina vladanja jest, da je "hodao putovima Ahabova doma i činio zlo pred Gospodom, kao i dom Ahabov", tj. prianjao uz idololatriju. Tome se ne valja čuditi, kad mu je i mati Atalija bila krivobožka 2 Dnev. 22,3-4, pa je Ohozija bio u rodu s Ahabovom kućom, jer mu je otac bio zet Ahabov, dok je Ohozija bio zapravo po svojoj materi Ahabov unuk.

28-29. Povezan rodbinskim vezama s Izraelskim kraljem Joramom pošao je i Ohozija, kao one nekoć njegov djed Jozafat s Ahabom, na vojnu protiv Aramejskoga kralja Azazaela, da obrani grad Ramoth - Galaad od Aramejaca. Obojica kraljeva računali su s time, što Aramejski kralj Azael nije bio baš obljubljen i popularan nakon toga, što je došao na prijestolje, kao ubojica kralja Benhadada. Iz asirskih tekstova /Maspero, Hist. Anc. str. 443/ razabire se, da Hazael nije više imao ugleda, da zadrži uza se saveznike svoga Benhadada, uz koje su bile pokrajine Hmad i Arad i druge ojev. pokrajine, kao saveznici protiv Asiraca. Medjutim vojni pothvat Ohozije i Jorama svršio je neuspjehom, jer je Izraelski kralj Joram bio u tom ratu teško ranjen te se morao vratiti u svoj dvor u Jesraelu, da se liječi. Ohozija pak, judejski kralj, pošao je da pohodi bolesnoga Izraelskog kralja Jorama, gdje je i njega zadesila smrt, dok su [illegible] dalje opsjedali grad Ramot- Galaad. To je bilo godine [illegible] pr. Krista u Proljeće.

GLAVA IX.

A/ Prijevod.

1. A prorok Elizej je dozvao jednoga izmedju proročkih sinova, i rekao mu: "Opaši svoja bedra, i uzmi ovu uljenicu s uljem u svoju ruku, pa idi u Galaadski Ramoth.

2. I kad dodješ onamo, tad upazi ondje Jehuja, Jozafatova sina, Namsijina sina, i ušavši kaži mu, da ustane ispred svoje braće, i odvedi ga u najtajniju sobu.

3. Pa uzmi uljanicu s uljem, i izli mu na glavu, i reci: "Ovako veli Gospod: pomazao sam te za kralja nad Izraelom. Potom otvori vrata, i bježi i ne oklijevaj!"

4. I otišao je momak, prorokov momak, u Galaadski Ramoth.

5. I kad je ušao, ato gle, vojvode su sjedili; i on im je rekao: "Imam nešto, da ti kažem, o vojvodo!" A Jehu je upitao: "Kome izmedju sviju nas?" A on je odgovorio: "Tebi, o vojvodo!"

6. Tada je ustao i ušao u kuću, a on mu je izlio ulje na glavu i rekao mu: "Ovako veli Gospod, Izraelov Bog: pomazao sam te za kralja nad Gospodnjim narodom, nad Izraelom.

7. Zato pobij dom svoga gospodara Ahaba, jer hoću da osvetim krv svojih slugu proroka, i krv sviju Gospodnjih slugu od Jezabeline ruke.

8. Neka propadne sav Ahabov dom, jer ću zatrti Ahabu i ono što mokri uza zid, i zatvorenoga i ostavljenoga u Izraelu.

9. I postupit ću s Ahabovim domom, kao s domom Nabatova sina Jeroboama, i kao s domom Ahijina sina Baase.

10. A Jezabelu će izjesti psi u Jezrahelskom polju, i ne će biti nikoga, da je ukopa." Potom je otvorio vrata i pobjegao.

11. A Jehu je izašao slugama svoga gospodara, koji su ga zapitali: "Je li sve dobro? Što je došo taj mahnitac k tebi?" A on im je odgovorio: "Pa vi znate čovjeka i njegovu besjedu."

12. A oni su mu rekli: "Lažeš! Dě, kaži nam!" A on je odgovorio: "Ovako i tako mi je rekao govoreći: ovako veli Gospod: pomazao sam te za kralja nad Izraelom."

13. Tada su brže uzeli svaki svoju haljinu i metnuli poda nj u vrh stepenica, i zatrubivši u rog proglasili su: "Jehu je postao kraljem.

14. Tako se urotio Jehu, Josafatov sin, Namsijin sin, protiv Jorama; a Joram je čuvao Galaadski Ramoth sa svim Izraelom od Aramejskoga kralja Hazeela.

15. Uto se je bio vratio kralj Joram, da se liječi u Jezrahelu od rana, koje su mu zadali Aramejci, kad se je borio s Aramejskim kraljem Hazeelom. A Jehu je rekao: "Ako vam je po volji, neka nitko ne uteče iz grada, da otide i javi u Jezrahel."

16. Nego Jehu je sjeo na kola i otišao u Jezrahel, jer je Joram ležao ondje, a Judejski je kralj Ohozija došao da posjeti Jorama.

17. A stražar, koji je stajao na kuli u Jezrahelu, kad je ugledao Jehujevo mnoštvo, gdje ide, rekao je: "Vidim neko mnoštvo." Tada je Joram rekao: "Uzmi jednoga konjanika i pošalji im ususret, i neka upita: "Je li sve dobro?"

18. I otišao mu je jahač na konju ususret, i rekao: "Ovako pita kralj: je li sve dobro?" A Jehu je odgovorio: "Što ti imaš s dobrim? Idi za mnom!" A stražar je javio govoreći: "Glasnik je došao do njih, ali se ne vraća."

19. Tada je poslao drugoga konjanika, koji je došavši k njima rekao: "Ovako pita kralj: je li sve dobro?" A jehu je odgovorio: "Što ti imaš s dobrim? Idi za mnom!"

20. Opet je javio stražar govoreći: "Došao je do njih ali se ne vraća, a vožnja je kao Jehujeva vožnja, jer pomamno tjera (konje)."

21. Tada je rekao Joram: "Preži!" I upregli su njegova kola. Potom je izišao kralj Joram i Judejski kralj Ohozija, svaki na svojim kolima, i pošli su ususret Jehuju, i sreli su ga u polju Jezraheljanina Nabota.

22. I kad je Joram ugledao Jehuju, upita ga: "Je li sve dobro, Jehu?" A on je odgovorio: "Kako dobro, dok je još bludničenja tvoje matere

Jezabele i njezinih mnogih vračanja?"
23. Tada je Joram okrenuo svoj'im rukama (uzde), i pobjegao rekavši Ohoziji:"Izdaja, o Ohozija!"
24. Ali je Jehu zgrabio rukom svoj luk i ustrijelio Jorama medju pleći, da mu je strijela prošla kroz srce, te je klonuo na koljena u svojim kolima.
25. Tada je Jehu rekao svom vitazu Badaceku:"Uzmi i baci ga na poljski posjed Jezraheljanina Nabota, jer sjeti se, kad smo . i ti jahali za njegovim ocem Jahabom, kako je Gospod izrekao za nj ovaj sud
26. Zaista Nabatovu krv i kev njegovih sinova vidio sam sinoć,veli Gospod, i platit ću ti na ovom poljskom posjedu, veli Gospod. Zato ga uzmi sad i baci ga na taj poljski posjed po Gospodnjoj riječi."
27. A Judejski kralj Ohozija vidjevši to, pobjegao je prema vrtnoj palači, ali se zagnuo za njim Jehu i rekao:"Ubijte i toga na njegovim kolima!" I ranili su ga na Gurskom (Gaverskom) usponu, koji je kod Jeblaama. I pobjegavši u Magedon umro je ondje.
28. A njegovi sluge odvezli su ga kolima u Jeruzalem, i pokopali ga u njegovu grobu kod njegovih otaca u Davidovu gradu.
29. A jedanajeste godine kraljevanja Ahabova sina Jorama počeo je kraljevati Ohozija nad Judejcima.
30.Potom je došao Jehu u Jezrahel, A Jezabela čuvši to narumenila je svoje oči i uredila svoju glavu, pa je gledala kroz prozor.
31. I kad je Jehu ulazio na vrata, upitala je:"Je li sve dobro, Zamri, ubica svoga gospodara?"
32. A on podigavši svoj pogled na prozor, rekao je:"Tko je sa mnom, tko?" Tada su glèdali na nj'dva tri dvoranina.
33. A on im je rekao:"Bacite je niz prohor!" I oni su je bacili, i prsnulo je od njezine krvi po zidu i po konjima, i izgazili su je.
34. Potom je ušavši jeo i pio, pa je rekao:"Dè, pogledajte onu prokletnicu, i ukopajte je, jer je kraljevska kći."
35. I ~~vrativši se javili~~ otišli su da je ukopaju, ali nijesu našli od nje ništa, do lubanje i stopala i dlana.
36. I vrativši se javili su mu to. A on je rekao:" To je Gospodnja riječ, koju je rekao preko svoga sluge Tezbićanina Ilije,govoreći:"U Jezrahelskom polju izjest će psi Jezabelino tijelo."
37. I bit će Jezabelino tijelo kao gnoj na njivi u Jezrahelskom polju,da se ne će moći kazati:"Ovo je Jezabela."

B/ Tumačenje.

Pomazanje Jehuja za Izraelskog kralja /9, 1-10/.

9.1-3. Pogibija doma Ahabova bila je već objavljena po proroku Iliji /III.Kralj.19,15-20/, a konačno se ispunila za vrijeme proroka Eliseja Prema Božjem nalogu, saopćenom proroku Iliji/III Kralj.19,16/ poslao je prorok Elisej jednoga od proročkih sinova u Izraelski vojni tabor kod Galaatskog Ramotha, da pomaže Jrhuja za Izraelskoga kralja. Dinastija Amrida /Omrida/ vladala je u Izraelskom kraljevstvu u svemu oko 48 godina /Amri 12, Ahab 22, Ohozija 2, Joram 12/. Grijesi Amrida prevršili su već svaku mjeru, osobito za Ahaba. Silna raskoš /Ahabova kuća od bjelokosti/, idolopoklonstvo, ženska vladavina, oholost, nepravda i nasilje, to su bile karakteristične crte vladanja ove dinastije. Nije čudo, da je ta dinastija i pred narodom postala veoma omražena, pa je trebalo, da se samo u zgodan čas nadje odlučan čovjek, da učini prevrat i ukloni ovu dinastiju. To je već navijestio prorok Ilija Ahabu, a za proroka Eliseja se to ispunilo. U to se vrijeme asirska vlast pod Salmanasarom III. veoma ojačala i zaprijetila Aramejskom kraljevstvu propašću, a kad padne Aramejsko kraljevstvo, sigurno se Asirci ne bi zaustavili, nego bi udarili dalje na Izraelsko kraljevstvo. S druge strane Aramejski kralj Azael, ako pobjedi Izraelce, nametnut će im težak okrutan jaram. U takvim je prilikama bila potrebna na prijestolju Iz

elskoga kraljevstva snažna i mudra ruka vladara, ali takove nije bilo u dinastiji Amrida, koja je osim toga grijesima idololatrije, nepravde i nasilja, izazivala osvetu Božjega gnjeva na sebe. Kao oruđe Božje pravde za pokaranje dinastije Amrida bio je odabran Jehu, jedan od vojvoda u Izraelskoj vojsci, koja se nalazila u Ramoth Galaadu. Sama navala Hazaela na Ramoth Galaad, gdje je Joram bio teško ranjen, bila je početak brzog pada Amrida, tako da se sada pružio zgodan čas da se konačno likvidira zloća ove dinastije. Jehu bio je po svom karakteru čovjek odlučan, impetuozan, šutljiv, oprezan i lukav, oštar vojnik i kao orjentalac okrutan do skrajnosti. Budući da se dinastija Amrida uslijed svojih bezakonja pokazala potpuno nedostojnom da bude dalje nosilac kraljevske vlasti, diže Jehu po Božjoj odredbi, kao orudje Božje pravde, revoluciju, u kojoj svrgava opaku dinastiju Amrida. Stoga Jehujev pokret nije nepravedna revolucija. U zgodan čas, kad je Joram ranjeg, a Ohozija ga posjećuje, po Božjem nadahnuću daje Elisej inicijativu za čitav tok dogadjaja. Da stvar ne bude suviše upadna, ne ide prorok osobno u Ramoth Galaad, nego šalje jednoga od proročkih učenika, da izvrši akt kraljevskog pomazanja na Jehuju. Prorok Elisej upućuje svog učenika na Jehuja, kao jednoga izmedju svoje braće, t.j. njegovih staleških drugova vojnih časnika. Stvar treba da priopći Jehuju sasvim na samo u sobi, sa svim mjerama opreza i najvećom opreznošću. Po uputi proroka elizeja taj je proročki učenik imao odmah obaviti pomazanje Jehuja za kralja, zato je ponio sa sobom u posudi ulja. Nakon toga trebao je proročki učenik, da se bijegom udalji, da izbjegne nepotrebnim ispitivanjima Jehujevih drugova. Vjerojatno da je Jehu bio vrhovni zapovjednik vojske kod Ramotha Galaada.

4-10. Prorok šalje jednoga proročkog mladića, da stvar bude što manje upadljiva. Kad je taj mladić prispio u Ramoth Galaad, našao je pred kućom, gdje je bilo vrhovno zapovjedništvo Izraelske vojske, skup vojničkih časnika gdje sjede. Mladić je odmah pristupio k Jehuju i rekao:" Imam za tebe poruku, o kneže." Jehu ga zapita:"Za koga izmedju nas?" To je pitanje bilo zato da ne bi momak svoju poruku isporučio na krivu adresu, Ali momak je rekao:"Upravo za tebe, o kneže."Nato su njih dvojica, Jehu i mladić, ušli u sobu, i tamo je momak izlio ulje na Jehujevu glavu govoreći:"Ovako veli Gospod Bog Izraelov, ja sam te sada pomazao za kralja Gospodnjega naroda Izraelskog." Tim riječima ističe se teokratski karakter kraljevske vlasti, jer je izrael Božji narod. Odmah u vezi s time nadovezuje proročki izaslanik, koji zadatak čeka Jehuja kao novo pomazanog kralja nad Izraelom. Ovako kaže Gospod Bog Izraelov:"Ti ćeš pobiti dom Ahaba, tvoga gospodara, i osvetit ću krv svojih slugu proroka i krv svih slugu Gospodnjih, prolivenu po Jezabeli. Mladić je sigurno zano za sva krvnička nedjela Ahabove porodice u vremenu djelovanja proroka Ilije protiv proroka i drugih pravednika, kojima je bila glavni podstrekač opaka kraljica Jezabela, a prorok Ilija je u svoje doba navijestio za Ahabove potomke Božju kaznu /III.Kralj. 14,10; 21,21-23; 18,4; 19,10 ; 21,19/, i potpuno iskorjenjenje Ahabove porodice. Pod frazom:"I ono st mokri uza zid" razumijevaju se i nedorasla muška djeca"/III.Kralj. 14,10; 16,11; 21,21/. Vulgatin prijevod:"Et clausum et novissimum" je slobodniji od izvornika u hebrejskom, gdje kaže:" i zatvorenog i ostavljenog u Izraelu", što znači da se od Ahabovih potomaka ne će moći nitko izbaviti od tog istrebljenja, pa makar se pokušao sakriti i zatvoriti u tajne prostore. Iskorenjenje Ahabove porodice nije jedinstven slučaj, jer se tako zbilo i s prednjašnjim dvjema kraljevskim dinastijama, Jeroboamovom i Basinom /III.Kralj. 29;16,11/. Napokon je mladić upozorio Jehuja posebno na Jezabelu, za koju je prorok Ilija prorekao da će joj tijelo izjesti psi na Jezahelskom polju i da će ostati bez ukopa, što je bio znak najveće sramote, pogotovo za jednu kraljicu. Značajno je da će sve to s kraljicom Jezabelom dogoditi na Jezahelskom polju, kao glavnom pozorištu njezina zlodjela. Čim je prorokov mladić sve to isporučio Jehuju, otvorio je vrata sobe i brže pobjegao.

11-13. Kad je Jehu poslije toga izašao iz sobe, sigurno su časnici primjetili iz ozbiljnog držanja Jehujeva, da je mladić donio neku važnu poruku pa su bili radoznali i pitali su Jehuja: "Zašto je došao taj zanešenjak k tebi?" Iztih riječi vidi se opreka izmedju pripadnika vojske i ljudá religioznih osjećaja, a pogotovo su smatrali pripadnike proročkog staleža ljudima zanešenjacima, ako ne što gore, kao budalama, što upravo znači i hebrejska riječ "hammešuga". Na upit„jeli sve dobro?" Jehu je htio izbjeći odgovor govoreći:"ta znate čovjeka, i što je htio reći!" Jehu je htio ovim odgovorom izbjeći daljna ispitivanja kao da hoće reći:Pa sigurno znate, o čemu običavaju proroci govoriti, da priopćuju proroštva od Boga. N"oni se nisu s tim odgovorom zadovoljili, nego su mu rekli:"Lažeš, nego nam pričaj, što ti je govorio." Napokon se dao nagovoriti, te im ispriča što je na stvari, htijući prije saznati kako će se oni držati prema tomu, što će im on otkriti. Kad im je Jehu sve ispripovjedio, i vidio njihovo raspoloženje,danisu baš zadovoljni s vladanjem Amrida, otkrio i m je napokon, što mu je rekao proročki mladić:"Ovako kaže Gospod: pomazao sam te za kralja nad Izraelom. Čim su to čuli časnici, poskidali su svoje gornje haljine i upriličili mu prijesto kao na stepenicama, prosirali po njem svoje haljine, dali znak trubljom, te mu se poklonili, kličući mu:"Jehu je postao kralj!" Kao što se slično činilo proglašenjem kraljem(lV. Kralj.11, 14;11 Sam.15, lo:& 111. Kralj.134). Kadsu vojvode tako odali priznanje kaokralju Jehuju, nije bilo teško pridobiti vojsku i narod za to, jer su svi bili nezadovoljni s vladom Amrida, koja je bila kod naroda veoma omražena i to zbog silnog raskoša silnih daća krvološtva, dvorskih intriga, a osobito je bila omražena Jezabela, koja je sebi prisvajala vlasti i činila mnoga nasilja. S druge strane i onaj malobrojni puk jedva je čekao,da odahne od tiranije bezbožni Amrijevaca. Osim toga i vanjske političke prilike zahtjevale su,da dodje na kraljevski prijesto jaka i energična ruka koja će moći, odolijevati vanjski m neprijateljima kraljevstva Izraelskoga, naročito Aramejcima i Asircima. Trebalo je takodjer reformi u religioznom i političkom pogledu. To se i očekivalo od energične ličnosti ed novoga kralja Jehuja. Onje bio i veoma popularan medju vojskom, pa je mogao računati i s njeznom pomoći, da izvede zadatke, na koje ga je Bog pozvavao.

14-16. Situacija u Ramoth Galaadu,da ga brani od Aramejaca, koje je vodio Hazael. Medjutim kako je Jehu bio pomazan za kralja, trebao je Jehu obračunati s kraljem Joramom, i tako se urotio protiv Jorama. Da Ramoth Galaad ne ostane bez obrane trebalo je da Izraelska vojska ostane u Ramoth Galaadu, pa zato je Jehu taktički odredio da nitko ne izlazi iz grada i ne javlja Joramu o Jehuju, dok je sam sa sobom uzeo četu ljudi kao pratnju,da zaputi u Jezrahel. Već prije Jehuja otišao je u Jezrahel Judjski kralj Ohozija, da posjeti bolesnoga Jorama krlja. Jehu je sjeo na konja i zajedo sa vojnom pratnjom zaputio se žurnim korakom prema Jezrahelu. Tu se nadao zateći oba kralja i obračunati s njima. S sobom je takodjer uzeo vojvodu Bitkara (Vul. Badacer) na pomoć.

17-20. Kako se Jehujeva četa brzo približavala k Jezrahelu, bila je zapažena od stražara na grdskoj kuli Jezrahela. Stražar je odmah upozorio kralja Jorama na to. Stari utvrdjeni gradovi imali su naime kule, odakle su staražri stalno promatrali, ne približavali se s koje starne neprijatelj, da se na vrijeme uzmogne poduzeti što je potrebno protiv neprijatelja. Kralj Joram nije još ništa znao o tome što se dogodilo u Ramoth Galaadu. Za svaku sigurnost dao je natog, da se pošalje jednog čovjeka na kloima ususret toj četi, da upita, je li sve dobro, bojeći se, da nije možda u gradu RGalaadu Ramothu nastaka kakva pobuna, ili daje Hazael razbio Izraelsku ...u. Medjutim nije htio dati jasan odgovor na pitanje toga izasla... odgovorio"Što je tebi s dobrom (mirom)? Hajde, priključi se k ...!" To je značilo: Ne brini se ti za Mir, to na tebe ne spada nego

priključi se meni! I čovjek se priključio Jehujevoj četi i nije se vratio. Stražar na gradskoj kuli javio je kralju, da se glasnik nije vratio. Na to je kralj Joram zapovijedio, da se pošalje drugoga glasnika na konju ususret četi, koja se približavala brzim koracima. Ali i s ovim je Jehu učinio kao i s prvim. Odlučan Jehujev odgovor jamačno je uplašio jednoga i drugoga glasnika, i oni se priključiše njegovoj četi. Kad je to primijetio stražar na kuli, upozorio je kralja Jorama, da se ni drugi glasnik nije vratio. Osim toga videći naglu jurnjavu čete, koja se približavala, upozorio je kralja, da će to biti po svoj prilici Jehu, jer upravo omamno tjera konje. To je naime bila karakteristika Jehujeva, da je bio nagao u vojnim pokretima. Jehujeva je pak taktika sada bila, da ne oda ništa od svojih planova, nego da zateče kralja Jorama nepripravna na kakav otpor.

21-22. Kralj Joram očito nije slutio, da bi Jehu mogao ići protiv njega, nego da se po svoj prilici moralo nešto važno dogoditi u Rameth-Galaadu, kad sam Jehu hiti od njega, i ne će da ga obavijesti po glasnicima, pa zato je Joram osobno htio, da što prije dozna, što je na stvari, te je zapovijedio, da odmah upregnu kola, da pohiti ususret Jehuju. S Joramom je takodjer pošao Judejski kralj Ohozija, sjednuvši takodjer na svoja kola. Obojica su prispjeli ususret Jehuju na polju Nabota Jezraheljanina, na kom su sada bili kraljevski vrtovi, a to nije bilo daleko od kraljevske palače u Jezrahelu. Kad je Joram došao ususret Jehuju, upita ga: "Je li sve dobro, Jehu?" - a Jehu odrešito odgovori: "Kakvo dobro, dok postoji bludničenje tvoje matere Jezabele i njezinih mnogih vračanja?" Odatle se moglo razumjeti, da se Jehu predstavlja kao osvetnik Božje pravde i to radi bludničenja Jezabelina, po kojim se razumijeva raskalašenost bluda prigodom vršenja idolskoga kulta Baala i Astarte, kao i njezina vračanja, pod čim se razumijeva nagadjanje budućnosti preko lažnih proroka poganskih bogova. (Exod. 34,15-16; Deut. 31,6).

23-26. Kralj Joram je sa zaprepaštenjem odmah shvatio, da Jehu dolazi protiv njega kao protivnik, pa je odmah rukama okrenuo uzde konja natrag prema Ohoziju, koji je jurio na kolima za njim i zavikao je prema Ohoziju: "Izdaja, o Ohozija!" Htijući se spasiti bijegom, ali je bilo prekasno, jer je sam Jehu odapeo na Jorama strelicu, koja ga je pogodila usred ledja medju lopatice, i probila mu srde, tako da je odmah pao mrtav na kolima. Jehu zapovjedi odmah svom pobočniku Bidkaru (Badacer), da baci Joramovo tijelo na polje Nabota Jezraheljanina, te ujedno doziva Bedakeru u pamet proročke riječi Ilijine, koje su oni kao pratioci kralja Ahaba, oca Joramova na ovom mjestu čuli, da će na ovom mjestu biti osvećena nevino prolivena krv Nabota i njegovih sinova (III Kralj. 21,19-26).

27-29. Čim je Judejski kralj Ohozija vidio, što se dogodilo s Joramom, htio je pobjeći preko Bethagan (Vulg. prevodi per viam domus horti, ali ovdje je to ime mjesta, koje je identično s Enganin, danas Đenin, 2 sata udaljen na putu izmedju Jezrahela i Samarije), pravcem prema Jeruzalemu. Ali Jehu zapovjedi svojim ljudima, da ubiju ovoga (Ohoziju), jer je i on po svojoj materi Ataliji, kćeri Ahaba i Jezabele, bio u srodstvu s opakom Ahabovom dinastijom. Jehujevi ljudi dostigli su Ohoziju na usponu Gur (Vulg. Gaver), što se nalazi na putu od Enganima prema Jeblaamu, jer zbog uspona na strminu konji nisu mogli trkom bježati. Tu su Ohoziju smrtno ranili, tako da je dospjevši do Magedona, umro. Tada ga metnuše njegovi sluge na kola i odvezoše njegovo tijelo u Jeruzalem, gdje su ga ukopali u kraljevskoj grobnici. Sinhronizam: "U jedanaestoj godini kraljevanja Jorama počeo je kraljevati Ohozija nad Judejcima" ne poklapa se s navodom 8,25, gdje se kaže, da je Ohozija postao kraljem u "dvanaestoj godini kraljevanja Jorama", a to dolazi odatle, što se u 8,25 ne broji svršetak jedanaeste godine Joramova kraljevanja, nego dvanaesta godina njegova vladanja. Drugi opet drže, da se u retku

9,29 uvukla prepisivačka pogreška. U II. knjizi Dnevnika nadopunja se izvještaj o smrti kralja Ohozija time, da se Ohozija smrtno ranjen saklonio u jednu kuću u Samariji, gdje su ga Jehujevi emisari pronašli i doveli ga pred Jehuja, koji ga da ubiti (II Dnev. 22, 8-9).

30-34. Jehu je dalje pošao, da zaposjedne kraljevsku prijestolnicu Jezrahele. Tu se još nalazi Jezabela, mati Joramova, koja je već bila obaviještena o svemu, što se dogodilo s njezinim sinom kraljem Joramom. U svojoj taštini i oholosti Jezabela je htjela još u zadnji čas da se pokaže u svom kraljevskom dostojanstvu, pa je zato namazala svoje trepavice stipsom i urasila se kraljevskim dijademom, i prigodom ulaska Jehujeva u Jezrahel gledala je kroz prozor kraljevske palače i sarkistički se narugala Jehuju, podsjetivši ga na uzurpatora Zambija, koji je ubio svoga gospodara. Jehu je bio samo sedam dana kraljem i svršio je tako, da je izgorio u svojoj palači, zapaljenoj od suparnika Amrija, (III Kralj. 16,9.10.18). Kao što se Jezabela našminkala, te naprašila svoje trepavice i obrve crnim praškom od stipse, tako još i danas to čine Palestinske žene, da im se oči jače istaknu, jer velike crne oči smatraju se znakom ljepote. (Jer. 4,30; Ezek. 23,40). Jezabela je stavila i kraljevski dijadem na glavu, to jest znak kraljevske krune. Sigurno je svim tim sredstvima htjela djelovati na Jehuja, ne bi li ga opčarala svojom ljepotom, ili je u svakom slučaju htjela, da umre kao kraljica. Kad ju je Jehu opazio na prozoru, čuvši njezin povik, upitao je: "To je ova?" (LXX: Tko si ti?), dok prema hebrejskom tekstu Jehujev upit je glasio: "Tko je sa mnom, tko?" Tako je Jehu odmah htio raščistiti situaciju, da se vidi, tko je uz njega, a tko nije. Na ovaj povik Jehujev pojavila su se uz Jezabelu dva ili tri dvoranina, koji su se poklonili Jehuju u znak pristajanja uz njega. Taj prozor kraljevske palače nalazio se iznad gradske kule, te je ujedno služio za davanje audijencija, kao što je to bilo kod Egipćana, (Jer. 22, 14). Jehu kad je vidio dvojicu dvorana kraj Jezabele na prozoru, zapovijedio im je, da Jezabelu odmah bace kroz prozor. Dvorani su odmah izvršili Jehujevu zapovijed. Odatle se vidi, kako dvorani nimalo nisu bili odani okrutnoj Jezabeli, a s druge strane kod orijentalaca je razumljivo, da pristaju uz vladajuću stranku. Kad su Jezabelu bacili kroz prozor, poškropila je njezina krv zid i konje i konjska su je kopita zgazila. Prema hebr. tekstu sam Jehu ju je konjima zgazio. Značajan je grozan kontrast: nakon što je Jezabela bila ubijena, Jehu ulazi sa svojom pratnjom u kraljevsku palaču, i tamo sjeda za stol te jede i pije večeru, koja je možda bila pripravljena za Jorama i Ohoziju. Kad je Jehu povečerao, poslao je ljude, da vide, što je s onom prokletnicom, t.j. s Jezabelom, pa neka je ukopaju. Naziv je "prokletnicom" u vezi s Ilijinim proroštvom, gdje je bilo prorečeno, da će je psi izjesti. Vjerojatno da je Jehu u vezi s tim proroštvom i čekao na to (III Kralj. 21,23). Ipak joj nije htio uskratiti pokop kao kraljici, da ne dodje do diplomatskog sukoba s Feničkim kraljevskim dvorom.

35-37. Kad su ljudi po Jehujevu nalogu pošli, da ukopaju Jezabelu, nisu od njezine lješine našli drugo, nego oglodanu lubanju i noge i krajeve ruku, t.j. najtvrdje dijelove tijela ili kosti, dok su njezino meso izjeli psi, koji su dotle, dok je trajala večera, gostili se s oglabanjem Jezabeline lješine. Kad su to javili Jehuju, rekao je: "To je riječ Gospodnja, što ju je rekao po svom sluzi Iliji Tezbićaninu: U Jezrahelskom polju jesti će psi meso Jezabelino", i bit će Jezabelino meso kao djubre na površini zelje u Jezrahelskom polju". Tako se na toj nesretnici doslovno ispunilo strašno Ilijino proroštvo, i to upravo na onom polju, koje je ona nepravedno od Na-

bota prisvojila, kad ga je po krivičnom sudu dala ubiti, da može prisvojiti njegovo polje. Kad su ljudi vidjeli kako je strašnom smrću zaglavila Jezabela govorili su:"To li je ona Jezabela?" Ljudi su uvidjali kakva je Božja pravda.

X. GLAVA

A/ PRIJEVOD.

10,1. A Ahab je imao sedamnaest sinova u Samariji. Jehu je napisao pismo i poslao u Samariju k Jezrahelskim knezovima, starješinama i Ahabovim odgojiteljima, govoreći:

2. "Sada dakle, čim dodje ovo pismo k vama, u kojih su sinovi vašega gospodara, i u kojih su bojna kola i konji i tvrdi gradovi i oružje,

3. To gledajte, koji je najbolji i najsposobniji izmedju sinova vašega gospodara, te ga povedite na prijesto njegova oca i borite se za dom svojega gospodara."

4. Ali su se oni vrlo jako uplašili i rekli:"Gle, dva mu kralja nisu odoljela, pa kako ćemo mu mi odoljeti?"

5. Zato je poslao kućni upravitelj i gradski kapetan sa starješinama i odgojiteljima k Jehuju i poručio:"Mi smo tvoji sluge, izvršit ćemo sve, štogod nam kažeš; ne ćemo nikoga postavljati kraljem; čini, što ti je drago u očima."

6. A on im je otpisao drugo pismo govoreći:"Ako ste moji i slušate moj glas, uzmite glave sinova svoga gospodara, i dodjite k meni sutra u ovo doba u Jezrahel." A kraljevi sinovi, sedamnaest lica, bili su kod najodličnijih gradjana, koji su ih odgajali.

7. I kad im je došlo to pismo, uzeli su kraljeve sinove i pobili, sedamnaest ljudi i metnuvši njihove glave u košare, poslali su mu u Jezrahel.

8. I došavši glasnik javio mu je govoreći:"Donesli smo glave kraljevih sinova. A on je odgovorio:"Složite ih u dvije hrpe na vratnom ulazu do sutra.

9. I kad je bilo u jutru, izašavši stao je i rekao svemu narodu:"Vi ste nedužni! Eto, ja sam se urotio protiv svoga gospodara i ubio sam ga; ali tko je pobio sve ove?

10. Sda vidite da nije pala na zemlju nijedna Gospodnja riječ, koju je Gospod izrekao za Ahabov dom, nego je Gospod izvršio, što je govorio preko svoga sluge Ilije."

11. Potom je Jehu pobio sve, koji su bili ostali od Ahabova doma u Jezrahelu, i sve njegova velikaše, i njegova prisne prijatelje, i njegove svećenike, da mu nije ostao nijedan.

12. Potom je ustao i pošao da ide u Samariju; a kad je bio na putu, prošao je kroz Bet Eked pastira (Aroima),

13. Susreo se sa bratjom judejskoga kralja Ohozije i upitao ih:"Tko ste vi?" A oni su odgovorili:"Mi smo Ohozijima braća i idemo dalje , da pozdravimo kraljeve sinove i vladaričine sinove."

14. Tada je zapovijedio:"Pohvatajte ih žive!" I kad su ih pohvatali žive, pklali su ih na zdencu kod Bet - Ekeda, njih četrdeset i dva čovjeka, ne ostavivši ni jednoga od njih.

15. I otišavši odanle, naša je Rehabova sina Jonadaba nasusret sebi. I pozdravivši ga, upitao ga: "Je li tvoje srce iskreno prema meni, kao što je moje srce prema tvomu srcu?" A Jonadab je odgovorio: "Jest!" "Ako jest odgovori Jehu, daj mi ruku!" Kad mu je dao ruku, on ga je uzeo k sebi na kola,

16. Pa je rekao: "Hajde za mnom, da vidiš moju revnost za Gospoda." Tako ga je odvezao na svojim kolima.

17. I kad je došao u Samariju pobio je sve, koji su bili ostali od Ahabove porodice u Samariji, dok ju nije islorjenio po Gospodnjoj riječi, koju je rekao Iliji.

18. Tada je Jehu sabrao sav narod i rekao mu: "Ahab je malo služio Balu, Jehu će mu služiti mnogo više.

19. Zato pozovite mi sada sve Balove proroke, sve njegove sluge, i sve njegove svećenike;nijedan da ne izostane, jer imam veliku

klanicu za Bala;tko god izostane,ne će ostati na životu."
A Jehu je činio tako iz lukavstva,da bi zatro Balova sluge.
2o.Još je Jehu rekao:"Sazovite svečani zbor Balu."I oni su ga
oglasili.
21.I Jehu je poslao po svem Izraelu,te su došli svi Ba-
lovi sluge,i nijedan nije izostao,da nije došao ;i kad su
ušli u Balov hram,napunio se Balov hram od kraja do kraja.
22.Tada je rekao čuvaru kraljevskih haljina:"Iznesite
Iznesi haljine svim Balovim slugama":I on im je iznesao
odijela.
23.Zatim je ušao Jehu s Rehabovim sinom Jonadabom u Ba-
lov hram,i rekao Balovim poklonicima:"Pretražite i vidite
da nije tu s vama koji Gospodnji sluga,nego jedino samo Ba-
lovi poklonici."
24.Tako su ušli,da prinesu kalanice,a Jehu je sebi po-
stavio na polju osamdeset ljudi i rekao:"Ako uteče koji od
ovih ljudi,koje vam predajem u ruke,živt će mu biti za nje-
gov život."
25.Kad je dakle svršio prinoseći paljenicu,rakao je Je-
hu preticcima tjelesne straže i vitezovima:"Uđite i pobite ih
nitko da ne izađe!"I pobili su ih oštrim mačem i pobacali pra-
tioci tjelesne straže i vitezovi;Potom su otišli do tvrđe
Balova hrama.
26.I iznjeli su luk iz Balova hrama i spalili ga.
27.I oborili su Balov stup i razorili su Balov hram,
i načinili su od njega zahode do danas.
28.Tako je Jehu iskorijenio Bala iz Izraela.
29.Ipaj Jeho nije otstupio od grijeha Nabatova sina Je-
roboama kojima je naveo na grijeh Izraela,tj.od zlatnih te-
laca,koji su bili u Betelu,i koji su bili u Danu.
3o.I Gospod je rekao Jehuju:"Jesi točno izvršio što je
pravo u mojim očima,učinivši Ahabovu domu sve, što mi je
bilo u srcu,zato će tvoji sinovi sjedjeti na Izraelovu pri-
jestolju do četvrtoga koljena."
31.Ali Jehu nije pazio,da živi po zakonu Gospoda,Izra-
elova Boga ,svim svojim srcem,nije otstupio od Jeroboamovih,
grijeha,kojima je naveo na grijeh Izraela.
32.U to je vrijeme počeo Gospod krnjiti Izraela,jer ih
je Hazael potukao po svim izraelskim krajevima.
33. Od Jordana k sunčanom istoku, svu Gaaladsku zemlju,
i Gadovu,i Rubenovu, i Manasijevu,od Aroera, što je na po-
toku Arnonu, i Galad i Basan.
34.A ostali Jehujevi doživljali i sve što je činio i
sve njegovo junaštvo zapisanoje u knjizi dnevnika izraelskih
kraljeva.
35.Potoj je Jehu počinuo kod svojih otaca;i pokopali
su ga u Samariji ,a na njegovo se mjesto zakraljio njegov
sin Johahaz.
36.A vrijeme ,koje je Jehu kraljevao nad izraelom u
Samariji ,bilo je 28 godina.

B/ Tumačenje.

Istrebljenje Ahabove porodice.

1o,1-3.Premda je Jehu pogubio kralja Izraelskog Jorama i
zaposjeo ljetnu kraljevsku prijestoljnicu Jezrahel,ipak se
još nije smatrao potpuno sigurnim gospodarom izraelskoga kra-
ljevstva,jer glavni grad Samarija još nije bio u njihovim
rukama.Tu je živjelo još mnogobrojno potomstvo kralja Ahaba,
njih 7o članova.Ovi se zovu u širem smislu Ahabovi sinovi.
Među njima bilo je mnogo još ne odrasli.Osim toga kralj Jehu
htio je iskušati mišljenje viših vojnih predstavnika u Sa-
mariji,kako se odnose prema njemu.Valjalo je nadalje računa-
ti s mišljenjem odgojitelja kraljevskih prinčeva

Zato je kralj Jehu upravio na svakoga od njih posebo pismo. Sadržaj pisma bio je očito ironičan:"Odmah, čim dobijete ovo pismo,vi, koji imate sinove vašega gospodar,i kola ,i konje i utvrđene gradove i oružje,izaberite boljega i onoga,koji vam se više svida između sinova vašega gospodara i postavite ga na prijestonje njegova oca i borite se za dom svoga gospodara". Dakako,da se između svih potomaka Ahabovih nije našao ni jedan koji bi mogao stati nasuprit Jehujevoj vojsci. Nema sumnje,da su Jehujevi donosioci tih pisama dodavali svoja komentare na sve ono,što se do sada dogodilo po Ilijinom proroštvu;naglašujući staniviište stranke koja pristaje uz pravoga Boga.

4-5.Naslovnici pisama svatili su diplomatski smisao Jehujine poruke, te su se prestrašili,kad su čuli o dosadašnjim uspjesima kralja Jehoja,po zato zaključuju:"Eto,dva kralja nisu mogli odoljeti njemu(tj Jehuju),pa kako da mu se oduprėmo?" U grčkom i Vulgatinom prijevodu se dalje kaže:"i postali su", dik u hebrejskom tekstu stoji:"i poslao je "pretstavnik doma i upravitelj grada,zatim starješine i odgojitelji k Jehuju poruku:Mi smo tvoji sluge,činit ćemo sve što nam zapovijediš, Ne ćemo sebi postavljati kralja;čini kako ti je drago!"Svi su dakle uvidjeli,da nebi imalo smisla stvarati Jehuju opoziciju, jer bi u tom slučaju zlo prošli,Zato izjavljuju Jehuju svoju pokornost.Timeje je kralj Jehuju postigao što je želio i tako bez borbe predobio za sebe stanovnoštvo prijestoljnoga garda Samarije,

6.Nakon dobivenog odgovora Jehu upravlja na glavare Samarije drugo pismo,u kom se služi dvoznačnom frazom:"Ako ste moji ,i ako se meni pokoravate,uzmite glave sinova vašega gospodara,i dođite sutra k meni u Jezrahel u ovo doba.To moglo značiti:Uzmite sa sobom glavne predstavnike kraljevske obitelji i dođite s njima ka meni-ili posjecajte glave sinova vašega gospodara,i dođite k meni.Na taj je način Jehu htio zbaciti sa sebe krivnju ubijenje kraljevskih prinčesa sa sebe i učiniti odgovornima same glavare Samarije za smaknuće kraljevskih prinčeva:Oni su naime svatili Jehujevu poruku u ovom drugom okrutnijem smislu.Tiš prinčevi,njih 7o na broj,nalažili su na odgoju kod boljara grada Samarije,jer su većina bilá još neodrasli.

7.Starješine grada Samarije,primivši Jehujevu pismenu poruku pobili 7o muških kraljevskih potomaka,te njihove glave stavili u košare i poslali u Jehuju u Samariju:To strašno krvo proliće bilježi nadahnuti pisac kao kroničar, Takva krvoprolića nisu bila na orijentu rijetkost kod prigodom promjene prijestolja(iz 1o,5-16).To je bila odnazda Božje pravde za mnogobrojna krvoprolića doma Ahabova.

8.Kad su glave pogubljenih prinčeva bile dopremljene u Jezrahel,glasnik je o tome obavijestio Jehuja,a on je odredio,da te glave smjeste kraj gradskih vratiju u dvije hrpe. To je dao Jehu učiniti zato,da pogled naroda na hrpe tih glava pobudi kod gledalaca užas i strah,da se nitko ne usudi buniti protiv Jehujeve vlasti.Slične hrpe mrtvačkih glava nalazimo predočene na asirskim spomenicima.

9-1o.Dok se narod iz Jezrahela skupljao i zgražao nad prizorom tih dviju hrpa glava kraljevskih prinčeva,došao je među narod Jehu i rekao:"Vi ste pravedni".

To je značilo,da nitko od građana Jezrahela ne nosi krivicu radi ubojstva tih kraljevskih potomaka.Dalje Jehu uzima sebe u obranu nasuprot krivaca ubojstva prinčeva govoreći:"Ako sam se ja urotijo protiv svoga gospodara i ubijo ga,tko je pobijo sve ove".Jehu dakle svaljuje krivnju za ubojstvo prinčeva na predstavnike grada Samarije.Na to im Jehu naziva upamet, kako nije ostala neispunjena riječ Gospodnje tj, proroka Ilije, koji je prorekao pogiblju Ahabove porodice.Bog se dakle služi i ljudskom zločom ,da kažni opačine,ali oni,koji sudjeluju kod toga ,nisu posve bez krivnje ako to čine na svoju ruku. S druge strane Jehu je upozorijo narod;da su i nekadašnji pristalice Ahabova doma pristale uz njega.Jehu je od njih u svom prvom pismu tražio samo to ,da li će se odlučiti,da oružjem brane onoga koga će izabrati za kkralja.

11.Nakon što je Jehu osiguraoš sebi privrženost naroda nastavio je s istrebljivanjem ostattaka Ahabove porodice,što su se još nalazili u Jezkrahelu.To su bili još preostali rođaci imućnici i prijatelji Ahabove porodice;a naročito Baalovi svećenici.Sve je njih dao Jeho dao pobiti,jer su bili na Ahabovu dvoru savjetnici.

12-14 Nakon svega što se dogodilo, smatrao je Jehu, da sada možr sigurno zaposjesti glavni ili prijestolni grad Izraelskoga(naroda kraljestva Samarije.Zato je krenuo sa svojom vojskom prema Samariji.Na putu do Jezrahela prema Samariji,kad je došao do Beth-Akata,što Vulgata prevodi oa Cameram pastorum,naišao je Jehu na braću Judejskoga kralja Ohozije. Kad ih je Jehu upitao:"Tko ste vi?"Oni im odgoriše ne sluteći što se dogodilo s kraljem Ohozijom i potomstvom Ahabovim:" Nismo Ohozijina braća,i doši smo,da pozdravimo sineve kralja i kraljice".Pod imenom braća razumjevaju se u širem smislu rođaci,kao sinovi i nećaci Ohozijini,jer braća Ohozijina u strogom smislu bila su pobijena od Arapa prije nego ji je Ohozija dašao na prijesto(II Dnev. 21,17;22,1-8).Kad je to čuo Jehu,zapovijedio je ,da ih odmah pohvataju i kad su ih pohvatali,poubijali su ih s istoga razloga,kao što je bio ubijen i kralj Ohozija,i to kraj jednoga zdenca njih 42 čovjeka. Ni jedan od njih nije bio pošteđen.Budući da su i oni bili rođaci Ahabovi stigla je i njih ona kazna,koja je bila prorečena čitavom rodu Ahabovu.

15-17.Idući Jehu dalje od Beth-Akatha prama Samariji susreo je Jonadaba sina Rehabova.Jonadab je bio vjeran štovalac pravoga Boga a bio je potomak Cineja(Gen.15-19; Sud 1,16). On je potjecao od Jetrona, Mojsijeva tasta.Njegova se porodica pridružila Izraelcima na putovanju na Sinajski poluotok, i naselila se u Negabu(juž. od Judeje),a jedn dio te porodice naselio se na sjev. Palestine(Num.10,29-32;sud.1,16 Num.4,1 Rehab je bi osnivač asketske zajednice, nazvane po njemu Rehabiti.Oni su provodili nomadski pastirski život, uzdržavali od uživanja vina i činili još neka druga djela pokore(Jer, 25,6-7).Oni sum bili jaka opreka idololatrijskom kultu Baala i revnovali za kult pravoga B ga.P svemu izgleda, da je Jonadab već dočuo o Jehujevoj revoluciji protiv Ahabove Dinastije ,pa je zato izašao ususret Jehuju, da mu se(približi) pridruži.Kod toga susreta Jehu je najprije htio da se uvjeri da li je Jondab prema njemu iskren,i zato upravlja na njega pitanje:"Je li tvoje srce iskrano prema meni,kao što je moje srce prema tvome srcu?"Jonadab je srdačno prihvatio Jehujev pozdrav i izjavio:"Jest!" Na to mu je Jehu odvratio:"Ako jest,daj mi ruku!"Kad je Jehu pružio ruku Jonadabu,i on mu uzvratio stisak ruke,podigao ga je Jehu na svoja kola, u znak osobite počasti,i sada su se zajedno vozili u Samariju

Jehu je imao računa,da ovoga ugladnoga čovjeka vodi sa sobom ,da Samarjani vide,tko se to vozi s njime,pa da tako predobije građane,koji se još možda nisu odlučili,da pristanu uz Jehuja,da se pomire s činjenicom,da je sad Jehu zakoniti vladar.Da Jehu sasvim predobije zasebe Jonadaba,reče mu:"Pođi samnom,da vidiš moju revnost za Gospoda!"Tako se Jehu htio pohvaliti pred Jonadabom,no stvarno njegova je revnost bila prividna nego stvarna, jer iz njegova kasnijega valdanja vidi se, premda je uništio Balov kult,ipak nije uklonio idololatriju zlatnih telaca,koju je bio uveo Jerobaam.Došavši Jehu u Samariju,dao je pobiti još posljednje ostatka Ahabove porodice, htijući tako,da se posvema ispune riječi proroka Ilije.

18-21. U Samarijim je Jehu ponovio postipak ,što ga je proveo u Jezrahelu(r.11)Sazvao je narodni zbor,pred kojim je iznio svoj program vladanja.No u tome svom nastupu bio je dvoličan i poslužio se je lažju,da primami k sebi štovaoce Baala,pa da ih onda pogubi.Ovakav postupak nije bio u skladu s moralnim načelima,pa je zbog toga Jehu bio od Boga kažnjen. U svom proglasu na narod Jehu je rakao:"Ahab je malo štovao Baala,a ja ću ga više štovati.Sada dakle pozovite k meni sve Baalove proorke i sve njegove sluge,i sve njegove svećenike. Neka ne bude ni jednoga,tko ne bi došao.Kanim naime prirediti veliku žrtvu Baalu.Tko izostane, ne će ostati živ." Ovaj apel bila je lukavo zamišljena spletka,da namami sve štovaoce Baala na okup pod izlikom veličanstvane religiozne svečanosti, a kad se sakupe da ih pogubi.Da bude sigurniji za po tpuni uspjeh svoga nauma,dao je Jehu svoj proglas razglasiti posvoj Izraelskoj zemlji.Odziv je bio potpun.Baalov hram se je napunio svojim pristalicama.Nitko od njih nije slutio,što im Jehu sprema,dok su oni mislili,da Jehu traži od njih povjerenje. Svakako Jehujev postupak,i ako je vođen revnošću na zator krivoboštva,nije u biranju sradstava bio u skladu s moralnim zakonm ,jer se služio lažju,da postigne svoj cilj.Non sunt fatienda mala,utevenlant bona.-Zbor Baalovih štovatelja bio je ovaj puta daleko potpuniji,nego li onaj sazvan od proorka Ilije na Karmelu(III.KKralj.18,19 sl).

22-23. Da Jehu još sigurnije maskira svoj naum, odredio je,da se Baalovim svećenicima donesu posebna odijela, u kojima će vršiti svoje liturgijeske funkcije.To je bilo i kod Izraelskih svećenika,da su se prigodom liturgijskih funkcija oblačili u posebna odijela(Exod.28.4o.42 sl.29.8 i sl.), koja su se čuval u hramskim postrijama.Slično je bilo i kod drugih poganskih svećenika(Herodijanus 5.5:Silijus Italikus 3. 24-27)Jehu se htio osvjedočiti,da se možda među Baalove štovaocem nije iz radoznalosti ušuljao i tko nepozvan,koji ne spada među njih ,pa zato je odredio,da se pretraži,da nema među njima tko nije štovatelj Baalov.U tu svrhu Jehu se u pratnji Jonadaba prošetao kroz štovaoce Baala.Njegova pratnja trebala jeotkloniti svaku sumnju,da se možda radi o kakvoj prevari.Jonadabova pretnja nije mogla pobuduti posebnu pažnju među Baalovim pristalicama,jer jee Jonadab bio u Samariji bio pozpuni nepoznat.

24-27. Jehu je ušao najprije u predvorje hrama,zatim u sam hram i dao pripraviti sve za žrtvovanje,koje se imalo obaviti na žrtveniku pred hramom pod vedrim nebom.Ali pred ulazom u predvorje hrama dao je Jehu pripraviti osamdeset oružanih ljudi,kojima je dao strogi nalog,da nitko od sakupljenih nesmije pobjeći živ,u protivnom slučaju će krivac jamčiti svojom glavom za život onoga koji pobjagene.Ti su ljudi bili

Jehuševa tjelesna straža. Kad je sve bilo pripravljeno za žrtvovanje Jehu je izašao na tajna vrata k svojoj tjelesnoj straži i izdao nalog, neka uđe i pobije sve do jednoga, koji su se nalazili unutar hramskih postorija, i da nitko živ ne utače. Kad je bio svršen ovaj užasan pokolj, vojnici su pošli u hram i iznjeli iz njega Baalov kip, koji je bio od drveta, i spalili ga. Napokon su razorili Baalov hram i od njega načinili javne zahode. To je bilo učinjeno u znak potpunog obeščašćenja hrama Baalova. U sam pak hram pobacali su lješine pobijenih, da se tako još većma pokaže oskvrnuće poganskoga hrama, i to na njegovom najsvetijem mjestu.

28-31. U ovom odlomku nadahnuti pisac rezimira dobra i zla djela kralja Jehuja. On je doduše uništio kult Baala u Izraelu, ali ipak nije bio potpuno dosljedan u revnovanju za čast pravoga Boga, jer nije odstupio od kulta zlatnih telaca što ga je uvio Jeroboam i zaveo Izraela na grijeh. Sve Jehujevo revnovanje proizlazilo je više iz političkih motiva, nego li iz religioznih. Zlatne teoce zadržao je u Betelu i Danu zato, da narod ne bi hodočastio u Jeruzalem, pa da se tamo ne bi priklanjao Judějskom kraljestvu. Bog je poručio Jehuju, sigurno preko nekog proorka, da će mu za nagradu njegova revnovanja protiv Baalova kulta dati, da će njegovi potomci do četvrtoga koljena vladati u Izraelskome kraljestvu, ali time nije odobrio njegovih grešnih djela, kojima se Jehu služio u provođenju istebljenja Ahabove porodice i Baalova kulta. Zato Bog nije propustio, da Jehuja kazni u daljim njegovim pothvatima.

32-33. Uništenje Baalova kulta, a naročito ubojstva Jezabele uzrokovalo je prekid saveza sa Fenicijem, a i odnosi s Armejcima za kralja Hazaela postali su zategnuti. Tako je Jehu ostao bez saveznika. Asirski kralj Salmanasar bio je obaviješten o prilikama u Palestini. Računajići, da bi je u takvim prilikama uspjeti sa svojim planovima, da navali na (Armejskog kralja) Aramejsko kraljestvo, za koje je znao, da momentalno nema saveznika, poveo je vojnu na Damask (g. 842. pr. Kr.) i potukao Hazaela kod Šanira, no ipak nije mogao zauzeti Damask, nego se zadovoljio s pljačkanjem okolišnih krajeva. Tako je došao u Feniciju gdje je prisilio na pokornost gradove Tira i Sidona. Tko se i Jehu morao obvezati na danak Salmanasaru, kao uvijek da mu Salmanasar bude saveznik protiv Armejaca. U tim činjenicama nema govora u sv. Pismu, ali o njima govori jedan natpis na asirskom obelisku, što se čuva u britanskom muzeju gdje se kaže: "Ja sam primio tribut od Tira i Sidona i Jehuja nasljednika Omrijeva". Jehu je takoder navikao na sebe neprijateljstvo Judejskoga kraljestva, gdje po Ohozijinoj smrti preuzela vlast njegova mati Atalija, Ahabova kćer. God. 839 navalio je Salmanasar po drugi puta na Hazaela, i osvoji mu četiri grada, no ipak ga nije sasvim pobijedio, jer je morao opet s vojskom ekskurirati u Feniciju a potom u Mezopotamiju. Sad je Hazael upotrijebio priloku, da navali na krajeve Izraelskoga kraljestva sa istočne strane Jordana, te je među ostalim osvoji i grad Arojer na desnoj strani rijeke Arnona, na granici Amoreja, odnosno Amohaca. To znači, da je Hazajel osvojio čitavu Trasjordaniju odnosno Galaad i Basan, gdje je bilo nastanjeno Rubenovo, Gadovo i Manasijevo pleme. To je bio težak udarac za Izraelskoga kralja Jehoje kao božja kazna što nije bio potuno odan pravome Boga nego je tolelirao idololatriju zlatnih telaca. To se ujedno obistinjilo Elisejevom proroštvu Ohazajem (IV Kraljeva 8-12). Kako je Hazael haračio tom zgodom po zemlji Galadskoj vidi se takoder iz proroštva Amosovog (1-3): Jer su Damašćani po Galadu vršili željeznom vršilicom. Tu je Izraelsko kraljestvo izgubilo jednu trećinu svoga teritorija.

34-36. U zaključnoj formuli Jehujeva vladanja spominje se još njegova hrabrost,a to je bilo prigodom rata s Moabtima, što ga je vodio jo prije navale Hazaela,jer je Jehu opet osvojio od moabaca područje sjev. od Arnona.Nadahnuti pisac poziva se na izvore Dnevnika izraelskih kraljeva.Jehu je umro nakon 28 god. vladanja i pokopan bi u Samariji,a njega je naslijedio njegov sin Joahaz.Po svemu se vidi da je Jehu bio božje oružje,da se kazni Ahabovo bezbožno potomstvo i iskorijeni kult Baala,ali radi Jehuđevih grijeha Bog se poslužio Hazaelom,da kazni Jehuja i Izraelski narod.Za Jehuja bila je također fatalna pogreška,što je tražio savez Asiraca,a od takovih saveza odvraćali su proroci izraelske kraljeve(Os 5,13; 12,2;14,3).

XI. Glava

A/ Prijevod

11,1. A Ohozijina mati Atalija,vidjevši da joj je poginuo sin, ustala je i pobila sav kraljevski rod.

2. Ali josaba kći kralja Jorama ,Ohozijina sestra, uzela je Ohozijina sina Joasa,i ukravši ga ispred kraljevskih sinova ,koje su ubijali,dala ga je s njegovom dojkinjom u tajnu izbu.Tu su ga sakrili od Atalije,te nije poginio.

3. I bio je sakriven s njom u Gospodnjem domu šest godina,a Atalija je vladala nad zemljom.

4. A sedme godine poslao je Jojada i dao dovesti satnike s teklićima i pratiocima tjelesne straže,i uzevši ih k sebi i Gospodnji hram,učinio je savez s njima,i zaklevši ih u Gospodnjem hramu,pokazao im je kraljeva sina.

5. Pa im je zapovijedio govoreći:"Ovo je što ćete učiniti,vas trećina neka dođe u subotu,i neka čuva stražu u kraljevskom dvoru.

6. A trećina neka bude na Susurskim vratima,a trećina na vratima,koja su iza pratilaca tjelesne straže;i čuvajte dvor naizmjence.

7. A dva dijela vas,svi koji polaze u subotu , neka čuvaju stražu u Gospodnjem hramu oko kralja.

8. I opkolite kralja naokolo,svaki sa svojim oružjem u ruci, i tko bi navalio među redove,neka se pogubi; i budite s kraljem,kad stane izlazitiš i dolaziti."

9. I satnici su učinili sve ,kako je zapovijedio svećenik Jajadam;i uzevši svaki svoje ljude,koji su dolazili u subotu sonima,koji su izlazili u subotu,došli su k svećeniku Jojadi.

10. I svećenik je dao satnicima koplja i štitove kralja Davida,što su bili u Gospodnjem domu.

11. I pratioci tjelesne straže su stali,svaki sa svojim oružjem u ruci,od desne strane hrama do lijeve strane hrama,prema žrtveniku i prema svetinji,oko kralja unaokolo.

12. Tada je (Jojada)izveo kraljeva sina i metnuo mu krunu na glavu,i dao mu zakon.Tako su ga postavili kraljem i pomazali ga,i pljeskajući dlanima govorili su:"Živio kralj!"

13. Akad je Atalija čula viku narodaž,koji se je stjecao ,došla k narodu u Gospodnji hram.

14. I kad je pogledala ,a to gle kralj je stajao na povišenom mjestu,po običaju i knezovi i trublej oko kralja, i sav se zemaljski narod veselio,trubeći u trublje. Tada je Atlija razderala svoje haljine vičući:"Urota,urota!"

15. A svećenik Jojada je zapovijedio satnicima,vojničkim
poglavarima ,rekavši im:"Izvedite je iz redova napolje,i tko
pođe za njom,neka se pogubi mačem ";jer je svećenik rekao:"Da
ne pogine u Gopodnjem hramu".
16. I načinili su joj mjesto;i kad je došla prema ulazu
od konjskih vrata kraljevskih dvora,ondje su je pogubili.
17. Tada je Jojada načinio savez(zavjet)između Gospoda
i između kralja,i između naroda,da bude Gospodnji narod;ta-
kođer između kralja i naroda.
18. Potom je sav zemaljski narod otišao u Baalov hram ,i
razorili su ga s njegovim žrtvenicima,i likove su mu sasvim
polomili ;a Baakova svećenika Matana ubili su pred žrtve-
nicima potm je svećenik postavio straže pred Gospodnjim hra-
mom.
19. I uzeo je satnike i Krećane i pratioce tjelesne stra-
že i sav zemaljski narod,te su sveli kralja iz Gospodnjeg hr-
ama i ušli su u kraljevski dvor putem na Taklička vrata. I
sjeo je na kraljevski prijesto.
20. I staošse je veseliti sav zemaljski narod,a grad se
umirio,kad su Ataliju ubili u kraljevskom dvoru.

B/ Tumačenje.

11.1-3. U ovom poglavlju nadahnuti pisac vraća se opet na sinhronizam povijesti Judejskoga kraljestva.Nakon što je Jehu pogubioš judejskoga kralja Ohoziju dok je ovaj htio posjetiti Izraelskoga kralja Jorama,u Jeruzalemu uzorpirla je sebi vlast okrutna Atalija,mati kralja Ohozija a kći bezbožnoga kralja Ahaba i njegove žene Jezabele.Atalija nije bila ništa bolja od svoje matere Jezabele.Čim je Atalija preuzela kraljevsku vlast, dala je odmah pobiti sav kraljevski rod Judejskoga kralja.Jedino je sestra pokojnoga kralja Ohozije po imenu Josaba,uspjela da ukrade dijete Joasa , sina svoga brata Ohozija između svih kraljevskih potomaka, da ga sakrije u nekoj tajnoj izbi zajedno sa njegovom dojiljoj i tako ga spasila od smrti.Ataliju je vodila pri tom pokolju neutaživa želja da se naužije kraljevske vlasti, nakon što je doznala da je Jehu pobio već 42 princa Judejskoga kraljestva(4 Kralj,10,12-14).Očito je da Atalija nije vodila brige otome tko će nju poslije njezine smrti naslijediti.Nego samo da sebi osigura kraljestvo.U tom je tj. u okrutnosti nadmašila i svoju mater Jezabelu.Jesaba je sakrila Joasa u nekoj prostoriji koja je služila kao spremište za ležaje i pokrivače,a kasnije ga je dala prenjeti u jednu izbu kraj hrama.Josaba je bila udata za velikoga svećenika Jojadu, koji je vodio brigu,da se sačuva jedan zakoniti potomak Davidov za kraljvsko nasljedstvo.Kroz 6 god, trajalo je nasilno kraljevanje Atalijino,te je ostavila uspomenu najbezbožnije kraljice(II Dnev.24,7).Vladala je od god. 842.-836 pr. Kris.

4. Stanje valdavina Atalijina postalo je svima nesnosno zbog njezinih nasilja i okrutnosti . Međuti je veliki svećenik Jojada čekao zgodan čas i pripljavlajo prilike za likvidaciju Atalijina kraljevanja.Jojada se tijesno povezao sa stotnicima kraljevske straže,kuju su sačinjavali Karijci, identični sa Keretima(I Sam.30,14;IISam.8,18;15,18;III Kralj 1,38).To su bili doseljenici grčkog podrijetla iz otoka Krete,koji su se doselili u Palestinu u 13 st. prije Kris. kraj obale Sredozemniga mora.Od njih su mnogi služili kao plaćenici u tjelesnoj gardi kraljevskoj.Njih je JOjada uspio predobiti za svoj plan,obvezavši ih prisegom na sveto mjesto kraj hrama da točno izvršiju njegove naloge.

Kad je JOasu bilo 7 god.,odlučio je Jojada da ga okruni za kralja Judejskoga ,i pokazao ga satnicima i kraljevskoj tjelesnoj straži.

5-8 Jojada je dao točne upute kako se ima izvesti plan proglašenja Joasa za kralja.Proglašenja Joasa za kralja bilo je određeno na subotnji dan.U taj dan mjenjala se vojnička straža kod hrama Tako da se jedna trećina tjelesne straže dvora povlačila ,a dvije trećine tjelesne straže dolazile bi da preuzmu stražu kod hrama a treća trećina,koja se imala imaše vratiti u kraljevski dvor bola je ovaj puta zadržana ,da preuzme stražu kod ulaz a u hram. Tako je kraljica Atalija ovaj puta bila lišena tjelesme straže.Prve dvije trećine tjelesne straže treba da načine obrambeni krug oko mladoga kralja Joasa a treća trećina treba da straži kod vratiju tj. na istočnom ulazu u hramsko dvorište.Tko bi se htio probiti kroz dvije trećin e straže oko kralja treba da bude pogubljen.Straža pred vratima hrama trebala je ujedno paziti na kraljaevski dvor da priječi dolazak kraljičinih pristaša.

9-12. Nakom utvrđenoga rasporeda straža Jojada je podijelio vojnicima straže koplja i štitove kralja Davida što su bili pohranjeni u hramskim prostorijama,i straža je načinila korug oko kralja na desna nalijevo.Potom je Jojada izveo mladoga kralja u sredinu na povišeno šjesto i stavio mu na glavu kraljevski vijenac ili krunu i pomazao ga za kralja.Na to je narod zapleskao rukama i počeo klicati:"Živio kralj!"Jojada je ujedno postavi na kralja svjedočanstvo, a to je bila knjiga u kojoj su bili sadržani zakoni o kraljevskoj valsti(Deut.17,18).Vjerijatnø dasu tom zgodom novoga kralja također zaodjeli kraljevskim pleštem.

13-16. Atalija je čula viku i pleskanje,jer kraljevska palača nije bila daleko od hrama,pa je došla među mnoštvo sakupljeno u predvorju hrama.Tu je vidjela mladoga kralja,gdje stoji na povišenom prijestolju,i čula oduševljeno klicanje i svirku trubalja i veselje,koje se razlijegalo među prisutnim narodom,što je po običaju u subotnji dan bio sakupljen u predvorju hrama.Atalija je odmah svatila situaciju i zaprepastila se od toga prizora,jer je to značilo zanju prestanak njezine vlasti.Zato je od jada razdrla svoje haljine i počela vikati:"Urota,urota!"Kad ju je opazio Jojadan,zapovijedio je tjelesnoj straži:"Izvedite je izvan hramske ograde!Ako li se tko usudi približititjoj se ,neka pogine od mača.Ali je ne ubijte u hramu!"U posvećenim hramskim prostorijama nije se smjelo nikoga pogubiti,jer bi se time oskvrnulo.Zato su je pograbili rukama i izveli korz konjska vrata napolje pokraj kraljevske palače,i tamo su je ubili. Tako je i na Ataliju došlo Božje pokaranje.Kako je živjela, tako je i svršila.

17-18. Nakon svršenoga obrada kraljevske krunidbe JOjada je obnovio zavjet između Boga i naroda Izraelskoga,koji je bio s Baalovim kultom prekinut.Potom zavjetu narod se je obvezao,da ne će priznavati drigih bogova osim Jahveha,i da će točno obdržavati božji zakon(Exod.19,5-6; Deut.4.2o),i da će biti Bogu posvećen narod.Nadalje je sklopljen ugovor između naroda i kralja:kralj se obvezao,da će vladati narodom po božjim zakonima;a narod se obvezao ,da će se pokoravti kralju(II.Sam.5,3).Da se pok zariječi svaka idololatrija Baalu,ušli su u Baalov hram,sagrađen od Atalije,i razrušili ga,a kipove Baala i Astarte su spalili ili ako su bili od kamena razbili su ih.(IV.Kralj.3,2.1o,21; III.Kralj.18,48).Ubili su također Baalova svećenika Matana.Napokon je veliki Svećenik Jojada postavio straže svećenika i levita u hramu,da se samo sve vrši po propisima Mojsijev a zakona(II.Daev.23,19).

19-21. Veliki svećenik Jojada organizirao je sjajnu kraljevsku pratnju sa stotnicima, gardistima i glasnicima(Vulgata: centuriones,et Cerethi et Pheleti legiones),koja je zajedno s mnoštvo naroda dovela novoga kralja u kraljevski dvor,i tamo ga posadila na kraljevski prijestol.U kraljevski dvor ulazilo se je od hrama kroz posebna vrata s brda,na kom je bio sagrađen hram,i to jug-zap preko Tyropasiona,a odanle se je uspinjalo na brdo Sion,gdje se nalazila kraljevska palača,koju je dao sagraditi kralj Salomon.Intronizacija Joaza podsjeća svojim sjajem i svečanošću na intronizaciju kralja Salomona.Među narodom bilo je veliko veselje,jer je svima odlanulo nakon teških dana i krvave vladavina kraljice Atalije, koja je bila ubijena.Ono malo pristalica Atalijinih nije se ufalo ništa poduzeti protiv novoga poretka,koji je zavladao ustoličenjem novoga kralja.Joazu je bilo 7 god.,kad je zasjeo na kraljevski prijestol.Dok je kralj Joas bio malodoban,vršio je funkciju njegova skrbnika i regenta veliki svećenik Jojada,koji se zaista očinski brunuo za mladoga kralja i bio mu je savjetnikom.

GLAVA XII.

A/ Prijevod.

12.1 Joasu je bilo 7 godina,kad je postao kraljem.
2.Sedme godine Jehujeve počeo je Joas kraljevati, i vladao je 4o godina u Jeruzalemu.A njegovoj materi bilo je ime Sebija iz Bersabeje.
3. I Joas je činio,što je pravo u Gospodnjim očima,sve vrijeme,dokle ga je učio svećenik Jojada.
4. Jedio visine nisu bile uklonjene;narod je još žrtvovao i kadio na visinama.
5. I Joas je rekao svećenicima:"Sav posvećeni novac što se donosi u Gospodnji hram,novac od prolaznika,novac po procjeni za duše,i sav novac ,što tko donese od svoga srca (dragovoljno potaknut)u Gospodnji hram.
6. Neka uzimaju sebi svećenici,svaki od svoga poznanika,i oni neka popravljaju,što je trošno u hramu,gdje se god nađe što trošna.
7. Ali do dvadeset treće god. Joasova vladanja svećenici nijesu popravili što je bilo trošno u hramu.
8. Tada kralj Joas dozva svećenika Jojadu i ostale svećenike pa im reka:"Zašto ne popravljate što je trošno u hramu? Zato odsele ne smijete višeuzimati novaca od svojih poznanika,jer ste ga trebali izdavati za popravak što je trošno u hramu.
9. I svećenici su pristali da ne uzimaju više novaca od naroda i da ne popravljaju što je trošno u hramu.
1o. Tada je sevećenik Jojada uzeo jeden kovčeg i probio rupu na njegovu zaklopcu i metnuo ga pokraj žrtvenika s desne strane,kako se ulazi u Gospodnji hram;I svećenici koji su čuvali hramski prag metali su unj sve novce,koji su donosili u Gospodnji hram.
11. I kad su opažali da ima mnogo novaca i kovčegu, tada je dolazio kraljev tajnik s velikim svećenikom i izbrojavši svezivali su u svežanj novce,koje su našli u Gopodnjem hramu.
12. Potom su davali izmjerene novce na ruke poslovđama nad Gospodnjim hramom ,a oni su ih izdavali drvodjelama i [illegible]diteljima koji su upravaljali Gopodnjim hramom.

13. I zidarima i kamenarima, i da se nabavlja drvo i tesano kamenje, dase popravi što je bilo tošno u Gopodnjem hramu, uopće za sav rashod to je trebao za hramski popravak.
14. Ipak novcima koji su se donosiki u Gospodnji hram, nijesu pravili srebrnih čaša za Gospodnji hram, ni škarica ni kotlića, ni trubalja, nikakovih zlatnih i srebrnih predmeta.
15. Nego su ih davali poslenicima da upravljaju za njih Gospodnji hram.
16. I nijesu tražili obračun od ljudi, kojima su na ruke predavali novce, da ih izdaju poslwnicima jer su spoštenjem radili.
17. Novci za prijestup i novci za grijehe nijesu se donosili u Gospodnji hram; oni pripadaju svećenisima.
18. Tada je izašao Áremejski kralj Hasael i opsjeo Geth izauzeo ga. Potom je Hasael nakanio daide u Jeruzalem.
19. Ali je Judejski kralj Johas uzeo sve posvećene stvari, koje su bili posvetili njegovi pretci judejeski kraljevi, Josafat, Joram, i ohozija i sve što je sam posvetio i sve zlato što se je nalazilo u riznicama Gospodnjega hrama i kraljevskoga dvora i poslao je aramejskom kralju Hazaelu tako je otišao od Jeruzalema.
2o. A ostali Joasivi doživljaji i sve što je činio nađe se zaposamo u dnevnicima judejskih kraljeva.
21. Poto su se podigli njegive sluge i urotivšu se urotom Joass u palači Millonu dok je silazio u Sello.
22. Ubili su ga njegivi sluge Semaathov sin Jozahar i Somerov sin Jozabat, te je umro. Potom su ga pokopali kod njegovih otaca u Davidovu gradu; a na njegovo mjasto postao je kraljem njegov sin Manasija.

B/ Tumačenje.

12,1-3. Za vrijeme Atalijina vladanja duboko je spao vjerski život Judejskoga kraljestva. Državni preokret što ga je poduzeo veliki svećenik Jojada, značio je reakciju pristalica štovanja pravoga Boga protiv Baalova kulta. Kralj koji je potporom ove reakcije došao na kraljevski prijestio morao je djelovati u duhu ove reakcije. Joasu je bilo 7 god. kad je počeo vladati a vladao je punih 4o god./836-797. pr. Kr./, dakle kao David i Salomon. Kod Judejskih kraljeva dodaje se još ime njegove matere a to je bila Sebija iz Bersabeje. Joasovo vladanje pada u isto vrijeme, dok u Izraelskom kraljestvu vlada Jehu. Dok je kralj Joaz bio malodobam, pomagao ga je kao odgojitelj i regent veliki svećenik Jojada, koji mu je i kasnije bio očinskim savjetnikom u vladanju. Kroz sve vrijeme dok je kralju bio savjetnikom Jojada kralj Joas činio je ono što je pravo pred Gispodom. Tako je bilo kroz 23 god. njegova kraljevanja, dok je živio veliki svećenik Jojada. Ali poslije smrti Jojadine kralj Joas priklonio se je opakim savjetnicima koji su mu se ulagivali, te im je stao popuštati, da je opet počeo oživlajvati idololatrijski kult Baala iAstarte na gorskim uzvisinama./II Dnev.24,17 i sl./To je očito bilo u protivnosti s Mojsijevim zakonom (Num.22,41; III Kralj.3,4;15,14). Veliki svećenik Jojada doživio je visoku starost od sto trideset god/II Dne.24,15/.
4-5. Dok je živio veliki svećenik Jojada, kralj Joas revnovao je oko obnove trošnoga hrama Jeruzalemskoga, koji je za vrijeme Atalijina vladanja bio postao veoma trošan. Kralj Joas odredio je najprije, da se jedan dio svećeničkih prihoda izlučio zaa(prihod)popravak hrama, i to doprinosi za pojedine duše i doprinosi, koji se daju od vjernika dragovoljno/III Kralj.15,15/. Doprinosi po pojedinim dušama davali su se prigodom brojenja pučanstva, za svakoga po polovinu sekeka, kad bi navršio 2o god. /Exod.3o,12-15 /. To je otpri-

like 45o dinara u našoj današnjoj novčanoj vrijednosti.Osim toga davali bi pojedinci prema svojoj dobrohotnosti i imućstvenom stanju dobrovoljne priloge./Lev.22,18-23;Deut.16,1o/. Prije to ga su svi oviprihodi išli u korist udruženja svećenika,ali se oni nisu brinuli za uzdržavanje hrama.Odsada su svećenicima išli u korist samo prihodi od žrtava za grijeh i prijestup.Osim toga svećenisi su ubirali od svojih znanaca(orihode)priloge za gra nju hrama,idući po pokrajinama Judeje.Kroz 23 god. vladanja kralja Joasa nisu svećenici misu svećenici ništa poduzimali za popravaljanje hrama,ali nakon toga je kralj Joas,kad mu je već bilo 3o god,preuzeo inicijativu za popravljanje hrama.

6-8. Joas je oduzeo upravu hramskih novčanih prihoda svećenicima i odredio,da se ima odmah pristupiti k radovima oko obnova hrama.Veliki svećenik Jojada nije se tome opirao, jer je on bio već u visokim godinama,pa nije više mogao nadzirati taj posao.

9-1o. Po naredbi kralj Joasa Jojada je dao načiniti sanduk za blagajnu i odozgo na njemu probušiti rupu za spuštanje darova za popravak hrama.Taj je sanduk bio postavljen kraj žrtvenika s desne strane ulaza u Gospodnji hram.Tu su svećenici ubacivali sav novac,što bi ga ljudi darivali za popravak hrama.Budući da je bio izdan i proglas za narod z a davanje priloga,prilozi su obilato pritjeca/IIDnev.24,8-1o/. Kad se već nakupilo mnogo novaca,novac se prebrojavao u prisutnosti kraljevskoga pisara i velikog svećenika.

11-16. U to doba nije još postaojao novac u obliku okruglih kovnih pločica,nego u obliku krugova ili prstena, ili u kovnim šipkama,koje je kov prebrojavanja trebalo vagati,a kad je bilo odvagnuto,spremalo se u vrećice,koje su se zavezivale.Sada se je predavao novac nadstojnicima,koji su iplačivali drvodjele i zidare,što su radili na popravaljanju hrama.Jednako se naplačivalo klesare kamenja i dobavljače građevnoga drva,kao i kamenolomce.Tako su bili namireni troškovi oko obnove same hramske građevine,ali više nije bilo dovoljno novaca,da se načini novo posuđe,koje je bilo potrebo završenje žrtvene službe u hramu,kao što su srebrne zdjele,noževi ,čaše,trublje i drugiinstrumenti bilo od srebra bilo od zlata,koji su se upotrebljavali u hramu.Dogodilo se naime,da su imali preveliko povjerenje u nadglednike radova,koji nisu ekonomički raspolagali s primljnim novcem. Svećenici su pak dobivali za svoje uzdržavanje samo novac za prijestup i za grijeh,tj. onaj dio žrtve,koji je bio propisan da pripadne svećenicima/Lev.5,15-18;6,26-29;Num,5,8/. To im je Joas ostavio na ime njihova uzdržavanja.

17-18. Poslije smrti velikoga svećenika Jojade kralj Joas predao se okružem lošim savjetnicima svakojakim opačinama osobito idololatriji zato ga je Bog kaznio navalom Aramejskoga kralaja Hazaela.Ovaj je poslije navale na Izraelsko kraljestvo/IV.Kralj1o,32-33;13,1-8/navalio na Judejsko kraljestvo,gdje je osvojio grad Gath na području Filišteja, koji su u to doba priznavali vlast Judejskoga kralja/IIDnev. 11,8/.Potom je Hazael krenuo s vojskom protiv Jeruzalema, gdje je u bitci nedaleko od Jeruzalema hametom potukao Joasovu vojsku/IIDnev.24,23-24/.Kralj Joas ,da spasi Jeruzalem od opsade i zauzeća,morao se je otkupiti rezervama blaga, sabranog u hramu i u kraljevskoj riznici od svojih predaka, kraljeva Josafata,Jorama i Ohozije,ukoliko od toga nije potrošila rastrošna kraljica Atalija za svoje vladavine.Joasovi naime pretci,Joram i Ohozija,premda su bili štovaoco Baala ipak radi državnih interesa nisu uskračivali svoje doprinose za hram,a ni za kralja Joasa nije sve ovo blago bilo upotrebljeno za popravak hrama.Od ovoga vremena postao je i Judejski kralj Joas vazalom Aramejskog kralja Hazaela,ko-

15.A Elisej mu je rekao:"Uzmi luk i strijele!" I on je uzeo sebi
luk sa strijelama.
16.Tada je rekao Izraelskom kralju:"Stavi svoju ruku na luk!"I kad
je stavio svoju ruku na luk,metnuo je Elisej svoje ruke na kraljeve ru-
ke.
17.Pa je rekao:"Otvori prozor prema Istoku!"I kad je otvorio,rekao
je Elisej:"Odapni strijelu!"I kad je odapeo strijelu,rekao je Elisej:"Po
bjedonosna strijela nad Aramejcima,jer ćeš pobiti Aramejće u Afeku
do istrage."
18.Još je rekao:"Uzmi strijele!"I kad je uzeo,rekao je Izraelskom
kralju:"Udri u zemlju!"I udarivši tri puta,stao je.
19.Tada se rasrdio na nj Božji čovjek i rekao:"Da si udario pet
puta ili šest puta/Vulg. dodaje:ili sedam puta/,tada bi pobio Aramejce
do istrage/sasvim/,a ovako ćeš samo tri puta potući Aramejce."
20.Potom je umro Elisej i ukopali su ga.A iduće su godine navalile
Moabske pljačkaške čete na zemlju.
21.I dogodilo se,kad su ukopavali nekoga čovjeka,da su ugledali
jednu takovu četu,i bacili čovjeka u Elisejev grob.I kad je čovjek
pao i dotakao se Elisejevih kostiju,oživio je i ustao na svoje noge.
22.A Aramejski kralj Hazael ugnjetavao je Izraelce svega Hazaelova
vijeka.
23.Ali im se Gospod smilovao i sažalio se na njih i milostivo je
pogledao na njih radi svoga zavjeta sa Abrahamom,Izakom i Jakovom i
nije ih htio uništiti,niti ih je odbacio od svoga lica do sada.
24.U to je umro Aramejski kralj Hazal,a na njegovo mjesto postao
je kraljem njegov sin Benadad.
25.I Joahazov sin Joas povratio je i opet oteo iz ruku Hazaelova
sina Banadada one gradove,koje je bio Hazael oteo ratom iz ruku nje-
govu ocu Joahazu:tri put ga je Joas potukao i povratio Izraelske gra-
dove.

B/ Tumačenje:
13.I.Nadahnuti pisac vraća se k Asinhronizmu Izraelskih kraljeva.
Dvadeset i treće godine vladanja Judejskoga kralja Joasa zavladaš je u
Izraelskom kraljevstvu Jehujev sin Joahaz i vladao je sedamnaest godi-
na. Od 814-798 pr.Kr.U sinhronizmu 23 godine drže tumačitelji,da se
uvukla prepisivačka pogreška,pa bi umjeto 23 godina imalo stajati 21
godina,jer je Judejski kralj Joas zasjeo na prijestolje sedme godine
vladanja Izraelskoga kralja Jehuja.Sinhronizam Joasa sa Jehujom ispra-
van je onda,ako se uzme,da je Jehu umro pod kraj 815 godine,pa se osta-
tak te godine nije brojio u vladanje Jehujeva sina Joahaza.
2.Moralna karakteristika Joahazova vladanja je nepovoljna,jer
je išao stopama kralja Jerobuama,a a to znači,da je zadržao kult zlatnih
telaca,a kako se iz daljeg teksta vidi,favorizirao je također kult dru-
gih idola./Vidi v.6/
3-5.Zato je Bog kaznio Joahaza tako,da ga je predao u ruke Ara-
mejskoga kralja Haela i njegova nasljednika kralja Benadada III.Kralj
Hazael pobijedio je u nekoliko bitaka Joahaza i osvojio mu nekoliko
gradova.Nije doduše time Joahaz i Izraelsko kraljevstvo izgubilo svoju
samostalnost,ali je jako oslabilo.Tu se ispunilo proroštvo Elizejevo
o okrutnom postupku Hazaela prema Izraelcima/IV.Kralj.8,12/.Tako je
bilo i za Aramejskoga kralja Benadada III.,Hazaelova nasljednika.U tim
nevoljama molio se Joahaz Bogu,da se smiluje Izraelskomu narodu.I Bog
je uslišao njegovu molitvu.Tako te je napokon Joahazova vojska pobijedi-
la Aramejce i izbavila se od njihova jarma.To se dogodilo tako,da je
protiv Aramejaca zavojštio Asirski kralja Salmanasar,pa je stoga Ara-
mejski kralj morao prebaciti svu svoju vojnu snagu na obranu od Asiraca
Izraelci su kroz to vrijeme donekle odahnuli od ratovanja i živjeli
neko vrijeme u miru,te su stanovali u svojim domovima i nisu morali
biti u vojnoj pripravi.Njihov je indirektni izbavitelj bio dakle Asir-
ski kralj Salmanasar,odnosno njegov nasljednik Adadnirari III./805-782/
6-7.Kraj svega toga Izraelski se narod nije sasvim odvratio od Je-
robeamovih grijeha,što više,pristajao je i uz kult pod lugovima,tj.pod
granjem na gorskim visinama,gdje se štovala boginja Ašera kao božica
bludnosti.

kojemu je morao plaćati danak,kao i Izraelski kralj Jehu.

19-21.Život i djela kralja Joasa opisana su u knjizi dnevnika Judejskih kraljeva.Kralj Joas,koji je poslije smrti velikoga svećenika skrenuo putem idololatrije,bio je Božjoj pravdi kažnjen.Naročito je Joasa stigla Božja kazna,kad je,oglušivši se na opomene Jojadina,sina Zakarija koji ga je odvraćao od idolopoklonstva,dao njega kamenovati u predvorju hrama,pokazujući se tako nezahvalnim za sva dobročinstva,koja mu je učinio veliki svećenik Jojada,otac Zakarijin./II.Dnev.24.20-21/.Zakarija je umirući rekao:"Neka Gospod vidi i osveti!"Ta je osveta doskora i došla na Joasa.Protiv njega su se urotila dva njegova dvoranina,Josahar,sin Semaatov i Jozabad,sin Somerov,koji su ga ubili u palači Mallonu na obronku sela.Semaat je bila podrijetlom Amonka,a Somer je bila Moabka. /II.Dnev.24.26/.Krv nevino ubijenog Zakarije vapila je u nebo za osvetom Joas je svojim prianjanjem uz kult Baala poslije Jojadine smrti izazvao prity sebe oporbu svećenika,a osobito kad je dao ubiti Jojadina,sina Zakariju.Napokon i pljačkanje hramskih dragocjenosti,da se njima otkupi od opsade Hazaela,povećalo je oporbu naroda protiv Joasa.Radi svega toga je pao žtvom urotnika.Bio je pokopan u Jeruzalemu pokraj svojih otaca,ali ne u kraljevskoj grobnici./II.Dnev.24.25/.Joasa je naslijedio njegov sin Amasija.

GLAVA XIII.

A/ Prijevod:

13.1.Dvadeset i treće godine kraljevanja Judejskoga kralja Joasa,Ohozijina sina,postao je kraljem Jehujev sin Johaz nad Izraelom u Samariji i vladao je 17 godina.

2.I činio je što je zlo u Gospodnjim očima,hodeći za grijesima Nabatova sina Jeroboama...kojima je naveo na grijeh Izraela i nije odstupio od njega.

3.Zato se raspalio Gospodnji gnjev na Izraelce,te ih je predao u ruke Aramejskoj kralju Hazaelu i u ruke Hazaelovu sinu Benadadu za sve ono vrijeme.

4.Ali je Johaz umilostivio Gospodnje lice i Gospod ga je uslišio jer je vidio Izraelovu muku,kakvo ih muči Aramejski kralj.

5.I Gospod je dao Izraelu izbavitelja,te su se oslobodili ispod Aramejske vlasti,i Izraelovi su sinovi stali živjeti pod svojim šatorima kao juče i prekjučer.

6.Ipak nijesu odstupili od grijeha Jeroboamova doma,kojima je naveo na grijeh Izraela,hodeći u njem.I Ašerin je lik još stajao u Samariji.

7.A Johazu nije ostalo više od pedeset konjanika i deset bojnih kola i deset hiljada pješaka,jer ih je satro Aramejski kralj i mrvio ih kao prah,zgazivši ih kao kad se vrši.

8.A ostali Joahazovi doživljaji i sve što je učinio,i njegovo junaštvo,nalazi se zapisano u knjizi Dnevnika Izraelskih kraljeva.

9.Po tom je Joahaz počinuo kod svojih otaca i ukopali su ga u Samariji,a na njegovo mjesto postao je kraljem njegov sin Joas.

10.Trideset i sedme godine kraljevanja Judejskoga kralja Joasa postao je kraljem Joahazov sin Joas nad Izraelom u Samariji i vladao je šesnaest godina.

11.I činio je što je zlo u Gospodnjim očima,ne odstupivši ni od jednoga grijeha Nabatova sina Jeroboama,koji je naveo na grijeh Izraela nego je hodio u njima.

12.A ostali Joasovi doživljaji,i sve,što je učinio,i njegovo junaštvo,kako je vojevao s Judejskim kraljem Amasijom,nalazi se zapisano u knjizi Dnevnika Izraelskih kraljeva.

13.Po tom je počinuo Joas kod svojih otaca,a Jeroboam je sjeo na njegov prijesto.A Joasa su ukopali u Samariji kod Izraelskih kraljeva.

14.U to se je Elizej razbolio od svoje bolesti,od koje je i umro. I pohodio ga je Izraelski kralj Joas i zaplakavši pred njim stao je govoriti:"Moj oče,moj oče!Izraelova bojna kola i njegovi konjici!"

Od Izraelske vojske smanjio se se za kralja Joahaza broj na 50 konjanika,
deset bojnih kola i deset tisuća pješaka,dok je u vrijeme Davidovo Iz-
raelska vojska brojila 800.000 ljudi./II.Sam.24,9/.Tu se obistinilo
proroštvo Elizejevo,da će ih Aramejski kralj svesti na stanje,kao
da ih je zgnječio u prah za vrijeme vršidbe.Medutim politička taktika
Aramejaca u vrijeme opasnosti Asiraca nije bila ispravna,jer mjesto da
podržavali savez sa susjednim narodima:Izraelcima,Feničanima i drugim
susjednim narodima protiv Asiraca,Aramejci su činili ratne ispade protiv
Izraelaca i slabili svoju obrambenu snagu protiv zajedničkog neprijatelja
i na kraju su svi potpali pod jaram Asiraca.
8-9.U zaključnoj formuli vladanja Joahazova poziva se nedahnuti
pisac,kao na izvore,na Dnevnike Izraelskih kraljeva.Kad spominje Joaha-
zovu hrabrost,valja podrazumijevati njegovu borbu protiv Hazaela.Nakon
njegove smrti pokopali su ga u Samariji.Naslijedio ga je njegov sin Joas.
10-13.Kao što smo imali u glavi VIII,/23-25/,slučaj,da se Judejski
kralja zvao Joram i vladao u isto vrijeme,kao i Izraelski kralj Joram,
tako i sada imamo slučaj,da u vrijeme Judejskoga kralja Joasa imamo u isto
vrijeme u Izraelu kralja Joasa.No poteškoća o godinama sinhronizma jav-
lja se i ovdje,kao u redku prvom ove glave.Ako je Joahaz započeo vlada-
ti 23 godine Judejskog kralja Joasa i vladao 17 godina,tj.do njegove
40-te godine vladanja,onda Izraelski kralj Joas nije mogao početi vla-
dati 37 godine Joasa Judejskoga kralja,osim ako se 17 godina uzima ta-
ko da je to bilo zapravo punih 15 godina,a prva i posljednje godina bi-
le su početak vladanja na izmaku godine i svršetak vladanja na početku
godine.Izraelski kralj Joas vladao je dakle nekoh 16 godina,ili je vje-
rojatno,da je već dvije godine vladao zajedno sa svojim ocem Joahazom.
I njegova je karakteristika loša:da je učinio zlo pred Gospodinom i ni-
je odstupao od Jeroboamovih grijeha,nego je zavodio na grijeh Izraela
i sam išao grešnim putem.On je medu ostalim ratovao s Judejskim kraljem
Amasijom,o čemu je govor u glavi XIV,8-14 ove knjige.O njegovim dje-
lima govore knjige-Dnevnici Izraelskih kraljeva.Spominje se njegova
smrt i pogreb u Samariji.
14.Iz života Joasova spominje se dalje,kako je posjetio bolesnoga
proroka Elizeja.Premda Izraelski kralj Joas nije mnogo mario z za pravo-
vjerni život,ipak je veoma cijenio i uvažavao proroka Elizeja,jer je
prorok Elizej za vrijeme svoga djelovanja učinio velike usluge Izrael-
komu kraljevstvu i svojim je čudesima i molitvom otklanjao mnoga zla od
Izraelskoga kraljevstva.Stoga se kralj Joas veoma ožalostio,kad je pro-
rok Elizej postao bolestan. i zaplakao je pred Elizejom,govoreći:"Oče
moj,oče moj!Kola Izraelova i konjici njegovi!"-Kao što je nekad pro-
rok Elizej vapio na rastanku sa svojim učiteljem,prorokom Ilijom
/IV.Kralj.2,12/,jer je Elizejeva molitva u obrani Izraelskoga kraljev-
stva vrijedila više,nego li sva bojna kola i konjanici i uopće vojna
snaga Izraelskog naroda.Prorok Elizej je često i svojim dobrim sa-
vjetima pomogao Izraelskim kraljevima.
15-19.Prigodom Joasova posjeta Elizeju prorok je htio još u svojim
posljednim časovima svoga života poučiti kralja Joasa o njegovim vla-
darskim pothvatima.Prorok je zatražio od kralja Joasa,da donese luk
i strijelice i rekao mu ,neka stavi svoju ruku na luk,a potom je i E-
lizej stavio svoje ruke na Joasovu ruku.Time je Elizej pokazao,da će
akciji,koja slijedi,dati proročko značenje.Dalje,kad je prorok rekao
kralju,da otvori prozor s istočne strane i spusti strijelicu kroz pro-
zor,da to znači,spasonosnu strijelicu pobjede nad Eramjcima kod Afeka,
koji se nalazi nekih deset km s istočne strane Genezaretskoga Jezera,a
tu je u svoje doba bio kralj Ahab piražen od Aramejskog kralja
Benadaba II.Dalje je prorok Elizej rekao kralju Joasu,neka podigne pu-
štenu strijelicu i neka njome udara po zemlji,kao da ima pod svojim no-
gama neprijatelja.Joas je udario tri puta.Na to se prorok rasrdi i reče
kralju:"Da si udario pet,šest ili sedam puta,pobijedio bi Aramejce pot-
puno,a ovako ćeš ih pobijediti samo tri puta."Prokov gnjev bio je izaz-
van nepostojanošću kralja Joasa u borbi protiv Aramejaca,da ih dotle
suzbija,dok ih sasvim onemogući u njihovim provalama protiv Izrael-
skoga kraljevstva.

Proroka je ujedno ožalostila bijedna buduća sudbina Izraelskoga naroda pod tuđinskim jarmom Aramejaca.

20-21. Prorok Elizej je umro nakon svog djelovanja kroz 57 godina od smrti Izraelskoga kralja Ahaba pa do početka vladanja Joasova. S velikom je neustrašivošću nastavljao on djela svoga učitelja proroka Ilije. U svom djelovanju činio je i mnoga čudesa, od kojih su neka natjerala u strah i samog neprijatelja Izraelskoga naroda, a osim toga je svojim savjetima činio velike usluge i samim kraljevima Izraelskim. Uspjesi prorokova djelovanja pokazali su se u tom, što je uvelike bio umanjen kult Baala. Ahabov dom, koji je promicao taj kult, bio je za kaznu sasvim iskorijenjen, a malen broj štovalaca pravoga Boga ohrabrio se je i poveća redove svojih pristalica. Premda prorok Elizej nije uspio sasvim iskorijeniti idololatrijski kult, ipak je uspio toliko, da je kult pravoga Boga prevladao nad kultom idololatrije. Koliku je snagu čudesa Bog dao proroku Eliseju, vidi se po tom, što se je i dodirom njegova mrtva tijela dogodilo čudesno oživljenje jednoga mrtvaca, koga su ukapajući na brzu ruku bacili u Elizejev grob. Stoga se i u knjizi Crkvenici/48,13–16/ posebnim elogijem pohvaljuje njegova svetost i revnost za promicanje slave pravoga Boga.

22-23. Nadahnuti pisac reasumira jednim osvrtom na prošle događaje u povijesti Izraelskoga kraljevstva u ratovima s Aramejskim kraljem Hazaelom, koji je kroz cijelo vrijeme vladanje kralja Joahaza pritješnjivao Izraelce, ali im se Bog ipak smilovao, da ih neprijatelj nije sasvim zatro, da se tako održi Božji savjet, sklopljen sa Abrahamom, Izakom i Jakovom, da ne će biti sasvim istrijebljeni sa zemlje.

24-25. Aramejski kralj Hazael iskorištavo je prilika slabosti Asirskoga kraljevstva za Salmanasera II. i Šamsi-Adada III., da povećava svoj teritorij osvajanjem dijelova Izraelskoga kraljevstva s istočne strane Jordana i susjednih krajeva oko Sirije. Nakon Hazaelove smrti nije više služila sreća njegovu nasljedniku Benadadu III., da zadrži osvojene krajeve. On se zapleo u ratove sa susjednim državama, u Hamatu i Luusu na sjeveru Aramejskoga kraljevstva, gdje je htio postati pročelnikom saveza od deset kraljevstava, ali je bio potučen od Hazraka kod Zakira, koji se dočepao vlasti nad Hamatom i Luusom. Tu je prigodu iskoristi Izraelski kralj Joas, te je u ratu protiv Benadada uspio u tri pobjede zadobiti natrag neke gradove, osvojene od Hazaela, s ove strane Jordana, ali pokrajine s istočne strane Jordana ostale su ipak pod Aramejskom vlašću i to sve do Jeroboama II.

GLAVA 14.

A/ Prijevod:

14.1. Druge godine Izraelskoga kralja Joasa, Joahazova sina, postao je kraljem Amasija, sin Judejskoga kralja Joasa.

2. Bilo mu je 25 godina, kad je postao kraljem, a kraljevao je 29 godina u Jerusalemu. A materi mu je bilo ime Joadana iz Jerusalema.

3. I činio je, što je pravo u Gospodnjim očima, ali ne kao njegov predak David. Činio je sasvim onako, kako je činio njegov otac Joas.

4. Samo visine nisu bile uklonjene; narod je još žrtvovao i kadio na visinama.

5. A poslije, kad se je učvrstilo kraljevstvo u njegovoj ruci, on je pobio svoje sluge, koji su ubili kralja, njegova oca.

6. Ali sinova tih ubica nije pogubio, kao što piše u Mojsijevoj zakonskoj knjizi, gdje je zapovijedio Gospod, govoreći: "Da se ne pogubljuju očevi za sinove, ni sinovi da se ginu za očeve, nego svaki neka gine za svoj grijeh!".

7. On je pobio deset hiljada Edomaca u Slanoj Dolini i osvojio ratom Sellu, prozvavši je imenom Jektehel do ovoga dana.

8. Tada je poslao Amasija glasnike k Joasu, sinu Joahaza, Jehujeva sina k Izraelskom kralju i poručio: "Hajde, da se ogledamo u boju!"

9. A Izraelski kralj Joas je poslao k Judejskomu kralju Amasiji i poručio mu: "Trn na Libanonu poslao je Cedru na Libanonu i poručio mu: daj svoju kćer mome sinu za ženu!

ali je naišlo divlje zvijerje,što je na Libanonu,zgazilo trn.

10.Snažno se razbio Edomca,pa si srcem ponio:smatraj se slavnim, ali ostani kod svoje kuće:jer zašto si izazivao zlo,da padneš u nj,ti i Judejci s tobom?

11.Ali Amasija nije poslušao,zato je izašao Izraelski kralj Joas te su se ogledali u boju on i Judejski kralj Amasija kod Bethsamesa u Judeji.

12.I Izraelci su razbili Judejce,koji su pobjegli svaki k svome šatoru.

13.I Izraelski kralj Joas je uhvatio kod Bethsamesa Judejskoga kralja Amasiju,Joasova sina,Ohozijina sina:i došavši u Jeruzalem oborio je Jeruzalemski zid od Efraimovih vrata do ugaonih vrata,četiri stotine lakata.

14.Pa uzevši sve zlato i srebro i sve posude,što se nalazilo u Gospodnjem hramu i u riznicama kraljevskog dvora i taoce,vratio se u Samariju.

15.A ostali Joasovi doživljaji i što je činio i njegovo junaštvo, i kako je vojevao s Judejskim kraljem Amasijem,nalazi se zapisano u Dnevnicima Izraelskih kraljeva.

16.Po tom je počinuo Joas kod svojih otaca i bio ukopan u Samariji kod Izraelskih kraljeva,a na njegovo mjesto postao je kraljem njegov sin Jeroboam.

17.Judejski pak kralja Amasija,Joasov sin,poživio je još 15 godina ōssmrti Izraelskoga kralja Joasa,Joahazova sina.

18.A ostali Amasijini doživljaji nalaze zapisana u Dnevnicima Judejskih kraljeva.

19.Protiv njega su se urotom urotili u Jeruzalemu,te je pobjegao u Lakiš:ali su poslali za njim u Lakiš te su ga ubili ondje.

20.A odande su ga donijeli na konjima i bio je ukopan u Jeruzalemu kod svojih otaca u Davidovu gradu.

21.Tada je sav Judejski narod uzeo Azariju,kome je bilo 16 godina, te su ga postavili kraljem na mjesto njegova oca Amasija.

22.On je opet sagradio Elat,povrativši ga Judeji,pošto je kralj p počinuo kod svojih otaca,

23.Petnaeste godine kraljevanja Judejskoga kralja Amasije,Joasova sina,postao je kralejm u Izraelu Jeroboam,Joasov sin,u Samariji,i kraljevao je 41 godinu.

24.I činio je što je zlo u Gospodnjim očima,ne otsupivši ni od je noga grihea Nabatova sina Jerobuama,koji jeje naveo na grijeh Izraela.

25.On je povratio Izraelsko područje od ulaska u Emath pa do arapskoga/nizinskoga/mora,po riječi Gospoda,Izraelova Boga,koju je rekao preko svoga sluge Jone,Amatijeva sina,proroka iz Geth-Ofera.

26.Jer je Gospod vidio Izraelovu veoma gorku nevolju,i da nema ni zatvorenoga ni ostavljenoga,i da nema nikoga,da pomogne Izraelu.

27.Ali Gospod nije bio još odlučio,da zbriše Izraelovo ime ispod neba:zato ih je izbavio preko Joasova sina Jeroboama.

28.A ostali Jeroboamovi doživljaji i sve što je učinio i njegovo junaštvo,kako je vojevao i kako je povratio Damask i Emath od Judejske k Izraelu,nalazi se zapisano u Dnevnicima Izraelskih kraljeva.

29.Po tom je počinuo Jerobuam kod svojih otaca,Izraelskih kraljeva a na njegovu mjestu postao je kraljem njegov sinx Zaharija.

B/ <u>Tumačenja:</u>

14.1-2.Tekst nastavlja sa sinhronizmom Judejskoga kraljevstva. Druge godine Joasa,sina Joazova,kralja Izraelskoga,zavladao je u Judji Amasija,sin Judejskohga kralja Joasa.Bilo mu je 25 godina,kad je poče vladati,a vladao je 29 godina u Jeruzalemu.No ovaj broj godina vladanja nije ispravan,nego će biti prepisivačka pogreška.Zapravo je vladao 9 godina,tj.od 797-789 pr.Kr./Landersdorfer S,Die Bücher der Könige III.Bd.2.Abteilung,str.187./.Ima njegove matere bilo je Joadan /Bogumila/,a bila je Jeruzalemka.

3-4.Za Amasijina vladanje konstatira se,da je bio ispravan pred Gospodom,ali ne tako kao David,jer je ostavio na visinama idololatrijski kult,u kom je sudjelovao narod.Ali pot kraj svog vladanja poslije po-

slije pobjeda nad Edomcima uzoholio se i pao je u idilolatriju, povodeći se za svojim ocem Joasom, koji je takodjer u početku svoga vladanja podavao dobre nade. Ali nakon smrti svoga zaštitnika velikog svećenika Jojade krenuo je zlim putem./II. Dnev. 25,14/

5-6. Amasija nije se osijećao sasvim sigurnim na prijestolju, dok ne obračuna sa strankom, čiji su pristalice ubili njegova oce Joasa. Kad se ustalio na prijestolju, dao je pogubiti ubojice svoga oca /IV.Kralj. 12,22./ Kod toga je postupio po propisima Mojsijeva zakona da nije ubijao njihove sinove, nego samo osobne krivce tj. Jozahara i Jozabada./Deut.24,16/. Tim je zastrašio svoje stranačke protivnike, da se ne usude buniti protiv njega.

7. Na početku svoga vladanja amasija je poveo vojnu protiv Edomaca. Ta je vojna imala svrhu osigurati put do Crvenog mora, koji je u vrijeme kralja Jorama bio izgubljen. Edomci kao Esajevlji potomci bili su neprijateljski raspoloženi protiv Judejaca. Vojni sukob s Edomcima desio se u Slanoj dolini, Hebr.Bege-Melah. Danas je to područje južno od Mrtvog mora u dolini ElGhor. Osvojio je takodjer glavni grad edomaca po imenu Selah, izdubenu pećinu, kasnije u vrijeme Arapa nazvan Petra, a pokrajina se prozvala Arabija Petrea, gdje je bilo nastanjeno arapsko pleme Nabateja. Kralj Amasija prozvao je taj grad nakon zauzeća Jokteel, što etimološki znači "Od Boga zauzet". Kod orjentalaca je bilo uobičajno da nakon vojnog zauzeća gradu promijene ime, da time naznače, da taj grad više ne spada pod vlast bivšeg vladara, nego pod novu vlast osvajača. Jednako ime pripada jednome gradu na teritoriju Judejskom, kako se to razabire iz knjige Jozujine /Jos. 15,38/. Uspjeh ovog rata bio je od velike važnosti za trgovinu Judejskog kraljevstva, ali je bio kratkotrajan radi poraza kralja Amasije od strane Izraelskoga kralja Joasa. Amasijin rat protiv Edomaca obširnije se opisuje u II.Dnevnika,25,14. i sli. Odanle saznajemo da je kralj Amasija nakon pobijede nad Edomcima ponio sa sobom u Jeruzalem i Edomske idole da ih tu obožava. U ratu protiv Idumejaca pobio je Amasija 10000 Edomaca, a drugih 10000 zarobljenih dao je strmoglaviti s jedne pećine/II. Denv.25,12/.

8-10. Pobjedom nad Edomcima uzoholio se Judejski Kralj Amasija i zanesen idejom, ne bili pokušao uskrisiti veličinu Davidova kraljevstva da opet prisajedini i podloži sjeverno Izraelsko kraljevstvo Judejskom, a s druge strane pouzdavajući se preuzetno u svoju vojnu snagu tražio je izliku za rat. Čini se da je bilo i drugih razloga, radi kojih je Amasija htio zavojštiti protiv Izraelskog kralja Joasa. To su bila krvološtva i pljačke onih 100000 Izraelske plaćeničke vojske, što ih Amasija nije htio povesti na vojnu protiv Idumejaca, kao nepouzdan elemenat, pa su nakon toga počeli pljačkati Judejsko stanovništvo i pri tom pobili oko 3000 ljudi/II.Dnev.25,13/. Osim toga čini se da je Amasija zaprosio ruku jedne princeze od Izraelskog kralja za svoga sina, a Izraelski kralj nije udovoljio toj prosidbi. Jedno s drugim kao i ohola povrijedjenost Amasijeva i preuzetno pouzdanje u njegovu vojnu snagu, potakle su Amasiju, da izazove Izraelskoga kralja Joasa na rat, poručujući mu ironički: "Hajde da se ogledamo!" Na taj ironički izazov odgovorio je Izraelski kralj Joas sarkastičkom poredbom: "Libanonski trn poslao je k libanonskom cedru govoreći: Daj mi svoju kćer mome sinu za ženu. Tada su došle zvijeri libanske šikare i pokazile trn. Jer si snažno pobio Edomce uzoholilo se tvoje srce; budi zadovoljan sa slavom i ostani sjediti kod kuće! Zašto izazivaš zlo da padneš u nj i ti i Judejci s tobom?" Odatle se vidi kako su Izraelski kraljevi s visoka gledali na Judejce kao nešto inferiorno, što se ne može takmičiti sa izraelskim kraljevstvom. Joas je spočitnuo Amasiji i to, što se nakon pobjede nad Edomcima uzoholio. Poredba s trnom i cedrom podsjeća na sličnu poredbu Joatanovu u knjizi Sudačkoj /9.14-[illegible] Odatle se vidi da je i Joas bio sebi svijestan svoje snage, jer u tri navrata pobjedi Aramejce.

11-12. Judejski kralj Amasija našao se još većma povrijedjen odgovorom izraelskoga kralja Joasa, i odmah je poveo svoju vojsku protiv Joasa. Sukobili su se kod Judejskoga grada Betsamesa, zapadno od Jeruzalema, jer je Izraelski kralj Joas pretekao Amasiju, Tako da je upr[illegible]

ličio ratni sukob na teritoriju Judejskoga kraljestva. Judejski kralj Amasija bio je poražen. A to je bila Božja kazna, što se poslije pobjede nad Edomcima odao idololatriji edomskih bogova./II.Dnev. 25,20./.

13-14. Sam kralj Amasija pao je tom prigodom u zarobljeništvo Joasavo. Izraelski kralj Joas ušao je kao pobjednik u Jeruzalem i sruši o je jedan od obrambenih zidova od Efraimovih vrata do vrata na uglu, u dužini oko 400 lakata. Vodjenjex Amasija kao zarobljenika u vlastitu prijestoljuicu bilo je strašno poniženje za kralja Amasiju. Efraimova vrata nalazila su se na sjevernoj strani Jeruzalema, a vrata na uglu nalazila su se na sjeveru visokog grada. Tako je grad Jeruzalem bio lišen vanjske zaštite, kad je jedan dio obrambenog zida bio razvaljen . Izraelski kralj Joas uzeo je kao ratni plijen sve zlato i srebro i dragocjeno posudje iz hrama i kraljevske riznice, a osim toga uzeo je sa sobom kao taoce sve odgovorne ličnosti koje su bile savjetnici kralja Amasije. Napokon Judejsko kraljevstvo postalo je vazalom Izraelskoga kraljevstva. Time je Izraelski kralj Joas pokazao još svoju obazrivlj ost prema Judejskom kraljevstvu, jer ga nije sasvim anektirao Izraelskom kraljevstvu, nego se zadovoljio time, da mu Judeja plaća danak. Po-tom se Joas pobjedonosno vratio u Samariju.

15-16. Osvrt na vladanje Izraelskoga kralja Joasa završuje običajnom formulom, spominjujući njegova junaštva, akao se borio takodjer protiv Judejaca i pozivajući se na dnevnike Izraelskoga kraljevs tva. Joas je vladao od 798-783. pr. Kr. Dakle 15 g. a naslijedio ga je njegov sin Jeroboma II.od 783-743.

17-20. Tekst retka 17. iskvaren je pogrešlom prepisivača. Amasija je zapravo vladao 9 g. pa nije preživio Izraelskog kralja Joasa, j jer je Joas vladao od 798-783. pr. Kr. , a Amasija od 797-789. pr. Kr. Kao što je pao žrtvom urote njegov otac Joas,tako se i protiv Amasija skovala urota u Jeruzalimu. Da sebi spasi život pobjegao je Amasija u Lakiš jugozapadno od Jerzualema, na ulazu u Filistejsku zemlju, danas nosi ime Um-Lahiš. Urota bila je zasnovana izravno protiv osobe Amasija, a ne protiv same dinastije. Zato urotnici nisu branili da bude ukopan u Jeruzalemu u kraljevskoj grobnici, niti su se protivili, da ga nasljedi njegov sin Azarija. Amasijino mrtvo tijelo dopremili su na kolima u Jeruzalem, gdje je bio ukopan u kraljevskoj grobnici svojih predja.

21-22. Azarija, sin Amasijev, imao je tek 16.g. kad je počeo vladati. Iz činjenide da je bio od naroda jednodušno izabran za kralja razabire se da sam napod nije bio protivan dinastiji. U II.Dnev. 26,1. naziva se takodjer Ozija. On je vladao 52 g.,/tj. 789-738/ Njegovo zauzeći i izgradnja lučkoga grada Elata na istočnom zaljevu Crvenoga mora može se objasniti tako, što su Edomci poslije smrti Amasijine pokušali zbaciti pokornost Judejskomu kralju, ali je poduzetni Azarija odma zavojštio na njih i opet ih pokorio. Ova luka na Crvenom moru bila je veoma važna za trgovinu Judejskog kraljevstva. O tom se opširnije izvješćuje u gl.15,1-7 i II.Dnev. 26,1-23.

23-24. Sinhronizaciju vladanja Jerobomma II. valja uskladiti s godinom vladanja kralja Amasije tako, da je JerobommII započeo vladati pete godine Judejskoga kralja Azarije/ili Ozije/ dakle od 783-743 tj. 41 godinu. Unatoč dugotrajnog vladanja i političkih sposobnosti nadahnuti pisac daje JeroboamII. lošu moralnu svjedodžbu:"Činio je što je zlo pred Gospodom, jer nije odstupio od grijeha Jeroboama I, sina Nabatova, koji je naveo na grijeh Izraela." Znači dakle, da je pogodovao idololatriji ne samo zlatnih telaca, nego i kultu Baala i Astarte na gorskim visinama.

25-27. JerobommII. ima zahvaliti svoje političke uspjehe okolnostima oslabljenja Aramejskog kraljevstva, gdje je BenadadIII. htio pridići ugled Aramejskoga kraljevstva, ali je podlegao porazu, što mu ga je zadao Asirski kralj AdadnirariIII u Damasku, tako da je BenedatIII. postao vazalom Asirskoga kraljevska. Jednako je nasljednik AdadnirarijaIII. SalmanasarIII.,/koji je vladao 782-781/kroz duge

godine ratova protiv Aramejaca, tako da se oni nisu mogli oporaviti. Te su prilike išle u korist JeroboamaII., da je mogao osloboditi se svoje ovisnosti od Damaska, a osim toga osvojio je natrag sve krajeve što su ih Aramejci za Hazajela i BenadadaIII. osvojili od Izraelskog kraljevstva. JeroboamII. povratio je dakle Izraelskom kraljevstvu od Ematskog ulaza na sjeveru do Mrtvog mora na jugu. No taj uspjeh ima se većma zahvaliti Božjoj dobroti,kako je rekao prorok Jona iz Getofera. To je bio onaj prorok, koga je Bog poslao navještati pokoru Ninivljanima, kako se opisuje u proročkoj knjizi Joninoj. Bog je naime vidio veliku potištenost i tužnu sudbinu Izraelskoga naroda, od koga je mnogo njih skapavalo u zatvorima, pa im se smilovao, da sasvim ne propadne. Zato je Bog taj narod spasio u vrijeme vladanja JeroboamaII. Istina, i kralj JeroboamII. priznavao je vazalstvo Asirskih kraljeva, ali se oslobodio vazalstva Aramejskoga i zadobio natrag krajeve od istočne strane Jordana, tj. zemlju Galaadsku i Hauram, a osim toga podložio je svojoj vladi Amonce i Filisteje.

28-29. U ovim recima rezumira nadahnuti pisac uspjehe vladanja kralj Izraelskoga JeroboamaII. pozivajući se na izbor dnevnika Izraelskih kraljeva. Kad se spominje Damask, to ne znači, da je sam taj grad bio pod njegovom vlašću, nego dio pokrajine Damaska. A kad se kaže za Emat Juda čini se reminiscencija na vrijeme, kad se Salamonovo kraljevstvo protezalo na sjever do Emata. Nakon smrti JeroboamaII. zavladao je njegov sin Zakarija.

Bilješka. U vrijeme JeroboamaII. bilo je Izraelsko kraljevstvo okruženo slabim državama. U Egiptu vladale su dinastičke trzavice izmedju XXII.i XXIII. dinastije, koje nisu imale snage uplitati se u ratove istočnih država. Asirsko kraljevstvo proživljavalo je takodjer krizu. Damsk je bio potpuno oslabljen, a države Hdrakh i Mansuati sjeverno od Aramejaca na rijeci Orontu zadovoljavale su se da se mogu odupirati Asirci U vrijeme JeroboamaII. djelovali su proroci Amos i Oseja u Izraelskom kraljevstvu. Njihovo djelovanje je ocrtano u njihovim proročkim knjigama.

GLAVA XV.

A/ Prijevod.

15.1. Dvadeset i sedme godine vladanja Izraelskoga kralja Jeroboama postao je kraljem Azarija, sin Judejskoga kralja Amasije.

2. Bilo mu je šesnaest godina, kad je počeo vladati, a vladao je pedeset i dvije godine u Jeruzalemu, a materi mu je bilo ime Jehovija /Vulg. Jehelija/ iz Jeruzalema.

3. On je činio, što je pravo u Gospodnjim očima, sasvim što je činio njegov otac Amasija.

4. Samo visine nisu bile uklonjene; narod je još žrtvovao i kadio na visinama.

5. I Gospod je udario kralja te je postao gubav do dana svoje smrt i stanovao je u odjeljenoj kući, a kraljev sin Jotam /Vulg. Joathan/ bi je dvorski upravitelj i sudio narodu u zemlji.

6. A ostali Azarijini doživljaji i sve što je činio nalazi se zapisano u dnevnicima Judejskih kraljeva.

7. I Azarija je počinuo kod svojih otaca, i pokopali su ga kod njegovih otaca u Davidovu kradu. A na njegovo mjesto postao je kraljem njegov sin Jothan /Vulg. Joatan./

8. Trideset i osme godine kraljevanja Judejskoga kralja Azarije postao je kraljem Jeroboamov sin Zaharija nad Izraelom u Samariji, i vladao je šest mjeseci.

9. I on je činio šti je zlo u Dospodnjim očima, kao što su činili njegovi oci: nije odstupao od grijeha Nabatova sina Jeroboama, koji je naveo na grijeh Izraela.

10. Protiv njega se urotio Jabesov sin Šalum /Vulg.Sellum/, i
ubio ga pred narodom i usmrtivši ga zakraljio se na njegoro mjesto.
11. A ostali Zakarijini doživljaji, eno su zapisani u dnevnicima
Izraelskih kraljeva.
12. Tim se ispunila Gospodnja riječ, koju je obrekao Jehuju go-
voreći: "Sinovi će ti do četvrtoga koljena sjediti na Izraelskom prije-
stolju. I zbilo se tako.
13. Jabesov sin Šalum postao je kraljem tridesetx i devete godine
vladanja Judejskoga kralja Uzijo /Vulg. Azarije/, a vladao je mjesec
dana u Samariji.
14. Jer se podigao Gadijev sin Menahem iz Tirse i navalivši na
Samariju ubio je Jabesova sina Šaluma u Samariji, i usmrtivši ga
postao je kraljem mjesto njega.
15. A ostali Šalumovi doživljaji i njegova urota, kojom se urotio,
eno nalaze se zapisani u dnevnicima Izraelskih kraljeva.
16. Tada je Menahem poharao Tapsu i sve što je bilo u njoj, s ne-
zinim područjem do Tirse, jer mu nije otvorila, zato ju je pobio, para-
jući sve trudne žene u njoj.
17. Trideset i devete godine vladanja Judejskoga kralja Azarije
postao je kraljem Gadijev sin Menahem nad Izraelom i vladao je deset
godina u Samariji.
18. I činio je što je zlo u očima Gospodnjim, ne ostupajući od
grijeha Nabatowa sina Jeroboama, koji je naveo na grijeh Izraela svega
svoga vijeka.
19. Tada je asirski kralj Ful navalio na zemlju, a Menahem je dao
Fulu hiljadu srebrnih talenata, da bi mu pomogao, da utvrdi kraljevstvo
u svojoj ruci.
20. A te je novce rasporezao Menahem na Izraela, na sve imućne
ljude, da ih dade Asirskome kralju, na svakoga čovjeka po pedeset se-
kala. Tako se je vratio Asirski kralj i nije se zadržao ondje u zemlji.
21. A ostali Menahovi doživljaji i sve što je činio, zapisano je
u dnevnicima Izraelskih kraljeva.
22. Potom je počinuo Menahem kod svojih otaca, a na njegovo mje-
sto postao je kraljem njegov sin Pekahija /Vulg. Faceia/.
23. Pedesete godine vladanja Judejskog kralja Azarije postao je
kraljem Menahenov sin Pekahija na Izraelom u Samariji i vladao je dvije
govine.
24. I činio je što je zlo u Gospodnjim očima ne odstupajući od
grijeha Nabatova sina Jeroboama, koji je naveo na grijeh Izraela.
25. Protiv njega se urotio njegov vitez Pekah, Romelijin sin i
ubio ga u Samariji, u palači kraljevskoga doma, s Argobom i sa Arijem,
a s njime je bilo pedeset ljudi izmedju Galaadjana, i ubivši ga postao
je kraljem mjesto njega.
26. A ostali Pekahjevi doživljaji, i sve što je činio, jer eno su
zapisani nalaze se u dnevnicima Izraelskih kraljeva.
27. Pedeset i druge godine vladanja Judejskoga kralja Azarije
postao je kraljem Romelijin sin Pekah nad Izraelom u Samariji, i vla-
dao je dvadeset godina.
28. I činio je što je zlo u Gospodnjim očima, ne otstupajući od
grijeha Nabatova sina Jeroboama, koji je naveo na grijeh Izraela.
29. U vrijeme Izraelskoga kralja Pekaha, došao je Asirski kralj
Tiglat-Pileser i zauzeo Aion i Abet-Bet-Maahu i Jamoh, i Kedes i Asor
i Galaad i Galileju i svu Neftalijevu zemlju, i odveo narod u Asiriju
u sužanjstvo.
30. Tada se urotom urotio Elin sin Ozeja protiv Romelijina sina
Pekaha i udarivši ga usmrtio ga, pa je postao kraljem mjesto njega,
dvadesete godine vladanja Ozijina /Azarijina/sina Joatama.
31. A ostali Pekahovi doživljaji i sve što je učinio, eno je za-
pisano u dnevnicima Izraelskih kraljeva.

32. Druge godine vladanja Romelijina sina Pekaha, izraelskoga kralja
postao je kraljem Joatham, sin Judejskoga kralja Ozije (Azarije).
33. Bilo mu je dvadeset i pet godina, kad je počao vladati, a vladao
je šesnaest godina u Jeruzalemu, a matri mu je bilo ime Jeruša, Sado-
kova kći.
34. I činio je, što je pravo u Gospodnjim očima; sasvim je činio,
kao što je činio njegov otac Ozija (Azarija).
35. Samo visine nijesu bile uklonjene: narod je još žrtvovao i ka-
dio na visinama. On je sagradio Gornja vrata Gospodnjega hrama.
36. A ostali Joathamovi doživljaji, i sve, što je činio, zapisano
je u dnevnicima Judejskih kraljeva.
37. U ono je vrijeme počeo Gospod slati na Judeju aramejskoga kralja
Rasina i Romelijina sina Pekaha.
38. Potom je počinuo Joatham kod svojih otaca i bio je ukopan kod
svojih otaca u Davidovu gradu, a na njegovo mijesto zavladao je njegov
sin Ahaz.

B) Tumačenje

15,1-2. Sinhronizam "dvadeset i sedme godine" je prepisivačka pogrešk
prema utvrdjenom ispravku Amasijina vladanja pada početak vladanja Jerob
boama II. u sedmpj godini vladanja Judejskoga kralja Azarije, komu je
bilo 16. godina, kad je počeo kraljevati. Azárija je vladao od 7?9-738.
pr. Krista.,dakle pedeset i dvije godine,dok je Jeroboam II.vladao
od 783-7?3.g.p.Kr.,dakle četrdeset i jednu godinu.Azarija naziva se
takodjer Ozija ili Uzija /II.Dnev.26,1 i sl./.On je najdulje kralje-
vao.Njegova mati bila je Jeholija/=Bog je onaj koji kažnjava/Jeruza-
lemska.

3-4.Moralnu karakteristiku njegova vladanja treba dopuniti s
izvještajem II.Dnev.26,16 i sl.gdje se izvješćuje,da je kralj Aza-
rija/Ozija nepovlašteno posegao za prisvajanjem svećeničkih fun-
kcija,i radi toga bio kažnjen doživotnom gubom.No premda je inače
bio ispravan,ipak se nije brinuo,da poruši žrtvenike na visinama.

5.-Kako saznajemo iz II.Dnev.26,1-10,za njegova vladanja bi-
lo je Judejsko kraljevstvo u velikom blagostanju.On je ponovno po-
dložio Edomce svojoj vlsti i obnovio grad Elath na istočnom zalje-
vu Crvenog mora,i time omogućio trgovinu na moru.Pokorio je t
takodjer Filisteje,srušivši obrambene zidove grada Getha,Jamnije
i Azota,a neke je gradove ponovo sagradio.Upokorio je Arape i A-
monce,kojima je nametnuo danak.Izgradio je velike utvrde za obra-
nu Jeruzalema,iskopao zdence,i pripravio obrambrene ratne sprave.
No kad se pod kraj svoga vladanja uzoholio i htio,unatoč protesta
velikog svećenikaAzarije i osamdeset svećenika,žrtvovati tamjan u
hramu,Bog ga je kaznio gubom,sve do njegove smrti.Kao gubavac ni-
je smio stanovati u kraljevskoj palači,nego je živio odijeljenou
posebnoj kući,kako je bilo propisano u Mojsijevu zakonu/Lev.13,46/.
Za to vrijeme vršio je kraljevske dužnosti,tj. upravu kraljevskog
dvora i sudjenje njegov sin Joathan.Pod kraj Azarijina vladanja
započinje svoje djelovanje veliki prorok Izaija,koji je sve do po-
četka vladanja kralja Manasesa bio na veliku uslugu Judejskim kra-
ljevima svojim uputama i opomenama.

6-7.Običjnom zaključnom formulom konstatira se Azarijina smrt,
a za njegov pogreb spominje se u II.Dnev.26-23,da je bio ukopan odi-
jelito od kraljevskih grobova na posebnom polju. Namjesto njega postao
jekraljem njegov sin Joatham./ hebr. Joatham/.

8+ 12. Prelazi se u sinhronizam Izraelskih kraljeva, POslije
smrti Jeroboama II. brzo se izmjenljuju izraelskiK kraljevi, što po-
kazuje sve dublje snage toga kraljevstva. Trideset i osme godine Judej-
skoga kralja Azarije postao je u Izraelu kraljem Jeroboamov sin Za-
harija, ali njegovo je kraljevanje trajalo samo šest mjeseci (743 pr. K
Za njega se konstatira samo to, da je činio zlo pred Gospodom, te nije
odustao od grijeha Nabatova sina Jeroboama. On je bio ubijen od urot-
nika Šaluma sina Jabesova, i to javno na očigled naroda, te je sebe pr
glasio kraljem. Ubijeni Zaharija bio je posljednji potomak Jehujeve
dinastije, pa je s njime po proročkoj riječi zaključeno vladanje Jehu
ve dinastije sa četvrtim koljenom.

13 - 14. Ubojica Izraelskoga kralja Zaharije, Salum, održao se samo mjesec dana na kraljevskom prijestolju (743).Zato se i ne govori o njegovom moralnom karakteru. Kakvim je putem došao na prijestolje, takvim je putem bio i maknut s prijestolja. Njega je ubio Menahem, sin Gadijev iz grada Terse. On je bio zapovijednik vojne snage kralja Zaharije, i ubivši Saluma zasjeo je na kraljevski prijesto u Samariji.

15-16. Za kralja Šaluma počeli su gradjanski ratovi, kad su pristalice jedne stranke ubijali druge, da se dočepaju vlade. Tu su bile na dnevnom redu zanjede i spletke, koje su rješavali generali vojske, otimajući se za vlast. Tako je i Menahem udario na gradÆ Tafsu, današnji Kirbet- Tafsa,oko 10 km jugozapadno od Sihema, gdje je počinio strašno krvoproliće, zatim na grad Terzu, jer mu nisu htjeli otvoriti vrata tj. priznati ga kraljem. Kod tih krvoprolića parao je i trudne žene. Takovi krvavi prizori nisu bili rjetkost kod tadašnjih orjentalaca, kako se vidi iz postupka Aramejskoga kralja Hazaela (8,21; Os.13, 16; Am. 1, 13).Prorok Ozea govori o žalosnom stanju Izraelskoga kraljestva radi unutrašnjih krvavih nemira, ubojstava, kradja, grabeži, bludnosti, da se nije moglo naći čovjeka, koji bi mogao svemu tome zlu stati na kraj.

17-18. Glede sinhronizma i ovdje je teško utvrditi točno godinu početka Menahemova vladanja; u tekstu stoji 39 godine vladanja Azarije , Judejskoga kralja, a to bi značilo oko 750. pr. Kr. Medjutim drugi drže (Landersdorfer) da početak Menahemova vladanja pada 742-737.pr.K. ali u tóm slučaju ne bi trajanje njegova vladanja bilo 10 godina, nego pet. Karakteristika njegova vladanja je uopće zla: činio je zlo pred Gospodom i prijanjao je uz grijeh Jeroboama.

19-20. Ta Menahemova vladajja navalio je asirski kralj Pul, poznat inače pod imenom Reglat Palasar(Tiglet-Pilesar)III.(745-727.pr.Kr.) Taj pohod padaæ g.738. pr.K. Babilonsko ime toga kralja je Pulu. On je sin Salmanasara III.Teglat-Palasar je preduzeo sebi, da podigne ugled Asirskoga kraljevstva, pa je zato podazeo osvajačke ratove protiv zemlje Akkad, zauzeo prijestolnicu Sumerana, zatim Mediju (g.744),ratuje protiv grada Arpad i zauzima ga (grad se nalazi u Siriji, sedam sati sjeverno od Alepa). Nadalje je pokorio čitavu Siriju, medju ostalima i Damask, gdje je kralja Rasina prisilio na danak. Potom je g. 738. navalio na Menhama u Samariji, koji mu je morao platiti 1000 talenata srebra. Da uzmogne namaknuti toliki novac, Menham je oporezovao svakog stanovnika sa 50 sekala srebra. O tom ratnom pohodu Teglad- Palazara govore asirski arheološki natpisi. Danak od 1000 talenata srebra bio je strašno težak ~~k56000000~~dinara/(56 miljardi dinara). Na pojedinca je došlo oko 72000 dinara. To su većinom snosili zemljoradnici. S tim se dankom Teglat-Palasar zadovoljio, te se povratio u Asiriju.

21-22. Kratko vrijeme poslije Tegla-Palasarova vojnog pohoda na Samariju (737) umro je Menahem, a nasljjedio ga je njegov sin Pekahja (Faceja).

23-26. Pekahja bio je opak, kao i njegovi predšasnici. Vladao je samo 2 godine (737 - 736). Protiv njega urotio se Pekah, sin Romelijin, zapovijednik vojske. On je ubio Pekahja u tornju kraljevske palače, pogubivši zajedno dvojicu oficira, Argoba i Arija, koji su stajali na obrani kralja Pekahja, zajedno sa 50 ljudi Galadjana, koji su sačinjavali kraljevsku gardu, Svi su ti pali, kao žrtve urote. Iz tih pojava vidi se da je bila anarhija u Izraelu, gdje su generali vojske vrebali da se dočepaju vlasti.

27-29. Sinhronizam Pekahove vlade takodjer nije točan, kao ni navod trajanja njegove vlade od 20 godina, jer je vladao najviše 4 godine, i to od 736-732. Karakteristika mu je loša, kao i kod predjašnjih vladara. Za njegova je vladanja ponovo provalio u Palestinu Teglat-Palasar III.,Asirski kralj, g. 734. pr. Kr. te je zauzeo gradove: Ajon, Abel-Beth Maaha, Janoe, Kedes, Asor. Galaadsku zemlju,čitavo područje Neftalijevog plemena, što znači Galileju, što znači gotovo čitavu sjevernu Palestinu i krajeve s istočne strane Jordana. Pored toga odveo je Teglat Palasar mnoštvo Izraelskog stanovništva u asirsko sužanjstvo. Tako se Izraelsko kraljestvo primaklo rubu svoje propasti, jer je čitava sjeverna Palestina potpala pod asirsku vlast, kao asirska pokrajina.

Teglat-Pelasar je ovom prigodom svojim bojnim podvigom dopro sve do grada Gaze, koji je bio napušten od Filistejskoga kralja, koji je potražio utočište u Egiptu.

30. Kao što je Pekah nasilnim putem urote došao na vlast, tako je i on postao žrtvom urote. Urotu je skovao Ozeja, sin Ele, vojvoda Izraelske vojske. Urotu su izazvali Asirski doseljenici u Palestini, od kojih je domaće žiteljstvo, što je još preostalo da nije bilo odvedeno u sužanjstvo trpjelo mnoga naselja. Za sva ta naselja smatralo je domaće pučanstvo odgovornim Pekaha, i zato je Pekah bio ubijen. Ubojica Ozeja zasjeo je na kraljevski prijesto Izraela, te je vladao od 732-7.. tj. da propasti Izraelskoga kraljevstva. On je bio potpuno ovisan o Asirskom kralju. Iz imena njegova oca Ele zaključuje se, da je bio potomak jedne od kraljevske dinastije u Izraelu, od koje su Baasa i Ela bili kraljevi u Izraelu, i to prvi od 908-885, a drugi od 885-884.

32-38. Ovdje se prelazi na sinhronizam judejskih kraljeva, ali u godinama sinhronizma opet mora da se uvukla prepisivačka pogreška. Po smrti judejskoga kralja Ozije /Azaruje/ zavladao je njegov sin Jotham /hebrejski JOtham/. Vladao je, ne kako pogrešno kaže tekst 16.g. nego dvije godine, i to 738-736. pr.Kr., a bilo mu je dvadeset godina pet godina, kad je počeo vladati. On je već svoga oca Azariju posljednih godina, dok je bio gubav, kao regent zamjenjivao u vladanju. Uglavnom bio je dobar vladar, jedino što mu se zamjera, da je tolerirao idolatrijski kult na visinama, u kom je sudjelovao narod. On je zaslužan što je podigao gornja hramska vrata u unutrašnjem hramskom predvorju. Za njegova vladanja uživalo je judejsko kraljevstvo prilično blagostanje. Ovaj je kralj učvrstio ruševne dijelove gradskih zidova, i podigao neke nove utvrde u zemlji Judejskoj. U vojni protiv Amonaca uspio je da ih pokori i prisili na danak /II.Dnev. 27,1-6/. Sirski kralj Rasin i Izraelski kralj Pekah nastojali su Joathama pridobiti za savez za protiv Asirskoga kralja, ali Joatham se nije dao predobiti za to, jer bi time izazvao protiv sebe neprijateljstvo kralja asirskog. Svakako se u to doba Judejsko kraljevstvo držalo bolje od Izraelskog, koje je bilo potpuno ovisno od Asirije, gdje je vladao Deglat-Pelasar. Joatama je naslijedio poslije njegove smrti njegov sin Ahaz.

GLAVA XVI.

A/ Prijevod

16, 1. Sedamnajeste godine Romelijeva sina Pekaha postao je kralj Ahaz, sin Judejskoga kralja Joatama.

2. Bilo je dvadeset godina Ahazu, kad je postao kraljem, a vladao je šesnaest godina u Jeruzalemu, ali nije činio, što je pravo u očima Gospoda svoga Boga, kako je činio njegov predak David.

3. Nego je hodio putem Izraelskiih kraljeva, pa je svoga sina spalio za žrtvu po odurnim djelima onog naroda, koje je Gospod istjerao ispred Izraelovih sinova.

4. I žrtvovao je i kadio na visinama i po brežuljcima i pod svakim zelenim drvetom.

5. Tada je izišao Aramejski kralj Rasin i Izraelski kralj Pekah sin Romelijin, da biju Jeruzalem, i opkolili su Ahaza, ali ga nisu svladati mogli.

6. U to je vrijeme aramejski kralj Rasin povratio Aramejcima Ajlu. Potom su došli Idumejci u Ajlu i ostali su ondje do današnjega dana.

7. Medjutim je Ahaz poslao glasnike k asirskome kralju Teglat-Pelasaru i poručio mu:"Tvoj sam sluga i tvoj sin: izadji izbavi me iz ruku aramejskoga kralja i iz ruke izraelskoga kralja, koji su se podigli na me.

8. ... je ... što se je nalazilo u Gospodn...

hramu.
I u riznicama kraljevskog dvora, i poslao na dar asirskome kralju,
9. I asirski ga je kralj poslušao i izašao na Damašk, zauzeo ga i njegov narod odveo u ćužanjstvo u Kir, a Rasina je pogubio.
10. Tad je kralj Ahaz otišao ususret asirskome kralju Teglat Palasaru u Damask: i vidjevši žrtvenik, koji je bio u Damsku poslao je kralj Ahaz svećeniku Uriju sliku od toga žrtvenika i uzorak prema svoj njegovoj napravi.
11. I svećenik je Urija načinio žrtvenik sasvim onako kako je poslao kralj Ahaz iz Damaska, onako je načinio svećenik Urija, dokle se je kralj Ahaz vratio iz Damaska.
12. A kad se je kralj vratio iz Damaska i vidio žrtvenik pristupio je žrtveniku i prinesao žrtvu na njemu.
13. I zapalio je na kad svoju paljenicu i svoj prinos (minhu). i izlio je svoj naljev i poškropio po žrtveniku krvlju svojih zahvalnica.
14. A mjedeni žrtvenik, što je bio pred Gospodom, pomaknuo je s prednje strane hrama, gdje je bio između njegova žrtvenika i između Gospodnjega hrama, i postavio ga pokraj svog žrtvenika na sjever.
15. I kralj Ahaz je zapovijedio svećeniku Uriji:"Na velokom žrtveniku pali na kad jutarnju paljenicu i večernju minhu (prinos), i kraljevu paljenicu s njegovom minhom, i paljenicu svega zemaljskog naroda s njihovom minhom i s njihovim naljevima: i škropi po mjemu svakom krvlju od paljenica i svakom krvlju od klanica:a za mjedeni žrtvenik hoću još da promislim"
16. I učinio je svećenik Urija sve kako mu je zapovijedio kralj Ahaz.
17. A kralj Ahaz je obrezao sve porube sa stalaka, i skinuo s njih umivaonicu i more je skinuo s mjedenih volova , koji su bili pod njim i metnuo ga na kameni pod.
18 Bojeći se asirsko g kralja, uklonio je od gospodnjega hrama i subotnji natkriveni hosnik, koji su bili sagradili u hramu i izvanjski kraljevski ulazak.
19. A ostali Ahazovi doživljaji isve što je činio zapisano je u dnevnicima judejskih kraljeva.
20. Potom je počinuo Ahaz kod svojih otaca i bio je pokopan kod svojih otaca u Davidovu gradu, a na njegovu mjestu postao je kralj Ezekija.

B/ Tumačenje.

16. 1-4. Vladanje kralja Ahaza pada od 736.-721. g. pr. Kr. Na prijestolje je zasjeo mlad i neiskusan sa 20 godina života,a osim toga bio je okružen sa svih strana neprijateljima, koji su bili veoma moćni. Prema LXXi arapskom prievodu imao je 25 godina, kad je počeo vladati i to se čini vjerojatnijim. U vjerskom pogledu znači Ahazovo vladanje veliki nazadak a i sam kraljAhaz bio je jedan od najopakijih idololatra u Judejskom kraljevstvu. On se potpuno poveo za primjerom izraelskih kraljeva, što više i nadmašio ih, jer ne samo da je žrtvovao idolima na gorskim vrhuncima i nego i vlastitog sina žrtvovao idolu Molohu po uzoru starih Kaneneja. Da se pak dodvori asirsom kralju uveo je i štovanje asirskih idola i osim toga je dao lijevati likove od 2 Baala. Svim tim teško se ogrešio o Mojsijev zakon /Lev. 18. 21:Deut 18. 10./
Žrtvovanje djece bilo je također u običaju kod Moabaca /3. 27./ i Amonaca, a odsada je to postao običaj i kod Hebreja.
5-6. Ahaz je za svoja zlodjela bio doskora od Boga kažnjen. Aramejski kraljRasin udružio se s izraelskim kraljemPekahom, da zajednički navale na Jeruzalem iosvoje ga, ali nisu uspjeli. Ipak je od Judejskog kralja otpalo nekoliko susjednih naroda, i to Filisteji, Edomci, Amonci i Moapci,koji su se povezali savezom s Armejcima i Izraelcima protiv asirskoga, dok je Ahaz odbio da pristupi tome savezu, nego se pouzdavao u pomoć asirskoga kralja.

Aramejci i Izraelci navlili su na Ahaza sa sjeverne strane, Filisteji sa zapadne strane, a Edomci Moabcisa južne strane. Nakana Aramejaca i Izraelaca bila je da Ahaza svrgnu s vlasti, a mjesto njega da postave nekoga Taheelova sina. / is. 7.6/. za koga su se nadali da bi bolje odgovrao njihovim planovima. Taj se rat vodio g. 735. Ahaz je u tom ratu izgubio oko 12oooo ljudi, a oko 2ooooo žena i djece bilo je odvedeno u sužanjstvo. Za toga rata pao je grad Aila opet pod Idumejsku vlast. Ipak Arameski i Izraelski kralj nisu taj put uspjeli osvojiti Jeruzalem jer su Rasim i Peka morali odustati od opsade z bog straha, da ih iza leđa ne napadne asirski kralj Teglat Pelasar.

7-9. Kralj Ahaz, pritisnut nevoljom, poslao je svoje poslanike k asirskom kralju Teglat Pelasaru. Vidi se dakle da Ahaz nije imao nikava pouzdanja u pravoga Boga, nego se pouzdavao samo u ljudsku pomoć. Unatoč opomeni proroka Izaije, koji je u to vrijeme djelovao u Judejskom kraljevstvu, da zatraži čudesnu pomoć od Boga, Ahaz je odbio taj prijedlog, govoreći:"Ne ću tražiti i ne ću iskušavati Gospoda." /Is: 7. 3 i sl./, nego se radije utekao za pomoć poganskom kralju asirskom. Pri tom se nije stidio poniziti da se naziva " sinom i slugom" asirskog kralja, moleći ga, da ga izbavi od aramejskoga i izraelskoga kralja. Tako je Ahaz osramotio čast kralja onoga naroda, koji je imao bit čuvar i zaštitnika tekracijskoga kraljevstva po uzoru Davida i Salamona. Da se još većma umili poganskom kralju pretražio je hramsku i kraljvsku riznicu i sve što je mogao skupiti, poslao je na dar asirskome kralju. Asirski kraljodazvao se napokon molbi Ahazovoj, te je g. 734. navalio na Damask i opustošio ga, a njegove stanovnike odveo u asirsko sužanjstvo dok je kralja Rasima pogubio. Po tom se g. 733. zaputio protiv izraelskoga kraljevstva, od kojega su ostali samo ostaci u sredini kraljevstva, tako da je teritorijalno bilo smajneno otprilike na toliki teritorij, koliki je bio teritorij judejskoga kraljevstva. Tom je zgodom Teglat Pelasar prisilio na danak Feničane i Filisteje, a filistejski kralj Gaze pobjegao je u Egipat.U Damasku je bio postavljen asirski kraljevski namjesnik, koji je upravljao uime asirskoga kralja svim pokorenim provincijama Sirije. Po uspjehu ovog ratnog pohoda asirskoga kralja Teglat Pelasara svjedoče i asirski arheološki spomenici, gdje se navodi, kako je taj kralj zarobio Rasimove vojnike, skršio njegovo oružje, razbio njegove konje i ratnike s lukovima, štitovima i kopljima a Rasima uhvati o na bijegu i pogubio ga. U Damasku je pogubio njegove vojvode. U Damasku ga je zatvorio kao pticu u kavezu,=posjekao je u njegovoj zemlji sve voćno drveće:uopće sve pokrajine Sirije poplavio je svojom vojskom, n ih 16 na broju. Stanovništvo Sirije preselilo je u Asiriju naročito u pokrajinu Kir.Odvođenje pokorenog pučanstva u sužanjstvo bio je uopće sistem Asiraca da na taj način miješanjem stranog pučanstva domaćima onemoguće svaki otpor i pobunu u pokorenim krajevima

1o_11. Da se kralj Ahaz još većma dodvori kralju Teglat Pelasa u Damasku došlo mu se kloniti 25 pokorenih kraljeva. Kad je judejski kralj Ahaz u Damasku vidio poganski žrtvenik, a to je bio žrtvenik kakav su asirski kraljevi običavali nositi sobom na vojne pohode, da na njemu prinose svoje žrtve. Ahaz je zaželio da i on podigne takav žrtvenik. Zato je poslao svećenika Uriju u Judeji točan nacrt takvog žrtvenika i naložio mu, neka po tom uzoru načini žrtvenik pred jeruzalemskim hramom.Svećenik Urijane htijući se zamjeriti kralju Ahazu učinio mu je po volji, i dao izgraditi žrtvenik, kako mu je naredio kralj Ahaz. Tu je pokazao svoju slabost i ujedno postao na sablazan narodu, jer je postao sukrivac Ahazove idolatrije. Njegov se postupak ne može nikako opravdati. Razumljivo je, kad je narod vidio ovakv sablažnjivi primjer velikoga svećenika da je timo i sam postao još više pokoleban u vjeri u pravoga Boga.

12-13. Kad se Ahaz povratio iz Damaska, Urija je već zgotovio žrtvenik kakav je Ahaz želio. Ahaz je sada sam počeo prinositi žrtve na tom žrtveniku, i time si je blasfemički prisvojio svećeničku vlast.

14-16. Dotadanji mjedeni žrtvenik, podignut od kralja Salamona što je bio smješten između ulaza u hramsko svetište i ulaza u unutrašnje dvorište, dao je kralj Ahaz premjestiti tako, da je na dosadašnje mjesto mjedenog žrtvenika dao postvaviti novi svoj žrtvenik, a do njega na sjevernoj strami smjestio je dosadašnji mjedeni žrtvenik i to samo privremeno, da promjena ne bude previše upadljiva a kasnije ga je sasvim uklonio, Urija se nije usudio to učiniti da svoj fokunego na zapovijed kralja Ahaza. Kralj Ahaz je također odredio vrijeme kada se imađu prinositi žrtve i kakove se sve žrtve imaju prinositi, i to samo na novom žrtveniku. Ujutro i navečer imale su se se prinositi žrtve za sav izraelski narod, zatim su se prinosile kraljevke žrtve, i napokon narodne žrtve koje bi prinosio svaki pojedinac iz naroda. Za mjedeni je žrtvenik je kralj rekao da će sam odrediti, što će s njim učiniti, ali je naglasio da se on nikako ne će služiti da sazna preko jnega volju Božju. Kasnije je taj žrtvonik sasvim bio ukljonjen: vjerojatno ga je Ahaz dao razbiti da kovinu upotrijebi za plaćanje danaka asirskome kralju.

17-18. Pored toga kralj Ahaz je učinio druga svetogrđa sa posvećenim posuđem On je skinuo ogromnu mjedenu posudu, nazvanu mjedeno more, koja je stajala na 12 mjedenih volova, i stavio je dole na kameni pod. Nada lje kralj Ahaz dao je premjestiti natkrivemo prietolje /hebr. musakh/, na kom bi u subotne dane kralj prisustvovao bogoslužju, a stajalo je kod istočnog ulaza u unutrašnje predvorje hrama, stavio ga u sam hram, da na njemu uzmogne sjediti asirski kralj ako dođe u Jeruzalem, jer je smatrao, da se ne Bolikuje. da kralj prisustvuje bogoslužju među samim narodom u velikom predvorju hrama za puk. U tu svrhu dao je načiniti i novi ulaz za kralja u unutrašnje predvorje hr ma, kamo su inače smjeli ulaziti samo svećenici. Uopće je Ahazpotpuno dokinuo pravovjerni kult htijući napokon uopće razoriti hram Gospodnji nakon što ga je dao zatvoriti; dok je inače po svim uglovima Jeruzalema dao podizati poganske žrtvenike /II Dnev. 28, 24/.

19-2o. O posljednjim danima kraljevanja Ahazova govori se opširnije u II. Dnev. 28, 18-26;odatle se vidi, da je i od samog asirskog kralja Teglat Pelasara doživio veliko poniženje i prezir te se morao otkupiti velikom otkupninom da ga je ostavio živa: Uza sve to ustrajao je do kraja života u preziranju pravoga Boga. Kad je umro nije bio ukopan u kraljevoj grobnici, nego u Davidovu gradu/II.Dnev. 28. 27/. Naslijedio ga je njegov sin Ezekija.

GLAVA XVII.

A/ Prijevod.

17. 1. Dvanaeste godine judejskoga kralja Ahaza postao je izraelskim kraljem u Samariji Elin sin Oseja, a vladao je 9 godina.

2. I činio je što je zlo u Gospodnim očima ali ne kao izraelski kraljevi, koji su bili ispred njega.

3. Na njega je navalio asirski kralj Salamansar, i Oseja mu je poslao sluga plaćajući mu danak.

4. Ali je asirski kralj otkri io u Oseje urotu, jer je poslao glasnike misirskome kralju Soi, i nije donio danak asirskome kralju kao svake godine: zato ga je asirski kralj dao uhapsiti i scezavši ga bacio ga u tamnicu.

5. Potom je asirski kralj navalio na svu zemlju i udarivši na Samariju opsjedao ju je tri godine.

6. Devete godine Osejine zauzeo je asirski kralj Samariju i odveo je Izraelcu u sužanjstvo u Asiriju; i naselio ih u Hali po Haboru na Gozanskoj rijeci i po medijskim gradovima.

7. A to se dogodilo zato, što su Izraelovi sinovi sagriješili Gospodu, svome Bogu, koji ih je izveo iz Misirske zemlje ispod vlastimisirskoga kralja, i bojali se tuđih bogova.

8. I što su živjeli po uredbama onih naroda,koje je Gospod istjera
pred Izraelovih sinova,i zbog onoga,što su činili Izraelski kraljev
9. Jer su Izraelovi sinovi izmišljali stvari nepravedne stvari prem
Gospodu,svome Bogu,gradeći sebi visine po svim svojim gradovima,od s
žarske kule pa do utvrdjenih gradova.
10. I postavljali su sebi kamene stupove i Ašere na svakom visokom
žuljku i pod svakim zelenim drvetom.
11ă I kadili su ondje po svim visinama,kao /neznabožački/ narodi,ko
je Gospod odvšo ispred njih u sužanjstvo,i činili su zle stvari,da d
draže Gospoda.
12. I služili su idolskim panjevima,za koje im je bao rekao:"Ne čin
tih stvari!"
13. I Gospod je svečano opominjao Izraelce i Judejce preko svih pro
i svih vidjelaca govoreći:Obratite se od svojihnzlih puteva i održava
moje zapovijedi i moje uredbe,po svemu zakonu,koji sam zapovijedio va
ocima,i koji sam vam poslao po svojim slugama prorocima.
14. Ali nijesu poslušali,nego su se tvrdovratili,tvrdovrati kao i nj
hovi oci,koji nijesu vjerovali Gospodu,svome Bogu.
15. I prezreli su njegove uredbe i njegov zavjet,koji je učinio s nj
hovim ocima,i njegove opomene,kojima je svečano opominjao,i hodili su
ništavilom,postavši sami ništavi,i za /neznabožačkim/narodima,koji su
bili oko njih,za koje im je bio zapovijedio Gospod,da ne čine kao oni
16. I ostavili su sve zapovijedi Gospoda,svoga Boga,i načinili su se
liven lik,dva teleta,i načinili su Ašeru,i klanjali se svoj zvijezdan
nebeskoj vojsci,i služili su Baalu.
17. I provodili su svoje sinove i svoje kćeri kroz oganj,i vračali s
vračanjima,i gatali su,i prodali su se,da čine zlo u Gospodnjim očima,
dražeći ga.
18. Zato se Gospod vrlo rasrdio na Izraela,i uklonio ih je od svoga l
ca,te nijee ostalo nego samo Judino pleme.
19. Pa ni Judejci nisu vršili zapovijedi Gospoda,svoga Boga,negu su ž
vjeli po uredbama,koje su načanili Izraelci.
20. Zato je Gospod odbacio sav Izraelov rod i ponizio ga je predajući
ih u rukama plačkašima,dokle ih nije odbacio od svoga lica.
21. Jer je otrgnuo Izraelce od Davidove kuće,i oni su postavili kralj
Nabatova sina Jeroboama,a Jeroboam je odbio Izraelce od Gospoda i nav
ih da griješe velikim grijehom.
22. I Izraelovi su sinovi stali živjeti u svem Jeroboamovom grijehu,št
ga je on činio neodstupajući od njega.
23. Dokle god nije Goppd uklonio Izraela ispred svoga lica,kao što je
govorio preko svih svojih slugu proroka;i tako je bio Izrael odveden i
svoje zemlje u Asiriju do današnjega dana.
24. Potom je Asirski kralj doveo ljude iz Babilona i iz Kuthe i iz Ava
i iz Ematha i Sefarvajima,i naselio ih po Samarijskim gradovima,mjest
Izeaelovih sinova,i zaposjeli su Samariju i nastanilu su po njezinim
gradovima.
25. A u početku,kad su se nastanili ondje,nijesu se bojali Gospoda,i
Gospod je poslao lavove na njih,koji su ih klali.
26. Zato se poručile Asirskome kralju i rekle:"Ovi narodi,koje si pre
selio,i naselio po Samarijskim gradovima,ne znaju zakona Boga one zem
lje,zato je pustio na njih lavove,koji ih,eno,more,jer ne znaju zakona
Boga one zemlje.
27. Tada je zapovijedio Asirski kralj i odredio:"Odvedite onamo jedno
od svećenika,koje ste doveli odanle,pa neka ide i nastani se ondje,
neka ih uči zakonu Boga one zemljje.
28. I tako je jedan od svećenika,koje su bili odveli od Samarije
došao i nastanio se u Betelu,i stao ih je učiti,kako će se bojati
Gospoda.
29. A bili su načinili svaki narpd svoje bogwb i postavili su ih u
visinske kuće,koje su bili načinili još Samarijani,svaki narod u svo-
jim gradovima,u kojimasu se bili nastanili.

30. Tako su Babilonci načinili S okotbenata, a ljudi Kućani su načinili nergela a Emaćani su načinili Asimu.
31. A Hevaji su načinili Nebahaza i Tartaka, a Sefarvaimci su spalili svoje sinove ognjem Adrameloku i Anamoleku, serfaimskim bogovima.
32. A kad su se stajali bojati Gospoda, načinili su sebi visinsk svećenike izmedju priprostog naroda,, koji su im prinosili žrtve u visinskim hramovima.
33. Tako su se bojali Goppoda, ali s u služili i svojim bogovima po zakonu onih naroda, iz kojih su se preselili.
34. I do današnjega dana oni rade po svojim predjašnim običajina, oni se zapravo ne boje ni Gospoda, a ne vrše ni svojih uredaba ni po svojem zakonu, kao što ni po zakonu i zapovijrdi, koju je zapovijedio Gospod sinovima Jakova, kojemu je nadjeo ime Izrael.
35. S kojima je učinio Gospod zavjet i zapovijedio im je govoreći: "Ne bojte se tudjih bogova, niti se im klanjajte, niti im služite, niti im žrtvujte.
36. Nego Gospoda, koji vas je izveo iz Misirske zemlje s velikom silom i podignutom mišicom, njega se bojte, i njemu se klanjajte, i njemu žrtvujte.
37. I održavajte uredbe i pravila i zakon i zapovijedi, sto vam je napisao, izvršujući ih vazda, i ne bojte se drugih bogova.
38. I ne zaboravljajte zavjeta, koji je učinio s vama, i ne bojte se drugih bogova.
39. Nego se bojte samo Gospoda, svoga Boga, jer će vas on istrgnuti iz ruke svih vaših neprijatelja.
40. Ali oni nisu poslušali, nego su radili po svom starom običaju.
41. Tako su se ovi narodi i bojali Gospoda, i služili svojim idolima; i njihovi sinovi i njihovi unuci rade do današnjega dana onako, kako su radili i njihovi oci.

B/ Tumačenje

17.1-2. Kako je već rečeno /Gl.15,30/, sinhronizam nastupa Oseje kao Izraelskoga kralja valja ispraviti tako, da mjesto "dvanaeste" godine Ahaza Judejskoga kralja valja staviti "četvrte" godine. On je vladao devet godina, t.j. do propasti Izraelskoga kraljevstva razorenjem Samarije po Asirskom kralju Salmanasaru godine 722. Nije sasvim jasno u karakterici Osejina vladanja, u čemu je bio bolji od svojih predčasnika. Čini se, da je oseja bio utoliko bolji, što nije branio kulta pravoga Boga, jer je u njegovo doba pravovijerna stranka počela pomalo jačati, dok je idololatrijski kult samo tolerirao, a nije ga favorizirao.

3. Nakon smrti Teglat Pelasara III. god 727. zasjeio je na Asirsko prijestolje hjegov sin Salmanasar IV, koji je vladao samo pet godina /do 722./za XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX[x] Teglat Pelasara III. bio je upraviteljem Fenicije, pa kad je prigodom smrti svoga oca otišao u Asiriju da preuzme kraljevsku vlast nastao je u Feničkom gradu Tiru ustanak protiv Asirske prevlasti. Stoga je Salmanasa nakon preuzimanja kraljevske vlasti krenuo s vojskom na Feniciju i pokorio je, nametnuvši joj opet danak, koji je takodjer morao platiti grad Tir. Nakon toga okrenuo je Salmanasar prema jugu, kako sam kaže: na Bet-Humri, a pod tim se razumijeva Izraelsko kraljevstvo, koje je nekoć bilo pod dinastijom Omri, a u to doba vladao je u Izraelu Oseja, koji je bio darkom obvezan prema Asiriji, jer je pomoću Asirskoga kralja Teglat Pelasara i došao do kraljevske vlasti. Iz Asirskih anala razabire se, da se Oseja prigodom promjene kraljevske vlasti pokušao otresti Asirskog jarma. Poticaj za to dala mu je po svoj prilici pobuna Tira protiv Asirske vlasti, kako tvrdi Josip Flavije i povijesničar Menander. Ali taj je pokušaj osujetio Salmanasar svojim vojnim pohodom protiv Izraelskoga kraljevstva, i nametnuo mu ponovno danak.

4-5.Asirija je radi, svoje udaljenosti teško mogla dražati pod
svojom vlašću podložnike na zapadu,tj.u Siriji i Palestini, a k
tomu je i Egipat nastojao, da predobije za sebe Palestinu i Siriju,
da tako stvori savez protiv Asirije.U to vrijeme bio je u Egiptu
faraon Sua / Soa /iz 25.dinastije,koji je godine 725 postao kraljem
u Egiptu.Asirija i Egipat bile su u to vrijeme dvije veževlasti,iz-
medju kojih je zapoćeo dvoboj za preveladavanje upliva na susjedne m
male drževice,kao što su bila dva kraljevstva u Palestini,Judejsko i
Izraelsko,zatim Filisteji na Zapadu Palestine te Sirija i Fenicija na
sjeveru Palestine.Izraelskom kralju Oseju postao je težak vazalski
jeram prema Siriji,pa je ponovno pokušao,da ga se otrese.Zato se po-
kušao povezati savezom sa egipatskim faraonom Suom,unatoč toga,što
su ga proroci odgovarali od toga,jer su predvidjeli, da bi to za Ose-
ju moglo zlo proći ,jer se vidjelo,da je Asirija jaća od Egipta.Osim
toga i prorok Izaija je upozoravao na to,da su Egipćani slabi i nepo-
uzdani saveznici,koji i kritičnom času ostavljaju svoga saveznika na
cjedilu./Is.3o,5-8/.Tako je stvarno bilo prigodom Asirske opsade
Jeruzalema / 7o5/ kad je egipatska pomoć zatajila.U duhu starozavjet-
ne teokracije bilo je uppće zazorno Izraelcima sklapati političke
saveze s poganskim državama,nego su se trebali pouzdavati u Božju
pomoć,koja im je jamčila sigurnu obranu od neprijatelja,ali pod uvje-
tom,da točno obdržavaju Božji zakon./Exod.23,32;34,15; Dt.7.2; Iz.
28,14 i sl.;Jer.2,12; II.Dnev.2o,37 /.Kralj Oseja je skupo platio xx
svoj otpad od vazalstva Asirskome kralju.Čim Asirski kralj Salmanasa
je saznao za Osejinu nevjeru i uskratu danka,krenuo je odmah s vojsk
skom protiv njega.Već kad je došao u Siriju,dao je zvati Oseju pre-
da se i odmah ga je dao uapsiti i baciti u okove.Nato je Salmanesaro-
va vojska preplavila svu zemlju Izraelsku i započela opsjedati Sama-
riju.Tako Kralj Oseja nije bio ni prisutan kod opsjedanja svoga pri-
jestolnoga grada.Budući da je grad Samarija bio dobro utvrdjen na n
jednom strmom brežuljku,bilo ga je teško osvojiti,pa je opsada traj
la 3 godine.

6.Sam Salmanasar nije doživio pda Samarije,nego je umro u Babi-
loniji pod kraj god. 722.pr.Kr.,a naslijedio ga je jedan od njegovih
generala,po imenu Sargon.On se u svojim uspjesima hvali,da je konačn
zauzeo Samariju.To je moglo biti već u početku godine 721.pr.Kr.,
a devete godine vladanja kralja Oseje,koji ni onako nije bio prisut
tan kod pada Samarije.Iz Sargonovih napisa saznaje se,da je tom zgo
dom odveo u sužanjstvo 27.29o ljudi,samarijskih stanovnika, i da je
zarobi 5o bojnih kola,što ih je našao u Samariji.Nad preostalim stan
vništvom postavio je jednoga svoga generala i nametnuo im danak,kao
što je bio za njegove predčasnika.Dalje Sargon spominje u svojim ana
lima,da je u okupiranu zemlju Izraelsku dao naseliti druge narodno-
sti iz raznih krajeva osvojenih zemelja.Dakako da je pretežni dio Iz
raelskog stanovništva bilo preseljeno u Asirsko sužanjstvo i raspršе
no u razne krajeve Asirskoga kraljestva,kao u Halah / nedaleko Haran
u sjevernoj Mezpotamiji,na obali rijeke Habora u Gozanu pritoke rij
ke Eufrata blizu Karkemiša i u Mediju.Tu su se novi zarobljenici sas
tali s onima,što ih je odveo g. 734. u prvoj depotaciji Asirski kra
lj Teglat Palasar.Život zasužnjenika bio je veoma težak i mučan.
morali su većinom raditi kao robovi poljske poslove na posjedima svo
jih gospodara,a i život im je bio stalno u pogibli ji,kako se to može
vidjeti iz knjige Tobine.

7 - 12. Nakon konstatacije tragičnog svršetka i propasti Izra-
elskog kraljestva nadodaje nadahnuti pisac analizu uzroka te propa-
sti.Izraelski je narod teško griješio protiv svoga Boga,koji mu je
iskazivao tolika dobročinstva otkako ga je izveo iz Egipatskoga su-
žanjstva,a mjesto zahvalnosti i vjernosti pravome Bogu on je štovao
krive bogove.

Povodio se za praznovjernim kultovima neznabožačkih naroda, što ih je Gospod uništio pred izraelcima upravo za kaznu idololatrijskih grijeha, pa su ih potom Izraelci mogli vidjeti, kako su bili mrski ti grijesi pred Bogom; zato je i njihov grijeh bio još veći. Najteži su bili pak grijesi samih kraljeva, koji su narodu davali loš primjer pogodujući i zaštićujući idololatriju, radi čega su većinom ljudi bili posebno od Boga posarani. Dalje se konkretno izbrajaju tamne vrste idololatrijskih grijeha: "i gradili su sebi uzvisine," što znači, da su na brdima podizali Baalove i Ašerine stupove, na kojima se odvijao poganski kult, spojen sa prostitucijom, koja se vršila u gmlju, posadjenog oko tih likova. Tu su kadili tamjanom u čast tim kikmxaidolima po običaju poganskih naroda. To se praznovjerje proširilo po svim gradovima, pa čak i po stražarskim tornjevima utvrdjenih gradova. Tu su se događjali najsramotniji prizori bluda i nečistoće, čime su izazivali Gospoda Boga, da ih kazni, jer su sve ove stvari bile najstrože zabranjene po MojsiMejsijevom zakonu / Exot. 34,13; Lev. 26,3o; 26,1; Num22, 31; Dut. 12,2; 29,17/.

13 – 15. Bog je slao k Izraelskom narodu mnogobrojne proroke, koji su narod najozbiljnije opmin jali, da se okani svih spomenkti opačina i grijeha, i da se povrati k štovanju pravóga Boga, ali sve to
nije koristilo. Narod je ostao dvrdovrate šije, i nije se pokoravao svome Bogu. Bacio je Njegove zakone i uredbe, na koje se zavjetom obavezao, nego je prionuo uz grješne isptaznosti poganskih naroda, što im je Bog bio najstrože zabranio. To se događalo ne samo u Izraelsko nego i u Judejskom kraljevstvu. U Izraelskom kraljevsrvu prekoravali su idololatriju šroroci; Ahija / III. Kralj. 14,2 /, Jehu / 3. Kralj 16,1/, Ilija, Miheja / III. Kralj. 22,8/, Elizej, Jona /IV. Kralj14,25/, Oded/II Dnev 28,9 /, Oseja i Amos. U Judejskom kraljevstvu nastupali su protiv krivobožkog kulta proroci: Seméja / II. Dnev. 11,2/, addo /II dnev. 12,13/, Azarija / II. Dnev. 15,1, /; Jehu /II. Dnev. 19,2/, Jehazel / II. Dnev. 2o,4/, Eliezer /, II. Dnev; 2o,37, /, Zakarije / II. Dnev. 24,2o.; 26,5 /, zatim: Joel, Miheja, Izaija, Jeremija, i drugi. Njihovi vapaji: "Obratite se, izbjegavaj te zlo i činite dobro!" – ostali su u narodu bez odjeka, da se obrati k Bogu. Narod je okorio, ostao tvrde šije, nije se htio pokoravati Bogu i nije htio vjerovati, radili su ludo, pa zato su postali ništavilo, kad ih je Bog za kaznu tako reći potpuno unuštio, jer su izgubulu svoju narodnu samostalnost i postali robljem medjuneznabošcima.

16 – 17. Osim kulta zlatnih teleca, te Baala i Astara, zaglibili su u tako duboko poganstvo da su čak i svoju djecu žrtvovali lažnim Bogovima; kao na pr. Ahaz Molohu / IV. Kralj. 16,3/ i Manasses /IV. Kralj. 21,6/.. Nadalje odavali su se raznim praznovjerjima i vračarima, što je bilo pod smrtnom kaznom zabrenjeno po Mojsijevom zakon /Lev. 19,26; 2b6., 27; Num. 23,23; Deut. 18,1o/.. Čak i u idolatriju zvijezda su upedali, što je bilo pod uplivom Babilonaca. /IV; Kralj, 26,3, 23,4; Deut. IV. 19/.

18 – 19. Dugo je Bog bio strpljiv sa Izraelskim narodom, ali kad se nikako nije htio popraviti, posegnuo je za najtežom kaznom, da ga preda u sužanjstvo poganskig naroda, i tamo će najjače osjetiti što znači biti odbačen od Boga. To je trebalo biti i za pouku Judejskom kraljevstvu, koje je takodjer sve više prijanjalo uz krivibožtvo. Iz sudbine Izraelskoga kraljevstva moglo je naučiti, što ga čeka, ako ustraje na tom putu, ali nije htjelo uvidjeti svoju zabludu.

20 – 23. Bog je odbacio Izraela već od onda, otkada je nastao raskoltj, kad se 1o Izraelskih plemena odjelilo od kulta pravoga Boga u Jeruzalemu i počelo se klanjati zlatnim teocima. Bog je Izraelce prepuštao navalama Aramejaca i Asiraca na pljačkanje i ubijenje stanovništva.

kraljevstva nastao je kao neki zid izmedju Iz
[illegible] Izraelskog kraljevstva,kojim je Izraelsko kraljevstv
[illegible] judejskoga kraljevstva,kojim je Izraelsko kraljevstv
[illegible] od zakonitog štovanja pravoga Boga.Rijetko
[illegible] Izraelskoga kraljevstva,koji bi poslije
[illegible] u Jeruzalem,da se tamo klanja pravome
[illegible] bilo skopčano i poteškoćama putovanja preko gra
Bogu,jer je [illegible] Takav je bio pobožni Tobija.Pretežn
[illegible] Izraelskoga kraljevstva.Takav je bio pobožni Tobija.Pretežn
pak većina prestala je pohadjati hram Božji u Jeruzalemu.Stoga,j
je Izrael odvratio svoje lice od pravoga Boga.Odvratio je i Bog
svoje lice od Izraelaca/Lev.18,28;Num.24,22;Deut.28,32-68;Is.8,
Pretežni dio Izraelskoga naroda bio je preseljen u Asirsko suž
stvo ,a ono malo pučanstva,što je ostalo u zemlji,ostalo je po
ložno Asircima,podnašajući težak danak,i mješanjem doseljenicim
izgubio je svoj narodni karakter,a u vjerskom pogledu zapalo je
u najrazličitije vrste sinkretizma./II.Dnev.30,1;34,9/.
24. Asirski kralj Sargon naselio je u bivše Izraelsko kral
stvo tudjince iz raznih krajeva asirskoga kraljevstva:iz Babil
nije,nakon što je G.709-708 .pokorio Babiloniju;iz Kuthe,koje
danas zove Tell- Ibrahim,a nalazi se sjeverno od Babilonije s
točne strane Eufrata;iz Avaha grada elamitskoga,južno od Babil
je;iz Ematha u sjevernoj Siriji,danas Ham;iz Sefarvajima,koji
takodjer nalazi u sjevernoj Siriji,a zove se takodjer Sabarin
Prema napisima iz Sargonova vremena bili su godine 715.presel
nii Arapi.Svi ti doseljenici smjestili su se po gradovima i s
lji Izraelskoj,koja se od sada po glavnom gradu prozvala Sama
Preseljavanje bilo je izvedeno postepeno ne samo za Sargona /
705/,nego i za njegovih nasljednika Asarhadona i Assurbanipala
25- 26.Kako je nakon [illegible] u Asirsko sužanjstvo bi
vesma [illegible] pučanstvo,a novi nasljednici nisu potpuno
napučili opustjele krajeve,a osim toga i novi, naseljenici bi
su odani [illegible],Bog je dao da se umnožio broj krvol
zvjeradi,naročito lavova,koji su ugrožavali život novih stano
ka.To je bila kazna za te stanovnike,jer nisu marili za to,da
upoznaju s pravom vjerom ove zemlje,nego su smatrali,da svaka
lja stoji pod zaštitom onih božanstva,što su ih štovali naro
koji su dotičnu zemlju pobjedili i pokorili.
27 - 28. Kad je Asirski kralj Sargon primio poruku od no
seljenih stanovnika Samarije,da ih Bog kažnjava najezdom lav
zato,što ne poznaju vjerskog poreda samarijske zemlje,odredio
da im pošalje jednoga svećenika izmedju stanovnika,koji su
odvedeni u Asirsko sužanjstvo,sa svrhom,da se nastani u toj
i da ih poučava u vjerskom zakonu ove zemlje.Posvema izgleda
je taj svećenik bio jedan od onih,koji su vršili kult zlatno
teleta,jer se nastanio u Betelu,i tamo je učio narod štovanj
Vjerovatno,da je taj svećenik donio sa sobom i knjigu Mojsij
petoknjižja,jer je to odsele bila jedina vjerska knjiga,koju
priznavali Samarijanci.Tako se odsele kod Samarijana poštivao
kao Bog ove zemlje,ali pored toga održavao se poganski sink
sam s mnogovrsnom idololatrijom.
29 - 33.Prisutnost poslanog svećenika nije mnogo promije
na stvari šarenog sinkretizma,što je vladao u Samariji,jer
dalje svaki od doseljeničkih naroda štovao svoje bogove,i po
im likove i kipove po svim gradovima i [illegible],i na gorskim
nama.Babilonski doseljenici podizali su Sukot-Beneth,to Heb
etimilološki tumače šatori djevojaka,jer se u njima vršila pro
tucija u čast poganskim bogovima,naročito božice Ištar.
Po mišljenju [illegible] čini se da bi to imala biti Babilonska
ca Sarpanit ili Zerbanit,žena božanstva Marduka.

Kuteji su činili sebi likove božanstva Nergela, koje se kod Kutijanaca smatralo bogom podzemlja. Ljudi iz Emata štovali su božanstvo Asima, što neki drže, da bi moglao biti identično sa Asira ili Asera kao božanstvo zapadnih Semita, dakle božica bludnosti. Naseljenici iz Have, ili Haveji štovali su Nebahaza i Tartaka. Nabahaz mogao bi biti identičan sa Nebo, koje se božanstvo štovalo kod Elamita. Tartak, ili drugim imenom Atargatis ili Derkato, bilo je neko božanstvo Sirsko, koji se još u grčko doba poštivalo u Hijerapolisu i pokrajini Frigiji i Maloj Aziji. Naseljenici iz Sefarvaima bit će identični onima iz grada Sippar, koji se nalazio oko 50 km. udaljeno od sjeverno od Babilona. Oni su štovali božanstva Adrameleki anamelek. Oboje su derivacija u božanstva Maloh-a, kojima se prinašalo za žrtve djecu kao i Molohu. Adramelek po etimološkom korijenu znači "kralj gromova", a Anamelek znači " kralj neba ". Prema Babilonskom božanstvu Anu. Koliko je bila vjerska dekadenca svih tih stanovnika vidi se po tom, da nisu smatrali nikakvim proturječjem, da uza sve svoje idole štuju i Javeha, kao božanstvo Samarijske zemlje. Isto se može reći i za svećenike, kjoi su tolerirali te idololatrijske kultove, a te su uzimali izmedju štovatelja Izraelskog boga' premda su i oni štovali idole.

34 - 41. U ovom odlomku nadahnuti pisac rekapitulira nekogi-
ćnost idolatrijske mješavine religioznih naziranja medju stanovništvom Samarije, jer iako su tvrdili da štuju uz idole pravoga Boga, time su očito bili u suprotnosti Mojsijeva zakona, koji izrijekom zabranjuje štovanje krivih bogova /Exod. 25,5;34, 15; Lev. 17,7; Deut 5,9;6,13-15/, te odredbe Mojsijeva zakona doziva nadahnuti pisac u pamet, i naglašuje, kako se narod unatoč tih jasnih božjih odredaba u odavao najraznovrsnijem idololatriji. Radi sve ga toga nastao je izmedju novog Samarijanskog stanovništva i Judejaca nepomirljiv vjerski jaz, koji je urodio velokom mržnjom radi vjerskih opréka. Pa i kasnije, kad se tjekom vremena napuštao idololatrijská kult, a Samarijani prionuli uz kult Jahveha, ipak inije isčezla ova opreka mržnje izmedju Judejaca i Smarijanaca. Središtem Samarijanskog kulta postalo je brdo Garzim, to se nalazi južno od grada Sibema na nasuprot sjevernom brdu Hebalu. Samarijano su svom kultu zadržali Pentateuh Mojsijev, koji je pisan starohebrejskim pismom te ima nekih tekstualnih razlika koje se razilaze od rabinskog teksta Judejaca.

Bilješka: Ovim poglavljem završena je povijest Izraelskoga kraljevstva, koje je zbog svoje nevjere prestalo postojati, pa se dalje, od 18 - 25 glave IV. knjige kraljevske ocrtava samo povijest Judajskoga kraljevstva, koje je zbog sličnih grijeha, kao i u Izraelskom kraljevstvu bilo nakon 134 god, kasnije likvidirano od Babilonaca za kralja Nabukodonosora.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxx
xxxxxxx

Upotrijebljena literatura:
Vigoureux Fr. La Sainte Bible Polyglote, tom II., Paris 1901.
Arndt Augustin S.J. Die Heilige Schrift des Alten und Neuen testamentes, I. Banda; Regensburg-Roma 1914.
Parenti Arnado S.J. Vaccari AlbertoS.J. la sacra Biblia, tradotta dai testi originali con note a cura del Pontifitio Instituto Bibliko di Roma, tomo II. I Libri Storici I, Casa Editrice Adriano Salami Firentze 1949.
Sales Marco O.P. La Sacra Biblia comentata, II. Vecchio testamento volume III.; III e IV dai Re - I e II dai Paralipomeni; Torino L.I.C.E. e Tipografija Pontificio- Marietti, 1924.
Landersdorfer Simon O.S.B.: Die Heilige Schrift des Alten testamentes übersetzt und erklärt, III Band: Die Bücher der Köenige Bonn 1927. Kalt Edmund, Biblisches Reallecksikon I. und II. Band, Verlag Schöningh Paderborn 1938-1939.
Hagen Martinus S.J., Lexicon Biblicum, Vol. I-III, Parisiis, P. Lethielleux 1911.